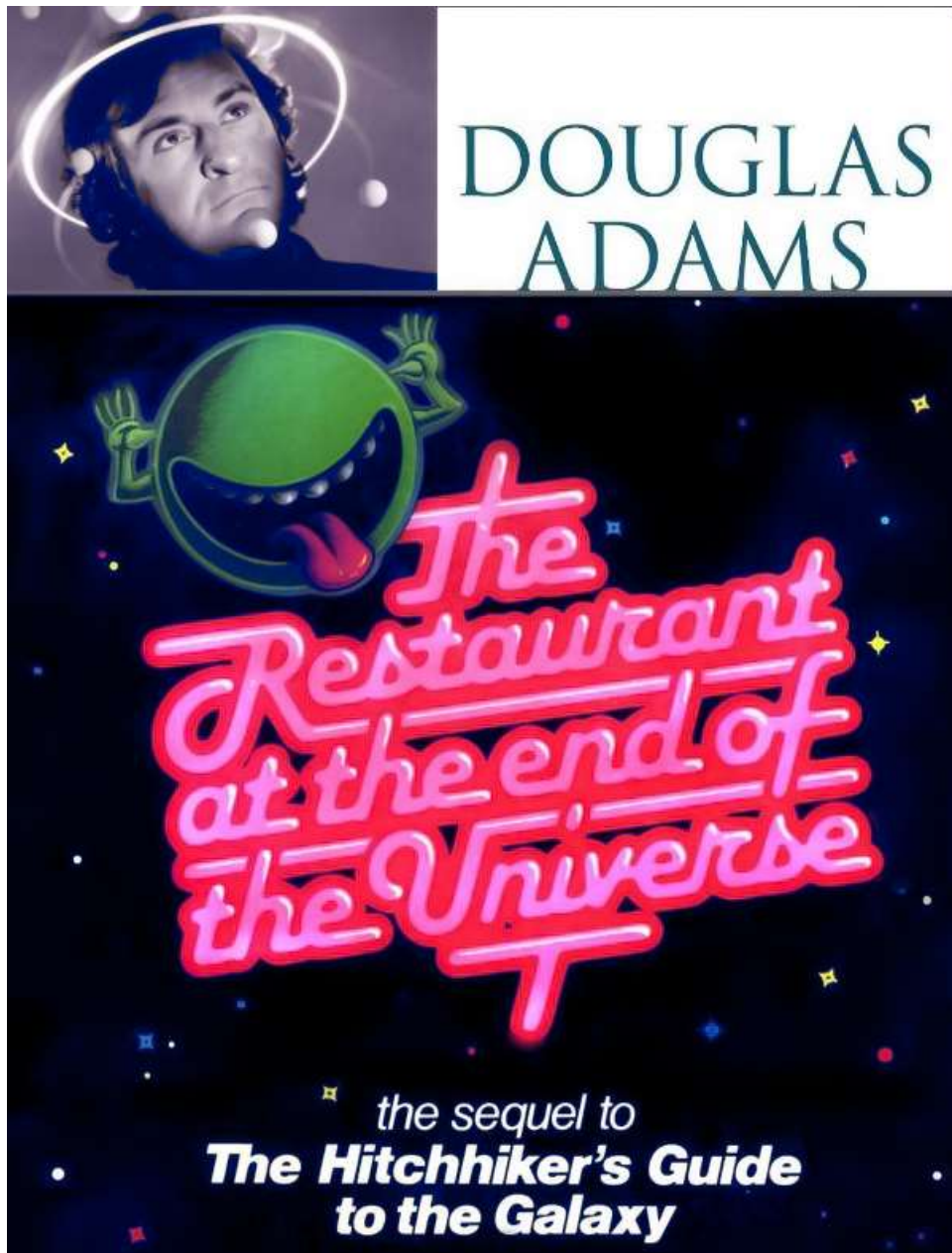

Douglas Adams
The Restaurant at the End of the Universe

Путівник по Галактиці для космотуристів – 2

Переклав з англійської Павло Насада

Ресторан на краю Всесвіту

Присвячується Джейн і Джеймсові

*Зі словами подяки Джефрі Перкінсові за досягнення Неймовірного Педді Кінгсленду, Лізі Браун та Алеку Хейл Мунро за допомогу
Джефрі Джонові Ллойду за допомогу в роботі над початковим рукописом
Саймонові Бретту за те, що він поклав початок праці
Полові Саймону та його альбомові “One Trick Pony” (“Веселий поні”), який
постійно звучав під час написання книжки. П’ять років щось та й значать
І особлива подяка Джекі Грехему за безконечне терпіння, доброти та харч,
коли було скрутно.*

Існує ось яка гіпотеза: якщо хто коли і відшукає фундаментальну причину існування Всесвіту і відповість на питання, чому він саме такий, а не інакший, то весь світ одразу ж щезне, а натомість утвориться щось набагато дивовижніше й таємничіше.

Існує, щоправда, інше припущення: така метаморфоза колись уже сталася.

РОЗДІЛ 1

А було усе так.

Спочатку Всесвіт було створено.

Багато людей лютилися на одну тільки думку про це і вважали сотворіння світу ганебним вчинком.

Чимало розумних істот вважають, що до творіння доклало рук якесь божество. Втім, народ джатравартідів з Вітлводла VI вірить, що насправді всенький світ вичхала істота на ймення Великий Зелений Арклхват.

Джатравартіди, які живуть у постійному страху, що настане час, як вони його називають, Пришестя Великої Білої Хустинки, це маленькі блакитні істоти з п'ятдесятьма руками кожна, чим уславилися в історії як раса унікальна, бо винайшли аерозольний дезодорант задовго до колеса.

Зрештою, за межами Вітлводла VI гіпотеза про Великого Зеленого Арклхвата чомусь не набула відчутного поширення і з огляду на дивовижність Всесвіту, пошуки усе нових пояснень тривають і далі.

Наприклад, раса гіперрозумних всевимірних істот побудувала гігантський суперкомп'ютер "Глибокомудр", щоб раз і назавжди вирахувати запитання до Остаточної Відповіді, у чому полягає Сенс Життя, Всесвіту і Всього Суцього.

Сім з половиною мільйонів років комп'ютер ні на мить не припиняв обрахунків і врешті-решт оголосив відповідь – 42. Отож довелося будувати ще один, набагато потужніший комп'ютер, щоб з'ясувати, яким насправді повинно бути Одвічне Запитання.

І оцей от комп'ютер, який назвали "Земля", досягав таких великих розмірів, що часто-густо його вважали планетою – особливо цим грішили кумедні мавпоподібні істоти, що снували його поверхнею і не мали й найменшої гадки, що самі є всього лише частина велетенської комп'ютерної програми.

І це не могло не здатися дивним, бо, якщо не брати до уваги цього простого і очевидного факту, то все, що відбувалося на Землі, втрачало будь-який сенс.

Проте, на жаль, саме напередодні вирішального моменту, коли ось-ось мали отримати довгожданий результат, зовсім несподівано Землю знищили вогони, які розчищали шлях, – принаймні так вони стверджували, – для прокладення гіперпросторової магістралі. Таким чином надію з'ясувати проблему сенсу життя було поховано навіки.

Або, радше, так тільки видавалося.

Бо врятувалися двійко кумедних мавпоподібних істот. Артур Дент уникнув смерті в останню мить завдяки давньому приятелеві Фордові Префекту, який раптом виявився вихідцем із невеличкої планети в околицях Бетельгейзе, а зовсім не мешканцем Гілдфорда, як він до того стверджував, і, що важливо, він розумівся на тому, як спіймати попутну літаючу тарілку.

Трісія Макміллан – вона ж Тріліан – щезла з планети за шість місяців до катастрофи у товаристві Зафода Бібльброкса, тодішнього президента Галактики.

Отож двоє врятувалися.

Це все, що залишилося від найбільшого за всі часи експерименту – від пошуків правильного Одвічного Запитання до вже отриманої Відповіді про Одвічний Сенс Життя, Всесвіту і Всього Суцього.

А менше ніж за півмільйона миль від того місця, де у безпросвітній космічній темряві дрейфує їхній зорехід, знаходиться корабель вогонів. Він усе ближче і ближче.

РОЗДІЛ 2

Видавалося, що його, як і решту вогонських кораблів, будували не за кресленням, а сьак-так зліпили докупи з льодяних брил. Неоковирні брудно-жовті вирости й надбудови, що стирчали з нього під найдивовижнішими кутами, уже самі по собі могли б зіпсувати зовнішній вигляд будь-якого космічного корабля. Але у даному випадку навряд чи було тут щось псувати. Знаходилися свідки, які божилися, що їм траплялося помічати у небі і набагато бридкіші об'єкти, але їм просто не йняли віри. І дійсно, щоб побачити щось відразливіше, аніж корабель вогонів, слід було б пробратися на борт зорельота й поглянути на будь-якого вогона.

Втім, якщо ви при своєму розумі, то саме цього постараетесь уникнути, бо пересічний вогон, глибоко не замислюючись, вчинить вам таку прикрість, що ви пошкодуєте, що з'явилися на світ, – або ж (якщо ви мислите раціонально), що на світ з'явився цей вогон.

Зрештою, пересічний вогон, мабуть, взагалі замислюватися не стане. Вони істоти простодушні, прямолінійні, мізками не переобтяжені й заледве чи були вони створені для того, щоб міркувати. Анатомічні дослідження свідчать, що мозок вогонів утворився з надто деформованої; зміщеної і розладнаної печінки. Отож, можна віддати їм належне, сказавши, що вони добре знають, що їм найбільше до вподоби. А назагал до вподоби їм дошкуляти іншим і, де це можливо, лютувати без міри.

А не подобається їм залишати після себе незакінчену роботу. Особливо цьому вогонів, і зокрема – з різних причин – саме цю роботу.

Цим вогоном був капітан Простетник Вогон Джелтц із Галактичної гіперпросторової планової комісії, і саме він свого часу отримав завдання знищити так звану “планету” Земля:

Він спробував зручніше вмотити своє бридке тіло у вузькому, липкому кріслі і втупився в екран, на якому з'явилася гарнесенька картинка зорельоту “Золоте серце”.

Йому було начхати, що “Золоте серце” з його Двигуном нескінченної непередбаченості – найкрасивіший, найреволюційніший з усіх коли-небудь збудованих кораблів. Естетика, так само як і технологія, була для нього книгою за сімома печатями. Зрештою, дай йому волю, він би поспалював усі книжки до однієї.

Ще менше переймався він тим, що на борту зорельоту перебував Зафод Бібльброкс. Хоча той носив титул екс-президента Галактики і хоча усі поліцейські сили Галактики займалися його пошуками та пошуками корабля, що викрав Зафод, вогонів було байдуже.

У нього на думці було щось зовсім інше.

Кажуть, що вогони не ставляться зверхньо до хабарів і підкупу, так само як і море не дивиться на хмари зверху вниз, і у даному випадку це було б цілком слушним зауваженням. Коли йому траплялося чути слова “непідкупність” чи “моральні чесноти”, він досягав з поліції тлумачного словника, та коли його вуха вловлювали дзенькіт монет у великих кількостях, то хапав підручник з правил поведінки і жбурляв його подалі від себе.

Виявляючи невгамовність при знищенні Землі та усього на ній сушого, керувався він не зовсім і не виключно відданістю професійним обов'язкам.

Існували навіть сумніви, чи справді існував план збудувати цей відтинок магістралі, але врешті-решт цю справу якось вдалося залагодити.

Він відразливо хрюкнув від задоволення.

– Комп'ютере, – проквакав вогон, – з'єднай мене з моїм психіатром.

Через кілька секунд на екрані з'явилося обличчя Гега Хелфрунта, на якому сяяла усмішка людини, яка знає, що між обличчям вогона та її власним зараз пролягає відстань у десять світлових років. А ще у цій усмішці можна було помітити відблиск іронії. Хоча вогон незмінно називав його “своїм власним фахівцем з догляду за мізками”, там не було за чим доглядати, І, якщо по правді, то вогон працював на Хелфрунта, а не навпаки. Останній сплачував до біса великі гроші за деякі його брудні послуги. Найуслужливіший і

процвітаючий психіатр, він разом із консорціумом своїх колег був ладний витратити будь-яку суму грошей, коли стало скидатися на те, що на кону опинилося майбутнє психіатрії.

– Ну, що, – озвався він. – привіт, мій капітане Вогон Простетник. А як ми себе відчуваємо сьогодні?

Капітан вогонів розповів йому, що за кілька останніх годин, наводячи дисципліну, він позбувся майже половини своєї команди. Усмішка Хелфрунта не вгасала ні на мить.

– Добре, – сказав він, – я вважаю це абсолютно нормальною поведінкою для вогона. Ви ж самі добре знаєте. Природний і здоровий перехід агресивних інстинктів у безпричинно жорстокі дії.

– Але ви завжди так кажете, – прохрипів вогон.

– Теж добре, – відповів Хелфрунт, – я вважаю це абсолютно нормальною поведінкою для психіатра. Добре. Отож сьогодні ми обидва у дуже хорошому психічному стані. А тепер пора, розповісти, що у вас нового з виконанням завдання.

– Ми розшукали корабель.

– Чудово, – зрадів Хелфрунт, – чудово. А хто на борту?

– Там землянин.

– Прекрасно! А..?

– Жінка з тієї ж планети. Вони останні.

– Добре, добре, – засіяв Хелфрунт. – Хто ще?

– Один хлопець на ймення Префект.

– Так?

– І Зафод Бібльброкс.

На якусь мить посмішка Хелфрунта потьмарилася.

– Ось як, – озвався він. – Я так і думав. Дуже шкода.

– Це ваш близький друг? – поцікавився вогон, якому колись трапилося почути такий вислів, і він вирішив випробувати його у розмові.

– Та ні, – відповів Хелфрунт, – ви ж повинні знати, що з нашою професією ми не заводимо близьких друзів.

– А, – гмкнув вогон, – професійна нейтральність і неупередженість.

– Ні, – весело відповів Хелфрунт, – звідкіля їм узятися.

Він помовчав. Посмішка залишалася на губах, але очі дивилися похмуро.

– Знаєте, цей Бібльброкс, – сказав він, – мій клієнт і приносить мені найбільші зиски.

Про такі проблеми з особистістю, як у нього, може мріяти будь-який психоаналітик.

Перш ніж відігнати цю думку, він ще трохи насолоджувався нею.

– Одначе, – продовжував він, – ви готові виконати завдання?

– Так.

– Гаразд. Негайно знищіть корабель.

– А як же Бібльброкс?

– Ну, що ж, – пожвавлено відповів Хелфрунт, – одним більше, одним менше. Яка різниця. І зник з екрана.

Капітан вогонів натиснув кнопку переговорного пристрою, який з'єднав його з тим, що залишилося від команди.

– Приготуватися до атаки! – наказав він.

Саме у цю хвилину Зафод Бібльброкс на весь голос вигукував прокльони у себе в каюті. Дві години тому він сказав, що вони вирушать до ресторану на краю Всесвіту, щоб там перекусити. Після цього виникла гаряча суперечка з корабельним комп'ютером, і він кинувся до себе в каюту, погрожуючи, що вираховує фактори непередбачуваності на папері. Завдяки Двигунові непередбаченості зореліт “Золоте серце” став найпотужнішим і найнепередбачуванішим кораблем з усіх існуючих. Для нього не було нічого неможливого. Лише не варто було забувати і завжди пам'ятати, що він був настільки непередбачуваним, що неможливо було сподіватися, що трапиться саме те, чого ви прагнете.

Ще коли Зафод був президентом, він, замість того, щоб урочисто відправити зореліт у перший політ, викрав його. Він не міг переконливо пояснити, чому це зробив. Щоправда, не треба забувати, що корабель таки йому подобався.

Він не знав, чому став президентом Галактики. Щоправда, хіба що тому, що це видавалося йому хорошою розвагою.

Він не знав, що існували набагато вагоміші підстави, ніж ці дві, і що вони поховані глибоко у темних і недоступних ділянках двох його мізків.

Йому б краще позбутися цих темних недоступних ділянок двох його мізків, бо час від часу вони виплигували на поверхню й у світлих і радісних ділянках його свідомості з'являлися дивні думки, які відволікали його від того, що він вважав основним заняттям свого життя – тобто від розваг. Наразі було, однак, не до розваг. У нього скінчилися терпіння й олівці, він відчув голод.

– А щоб йому астероїд у печінку! – вилаявся він.

Саме у цю хвилину Форд Префект перебував у повітрі. Не те, щоб вийшло з ладу штучне гравітаційне поле корабля. Просто він мчав сходами між двома відсіками корабля, які вели до кают корабельної команди. Стрибок був надто високий, щоб отак просто виконати його одним махом, і тому він приземлився незграбно, похитнувся, ледь утримався на ногах і одразу помчав коридором, перекинувши кілька мініатюрних роботів-слуг, завернув за ріг, ввірвався до Зафодової каюти і, не зволікаючи довго, одразу виклав усе, що його тривожило.

– Вогони, – сказав він.

Трохи раніше Артур Дент вийшов зі своєї каюти і вирушив на пошуки чашки чаю. Він відважився на цей похід без великого ентузіазму, бо, як йому вже було відомо, єдиним джерелом напоїв на всьому кораблі була тупа заліззяка, виготовлена корпорацією “Сіріус кібернетікс”. Вона називалася Поживноматичний синтезатор напоїв, і Артур уже мав нагоду зустрітись з нею напередодні.

Вважалося, що вона виготовляє напої усіх можливих гатунків, підбираючи їхній склад згідно зі смаками й метаболізмом кожного, хто бажав скористатися її послугами. Втім, після випробування Артур переконався, що вона незмінно видавала пластикову чашку з рідиною, яка майже, але не зовсім, повністю була несхожою на чай.

Він спробував знайти спільну мову з машиною.

– Чаю, – сказав він.

– Діліться з іншими і насолоджуйтесь, – відповіла машина і видала ще одну чашку нудотливого пійла. Він викинув її в урну.

– Діліться з іншими й насолоджуйтесь, – стояла на своєму машина і приготувала ще одну порцію.

“Діліться з іншими й насолоджуйтесь” – це гасло процвітаючого Департаменту скарг корпорації “Сіріус кібернетікс”, який зараз займає значні ділянки суходолу на трьох середнього розміру планетах і залишається єдиним підрозділом корпорації, який за останні роки давав постійні прибутки. Це гасло викладене – а радше, було викладене – велетенськими сяючими літерами, кожна висотою три милі, неподалік від космопорту Департаменту скарг на планеті Ідракс. На жаль, вони виявилися такими важкими, що невдовзі після спорудження напису фундамент під літерами подався і вони провалилися майже на половину своєї висоти, зруйнувавши кабінети багатьох молодих і талановитих співробітників департаменту – тепер уже покійних.

Те, що залишилося від літер на поверхні, місцевою мовою означає “Поцілуй мене десь” і більше не підсвічується вночі. Хіба що під час особливо урочистих okazji.

Артур викинув шосту чашку помиїв.

– Послухай-но, ти, машина, – сказав він. – Ти твердиш, що можеш синтезувати будь-який існуючий напій. То чому ж ти постійно пропонуєш мені одне й те ж відразливе пійло?

– Згідно з даними про поживність і смачність, – пробурмотіла машина.

– Діліться з іншими й насолоджуйтесь.

– Воно ж гидотне на смак!

– Якщо ви отримали насолоду від цього напою, – продовжувала торохтіти машина, – чому б не запропонувати його друзям?

– Бо я не хочу їх втратити, – в’їдливо відповів Артур. – Постарайся втямити, про що я тобі говорю. Цей напій...

– Цей напій, – радісно підхопила машина, – підібраний індивідуально для вас згідно з вашими потребами з огляду на поживність і смачність.

– Ага, розумію, – сказав Артур. – Тобто у мене смак мазохіста? Так?

– Діліться з іншими й насолоджуйтесь.

– О, щоб тебе заткнуло.

– Більше нічого не бажаєте?

Артур вирішив, що краще здатися.

– Ні, – відповів він.

Але потім передумав: нехай йому грець, не буду піддаватися.

– Бажаю, – рішуче сказав він, – ти послухай. Це дуже просто... мені тільки потрібна... чашка чаю. І ти мені його приготуєш. Помовч і послухай.

Він сів. Він розповів Поживноматові про Індію, він розповів машині про Китай, розповів їй про Цейлон. А ще про листочки, що висихають на сонці. Розповів він і про срібні чайнички. Про післяобіднє чаєпиття в літньому саду. Про те, що слід спершу подавати молоко, не доводячи його до кипіння. Він навіть переповів (щоправда, дуже стисло) історію Іст-Індійської компанії.

– Оце воно таке? – озвався Поживномат, коли розповідь закінчилася.

– Так, – відповів Артур, – це те, що я хочу пити.

– Вам потрібен смак листочків, зварених у воді?

– Ну, так. З молоком.

– Вичавленим з корови?

– Ну, якщо можна так сказати, я гадаю...

– Але для цього мені потрібна допомога, – по-діловому відповіла машина.

У її голосі уже не чулося привітного щебетання – справа перш за все.

– Гаразд. Що мені робити? – запитав Артур.

– Ви вже зробили достатньо, – проінформував його Поживномат.

Машина викликала корабельний комп’ютер.

Поживномат розповів комп’ютерові про чай. Комп’ютер повагався, потім під’єднав свої логічні схеми до Поживномата, і вони обидва занурилися у похмуру мовчанку.

Якийсь час Артур спостерігав і прислухався, але більше нічого так і не дочекався.

Потім він гримнув по машині кулаком, але і це не допомогло.

Врешті-решт йому набридло і він подався до рульової рубки.

У порожньому просторі непорушно застиг зореліт “Золоте серце”. Навколо поблискували мільярди світлячків Галактики. А до корабля скрадався бридкий, брудно-жовтий неоковирний корабель вогонів.

РОЗДІЛ 3

– Чи, бува, не має хтось чайника? – спитав Артур, зайшовши до рульової рубки. Його одразу зацікавило, чому Тріліан кричить на комп'ютер, щоб той озвався до неї, чому Форд гамселив по ньому кулаками, а Зафод копає його ногою, і чому на оглядовому екрані з'явилася якась жовта незугарна брила.

Він поставив порожню чашку, яку приніс із собою, й підійшов ближче.

– Привіт, – несміливо озвався він.

У цю хвилину Зафод кинувся до вкритих полірованим мармуром панелей, де містилися засоби управління звичайним фотонним двигуном. Від доторку його пальців матеріалізувалися ручки та кнопки, і він спробував увімкнути ручне управління. Він тиснув на кнопки, смикав за ручки, тицяв пальцями й лаявся. Фотонний двигун несміливо здригнувся і знову завмер.

– Щось сталося? – поцікавився Артур.

– Хе, чи ви чули таке? – пробурмотів Зафод; кинувшись до панелі ручного управління Двигуном нескінченної непередбаченості. – Мавпоподібний заговорив!

Двигун непередбаченості двічі пискнув і теж затих.

– Такого ще не знала історія, хлопці, – сказав Зафод і копнув Двигун непередбаченості, – мавпа, яка говорить!

– Якщо ви чомусь не в дусі... – почав був Артур.

– Вогони! – обізвав його Форд. – Нас атакують!

Артур вигукнув затиноючись:

– Ну, то що ви тут робите? Давайте рушати звідси!

– Заціпило?

– Він каже, що усі його схеми зайняті. На кораблі нічого не працює.

Форд відійшов від терміналу комп'ютера, витер рукавом спітніле чоло й безсило приперся спиною до стіни.

– Нічого ми не вдіємо, – сказав він. Очі його дивилися в нікуди, з відчаю він прикусив губу.

Коли Артур ще був малим хлопцем і ходив до школи (задовго до знищення Землі), то часом грав у футбол. Грав він так-сяк і спеціалізувався, зокрема, на взятті власних воріт під час відповідальних матчів. Коли таке бувало, він завжди відчував дивне поколювання навколо шиї, яке поволі перебиралося вище на щокі й далі, а потім починало пашіти чоло. Зараз у своїй уяві він побачив багнюку і траву, натовп хлопчаків, які дражняться й кидають у нього грязюкою. Дивне поколювання навколо шиї піднімалося до щік, розчервонілося чоло.

Він хотів було заговорити, але стримався.

Знову спробував озватися і знову спинився.

Нарешті йому вдалося щось із себе видобути.

– Е... – вимовив він і прокашлявся.

– Скажіть... – він знову відкрив рота і нервувався так, що усі повернулися і подивилися на нього, як на диво.

Кутиком ока він глипнув на екран, на якому було видно, як насувається жовта брила.

– Скажіть, – почав він знову, – чи не казав вам комп'ютер, чим він зараз зайнятий? Мені просто цікаво...

Усі не зводили з нього очей.

– Ну, я... справді, я запитую просто так.

Зафод простягнув руку і вхопив Артура за комір.

– Що ти з ним зробив? – видихнув він прямо в обличчя Артурові.

– Та, – відповів Артур, – нічого особливого. Справа в тім, що, як я гадаю, недавно він намагався подумати над тим, як...

– Ну?!

– ...приготувати чай.

– Усе правильно, друзі, – несподівано проспівав комп'ютер. – Я оце зараз мізкую над цією проблемою, і вона, мушу зізнатися, ого-го, непроста. Незабаром повернуся до вас. – І знову замовчав, наче в рота води набрав. За напругою його мовчання могло зрівнятися тільки з мовчанкою трьох людей, які стояли, втупивши очі в Артура Дента.

Немов для того, щоб зняти напругу, саме в цей момент вогони відкрили вогонь.

Зореліт здригнувся, в його відсіках загриміло. За бортом під обстрілом дюжини 30-Мегадошкульних стовідсотково вбивчих фотразонних гармат затріщало дюймове захисне поле зорельота. Виглядало на те, що довго воно не витримає. На думку Форда Префекта, залишилося не більше чотирьох хвилин.

– Три хвилини й п'ятдесят секунд, – повідомив він невдовзі.

– Три хвилини й сорок п'ять секунд, – додав він через відповідний проміжок часу і бездумно торкнувся пальцями кількох непотрібних перемикачів, недобрим оком окинувши Артура.

– Отож тобі до смерті захотілося чаю? – сказав він. – Три хвилини і сорок секунд.

– Припини цей відлік! – процідив Зафод.

– Гаразд, – відповів Форд Префект, – через три хвилини і тридцять п'ять секунд припиню.

На борту вогонського корабля не тямився від здивування Простетник Вогон Джелтц. Він очікував усього чого завгодно: тривалої погоні, захоплюючого застосування буксирних променів, він думав, що скористається спеціально встановленим Субциклічним певнотроном нормальності, який нейтралізує дію Двигуна нескінченної непередбаченості “Золотого серця”. Однак Субциклічний певнотрон залишався вимкнутим, бо зореліт “Золоте серце” не рушався з місця і не чинив ніякого опору.

Дюжина 30-Мегадошкульних стовідсотково фотразонних гармат і далі вела вогонь, а зореліт, “Золоте серце” не рушався з місця й не чинив ніякого опору. Щоб переконатися, чи не йдеться тут про якісь хитромудрі трюки, вогон застосував можливі прилади, які були в його розпорядженні, але не виявив і найменшого сліду хитрощів.

Звичайно, він аж ніяк не міг підозрювати про чай.

Не міг він знати і того, як саме проводить останні три хвилини і тридцять секунд свого життя команда “Золотого серця”.

Для Зафода Бібльбрอกса назавжди залишилося таємницею, чому саме у цю хвилину йому спало на думку провести спіритичний сеанс. Очевидно тому, що смерть уже чигала на них. Але ж її слід було уникнути, а не розп'якувати про неї.

Може статися, той жах, що його пережив Зафод перед близькою перспективою приєднатися до своїх покійних предків, наштотував його на думку, що ті, напевно, жахаються не менше за нього і, більше того, здатні щось вдіяти, щоб відкласти це сімейне свято єднання.

Або ж то могла бути одна з тих химерних підказок, що час від часу вигулькували на поверхні з темної частини його свідомості, яку він Бог зна як відімкнув ще до свого обрання президентом Галактики.

– Ти хочеш побалакати з прадідусем? – здивувався Форд.

– Угу.

– Чи варто займатися цим саме зараз?

Кораблем і далі тіпало, не вщухав грукіт. Піднімалася температура. Тьмяніло світло – уся енергія, якої не потребував комп'ютер для роздумів про приготування чаю, перекачувалася у силове поле, яке швидко виснажувалося.

– Угу, – підтвердив Зафод. – Знаєш, Форде, я думаю, що, можливо, йому буде під силу врятувати нас.

– Ти впевнений, що ти думаєш? Уважно підбирай слова.

– Ти можеш порадити щось інше?

– Ну, я...

– Гаразд, усі ви ставайте навколо центральної панелі управління. Бігом. Ну ж бо! Тріліан, Мавпоподібний, Жвавіше!

Розгублені, вони зібралися навколо центральної панелі, посідали у крісла і, почувавши себе несусвітніми ідіотами, побралися, за руки. Своєю третьою рукою Зафод вимкнув світло.

На кораблі запанувала темрява.

А за бортом ревли громоподібні стовідсотково вбивчі гармати, шматуючи силове поле.

– Зосередьтеся, – прошипів Зафод. – і повторюйте подумки його ім'я.

– Яке? – запитав Артур.

– Зафод Бібльброкс Четвертий.

– Як?

– Зафод Бібльброкс Четвертий, Зосереджуйтеся!

– Четвертий?

– Ага. Слухай, я – просто Зафод Бібльброкс, мій батько – Зафод Бібльброкс Другий, мій дідусь – Зафод Бібльброкс Третій...

– Не може бути.

– Трапився нещасливий випадок із контрацептивами і машиною часу. А зараз усім зосередитися!

– Залишилося три хвилини, – повідомив Форд Префект.

– І чому ми зараз цим займаємося? – поцікавився Артур Дент.

– Замовкніть, – запропонував Зафод Бібльброкс.

Тріліан промовчала. “Що тут ще, подумала вона, скажеш?” У рубці світилися тільки два тьмяно-червоні трикутнички у протилежному кутку, де, спершись на стіну, сидів Марвін – Параноїдальний Андрюїд, забутий усіма, не звертаючи ні на що уваги, весь занурився у свої власні дуже невтішні думки.

Чотири фігури застигли навколо центральної панелі управління, намагаючись відігнати від себе подалі жахливі здригання зорельоту і страшенний рев, що луною докочувався до них.

Вони стали зосереджуватися.

Вони все дужче зосереджувалися.

А потім ще дужче.

Минали секунди.

На чолі у Зафода Бібльброкса виступили краплини поту – спочатку від зусиль зосередитися, потім з відчаю, затим з розчарування. Потім він вилаявся з люті, вирвав свої руки з рук Тріліан і Форда, клацнув вимикачем світла.

– О, а я вже думав, що ти ніколи не здогадаєшся ввімкнути світло, – озвався якийсь незнайомий голос. – Ні, не треба надто яскравого, мої очі уже не ті, якими були колись.

Чотири постаті у кріслах скинулися від несподіванки і одночасно випросталися. Поволі вони повернули голови, хоча то був скоріше інстинктивний порух, бо на їхніх обличчях було написано, що оглядаються вони дуже неохоче.

– Ну ж бо хто потурбував мене в цю пору? – промовила невисока згорблена та худюща постать з-поміж пагонів папороті у протилежному кутку.

Його дві маленькі голови, вкриті поріділим волоссям, здавалися такими древніми, що складалося враження, що у них ще зберігаються неясні згадки з часу народження самих галактик. Одну з голів зморило сном, а друга пильно придивлялася до четвірки. Якщо і справді ці очі вже не були такими, як колись, то за життя вони могли розрізати поглядом найтвердіші алмази – і не інакше.

Якусь хвилину Зафод не міг видобути з себе ані слова. Потім він особливим чином двічі кивнув головами, що на Бетельгейзе вважається жестом поваги до старших у сім'ї.

– А... е... привіт, дідусю... – несміливо привітався він.

Невисока стареча постать наблизилася до них. Новоприбулий вивчав їх у тьмяному освітленні. Він простягнув руку і вказав кістлявим пальцем на свого праправнука.

– Ага, – вигукнув він, – Зафод Бібльброкс.

Останній пагін на нашому славетному і достойному фамільному дереві. Зафод Бібльброкс Ніякий.

– Перший.

– Ніякий, – відрізав старий.

Зафодові цей голос був украй неприємний. Чуючи його, йому завжди здавалося, що то шкребуть кігтями по дошці або скоріше по його душі.

Він зайорзав у кріслі.

– Ну, знаєш, – промимрив він, – е... послухай, мені справді дуже шкода, що так сталося з квітами. Я збирався надіслати їх вчасно, але ж ти знаєш, що у крамниці якраз закінчилися вінки і...

– Ти забув! – відрубав Зафод Бібльброкс Четвертий.

– Ну, добре...

– Бачите, він надто зайнятий. Ніколи подбати про інших. Живі завжди поводяться однаково.

– Залишилося дві хвилини, Зафод, – перелякано прошепотів Форд.

Зафод нервово здригнувся.

– Правда твоя, але я справді збирався замовити квіти, – сказав він. – А ще я обов'язково напишу листа прабабусі, як тільки ми виберемося з цього...

– Так, так, твоя прабабуся, – сама до себе замислено промовила кістлява постать.

– Еге ж, – підхопив Зафод, – гм, як там вона? Знаєш, що? Я напишу їй якось листа. Однак спершу нам треба...

– Ми з твоєю покійною прабабусею маємося добре, – проскрипів Зафод Бібльброкс Четвертий.

– Ах. О!

– Але ми до краю розчаровані тобою, молодий Зафод...

– Та годі вже, що ж... – Зафод відчув, як його залишають сили і він більше не може провадити цю розмову, а гарячий подих Форда у нього над вухом нагадав про швидкоплинні секунди, яких залишалось все менше і менше. Шум і двигіння страшенно посилилися. Навіть у напівтемряві він побачив, як побіліли і непорушно застигли обличчя Тріліан і Артура.

– Послухайте-но, дідусю.

– Ми слідкуємо за тим, що з тобою коїться, і втрачаємо всіляку надію...

– Усе це так, але саме зараз, як ти бачиш...

– Краще було б сказати, ми все більше зневажаємо тебе.

– Чи не міг би ти вислухати мене, бо...

– Мене найбільше цікавить, чи розумієш ти, що ти робиш зі своїм життям?

– Зараз мене атакує вогонська флотилія! – вигукнув Зафод.

То було перебільшенням, але наразі залишалася тільки одна можливість змінити тему розмови.

– Це мене аж ніяк не дивує, – стелула плечима скарлючена стареча постать.

– Але біда в тім, що це відбувається саме зараз, ти ж бачиш, – палко наполягав Зафод. Предок-привид кивнув, узяв до рук чашку, яку приніс Артур Дент, і став роздивлятися її.

– Е... дідусю...

– Чи відомо тобі, – перебив його привид, наче пришпиливши Зафода своїм суворим поглядом, – що зараз помічається невеличке відхилення орбіти Бетельгейзе V?

Зафод про це нічого не знав та й ніколи було зосереджуватися на цій інформації: навколо це гримотіння, ось-ось настане кінець усьому і таке інше.

– Ні, не знаю... але ж послухай, – він зробив ще одну спробу.

– Так знай, що це я перевертаюся у своїй домовині! – гаркнув предок.

Він гримнув чашкою по столу і навів майже прозорий кістлявий палець на Зафода.

– І у цьому винуватий ти! – проскрипів він.

– Одна хвилина і тридцять секунд, – пробурмотів Форд, вхопившись руками за голову.

– Ей, послухай-но, дідусю, чи не зміг би ти дійсно допомогти, бо...

– Допомогти? – вигукнув старий здивовано, наче його попрохали покуштувати пацюка.

– Еге ж, допомогти, і краще зараз, бо інакше...

– Допомогти! – повторив старий, наче його попрохали покуштувати пацюка, запеченого у тісті з картоплею у фритюрі по-французьки. У нього очі на лоба полізли. – Ти волочишся Галактикою зі своїми... – предок зневажливо махнув рукою, – ганьбишся з цими так званими друзями, тобі ніколи покласти на мою могилу квіти, хоча й пластикові цілком підійшли б, особливо від тебе. Так ні ж. Він надто зайнятий. Надто сучасний. Він великий скептик. Доти, доки несподівано не опиняється у халепі і ні з того ні з сього згадує про астральний світ!

Він похитав головою. Обережно, щоб не потурбувати сну другої голови, яка вже почала ворухитися.

– Ну, я не знаю, що тобі сказати, молодий Зафоді, – вів він далі, – мені треба усе гаразд обміркувати.

– Одна хвилина і десять секунд, – впівголоса вимовив Форд.

Зафод Бібльброкс Четвертий здивовано поглянув на нього.

– Чому цей чоловік постійно називає якісь цифри? – запитав він.

– Ці цифри, – коротко пояснив Зафод, – це час, скільки нам залишилося жити.

– Ось воно що, – сказав прапрадід і щось пробурмотів сам до себе. – Ну, мене це, звичайно, не стосується, – сказав він і неквапно почвалав вглиб слабо освітленої кімнати, роздивляючись навколо, чи не знайдеться тут, бува, чого цікавого.

Зафод відчував, що ось-ось зійде з глузду. Йому хотілося схопитися з місця і одним махом покінчити з цим усім.

– Прадідусю, – сказав він, – але ж нас це стосується безпосередньо!

Ми ще живі, але невдовзі можемо загинути.

– Теж непогано.

– Що?

– Кому потрібне твоє життя? Коли я думаю про нього, то на гадку неминуче мені приходить тільки одна фраза – “п’яте колесо до воза”.

– Але ж, чоловіче добрий, я був президентом Галактики!

– То й що, – гмукнув предок. – Хіба це достойне заняття для вихідця з роду Бібльброксів?

– Як то не достойне? Я був президентом! Усієї Галактики!

– Мале самозакохане щеня.

Зафод розгублено заморгав.

– Ей, ну, ти що собі гадаєш, чоловіче? Тобто я мав на увазі, дідусю.

Згорблена невисока постать із суворим виглядом наблизилася до свого правнука і поплескала його по коліні. Це нагадало Зафодові, що він розмовляє з привидами, бо він зовсім не відчув дотику.

– І ти і я, ми обидва знаємо, що означає бути президентом, юний Зафоді.

Ти знаєш, тому що був ним, а я знаю, бо я уже мертвий і мій теперішній стан дає мені чудову можливість бачити усе так, як воно є насправді. У нас є навіть вислів: “Живі не вміють скористатися життям”.

– Ага, – ображено відповів Зафод, – дуже гарно. Яка глибока думка.

Зараз мені тільки афоризмів не вистачало.

– П’ятдесят секунд, – простогнав Форд Префект.

– То на чому я зупинився? – запитав Зафод Бібльброкс Четвертий.

– Ти виголошував проповідь, – відповів Зафод Бібльброкс.

– О, так.

– Чи може цей старий, – пошепки запитав Зафода Форд, – і справді допомогти нам?

– Крім нього більше нікому, – так само пошепки відповів Зафод.

Форд безпорадно кивнув головою.

– Зафод! – знову заговорив привид. – У тебе була мета, коли ти став президентом Галактики. Невже ти забув про неї?

– А пізніше ми про це не можемо побалакати?

– Так ти забув про неї чи ні? – наполягав привид.

– Авжеж! Звичайно, що забув! Так воно й повинно було статися. Тобі ж відомо, що вони сканують мозок, перш ніж ти отримаєш цю роботу. Якщо б вони виявили у мене в голові купу хитрих намірів, я б одразу опинився знову на вулиці зовсім без нічого, якщо не зважати на порядну пенсію, особистих секретарів, космічну флотилію і кілька перерізаних горлянок.

– Ага, – задоволено кивнув головою привид, – отож ти все-таки щось пам'ятаєш! Він витримав паузу.

– Гаразд, – сказав він і шум припинився.

У гострих маленьких очицях привида з'явилися веселі іскорки.

– Я на трохи спинив час, – сказав він, – якраз на стільки, щоб ти міг мене зрозуміти. Мені було б не по собі, якби ти не зміг почути усього того, що я повинен тобі сказати.

– О, ні, це ти вислухаєш мене, стара всезнаюча калошо, – вигукнув Зафод, вискочивши з крісла. – По-перше, велике спасибі за зупинений час і все таке інше. Це здорово, чудово, неперевершено. Але по-друге, за усі ці твої повчання подяки ти не діждешся. Зрозуміло? Я знати нічого не знаю, що такого надзвичайного я мав утнути, і мені здається, що я і не повинен був про це знати. І тому я висловлюю свій протест. Це зрозуміло? – Той колишній “я” знав усе. Тому колишньому “мені” було не байдуже. Поки що усе начебто чудово. Але той колишній “я” настільки переймався усім цим, що заліз у власний мозок – у мій власний мозок – і відімкнув ті ділянки, які знали про все і яким було не байдуже, оскільки, якщо б я знав про ці плани і переймався ними, то я б не дістав можливості виконати їх. Я б не зміг стати президентом, мені б не стало духу викрасти цей корабель, який, напевно, повинен відіграти важливу роль для виконання задуму. Однак та колишня моя сутність вчинила самогубство – хіба ж ні? – влізши до мозку і попорядкувавши там?

Згоден, колишній “я” зробив свій вибір. І от теперішній новий “я” теж повинен робити власний вибір. Але, як це не дивно, коли переді мною постає вибір, то сюди долучається і незнання та байдужість до того запланованого великого задуму, хоч яким би він був. Той колишній “я” отримав те, чого хотів. Проте моє старе “я” постаралося залишити за собою контроль, заклавши для мене накази у тій ділянці мозку, яку воно вимкнуло. Що ж, я не хочу нічого знати і я не хочу прислухатись до цих наказів. Такий мій вибір. Я не збираюся бути нічийим поштурховиськом, а особливо своїм власним.

Зафод розлючено гримнув кулаком по панелі управління, не помічаючи звернених до нього спантеличених поглядів.

– Колишній “я” мертвий! – шаленів він. – Він сам себе згубив! Мертві не повинні втручатися у справи живих!

– І все ж ти викликав мене, щоб вирятувати тебе з халепи, – зауважив привид.

– Вибачай, – уже спокійніше відповів Зафод, знову сідаючи в крісло, – це зовсім інша річ, хіба ні? Він несміливо усміхнувся до Тріліан.

– Зафод, – проскрипів привид, – я гадаю, що єдина причина, чому я витрачаю на тебе свій час, полягає у тому, що оскільки я мертвий, мені більше нікуди його діти.

– О'кей, – підхопив Зафод, – чому б тобі не сказати, у чому полягає ця велика таємниця? Випробуй мене.

– Зафод, коли ти був президентом Галактики, тобі так само, як і твоєму попередникові Юдену Вренксу, було добре відомо, що президентська посада це ніщо. Сама

тільки назва. А десь у тіні переховується інша, впливова особа, якій належить уся повнота влади. Ти повинен знайти цю особу, чи істоту, чи як її не назви, яка тримає в руках Галактику і – як ми підозрюємо – інші галактики теж: Можливо, увесь Всесвіт.

– Але ж навіщо?

– Навіщо? – вигукнув спантеличений привид. – Навіщо? А ти поглянь навколо себе, хлопче. Невже ти вважаєш, що світ попав у дуже хороші руки?

– Начебто все гаразд.

Старий привид зміряв його поглядом.

– Я не сперечатимуся з тобою. Попросту ти поведеш цей зореліт з його Двигуном непередбаченості туди, де це буде необхідно. Ти це зробиш. І не думай, що ти зможеш ухилитися від того, що тобі судилося. Поле непередбаченості контролює тебе, ти повністю у його владі. А це що таке?

Він поклав долоню на один з терміналів Едді – корабельного комп'ютера.

Зафод розповів йому.

– Що він зараз робить?

– Зараз він намагається приготувати чай, – чудово тримаючи себе в руках, відповів Зафод.

– Добре, – сказав прадідусь, – похвально. Гаразд, Зафоді, – повернувся він до правнука і підняв вказівного пальця, – я не знаю, чи ти справді здатен успішно виконати своє завдання. Втім, гадаю, що ти не зможеш уникнути цього. Зрештою, помер я дуже давно і почуваюся надто втомленим, щоб піклуватися цим так само ревно, як колись. Основна причина, чому я зараз вам допомагаю, полягає в тому, що мені нестерпна сама лиш думка про те, що ти і твої сучасні друзі виявилися такими безпорадними. Це зрозуміло?

– О, так, ми безмежно вдячні.

– Ага, і ще одна річ, Зафоді.

– Так.

– Якщо колись ти знову потребуватимеш допомоги, ну, якщо опинишся у біді і чекатимеш на чийсь простягнуту руку...

– Так?

– Будь ласка, навіть не сумнівайся – я тобі не допоможу і забирайся під три чорти.

Не пройшло й секунди після останніх слів, як між сухорлявою рукою привида і комп'ютером спалахнула дуга яскравого світла, привид зник, кімнатою попливли клуби диму, а космічний корабель “Золоте серце” гайнув у безодні часу і простору, залишаючи за собою неміряні відстані.

РОЗДІЛ 4

На відстані десятих світлових років від місця подій чим раз, тим ширше посміхався Гег Хелфрунт. Він не зводив очей з картинки на екрані, яка по субефіру передавалася з рубки корабля вогонів. Він побачив, як розлетілися останні шматки захисного поля “Золотого серця” і як зник сам зореліт, оповитий хмарою диму.

– Чудово, – сказав він сам собі.

“Після того, як з мого наказу знищили Землю, настав кінець і останній жменьці вцілілих”, – подумав він.

“Це абсолютний кінець небезпечного (для психіатрів) і руйнівного (теж для психіатрів) експерименту з пошуками Одвічного Запитання до Відповіді про Одвічний Сенси Життя, Всесвіту і Всього Суцього”, – подумав він. Сьогодні ввечері вони з колегами відсвяткують цю подію, а завтра вранці знову зустрінуться зі своїми нещасними, стурбованими і дуже прибутковими пацієнтами, і будуть певні та спокійні, що достеменного Сенсу Життя уже нікому і ніколи не знайти.

– Родичі завжди знайдуть чим насолити, правда? – сказав Форд Зафодові, коли почав розходитися дим. Не почувши відповіді, він роззирнувся навколо.

– А де ж це Зафод?

Артур і Тріліан, нічого не тямлячи, теж подивилися навколо себе. Вони зблідли і затреміли. Куди ж подівся Зафод?

– Марвіне, – гукнув Форд. – Де Зафод?

А через хвилю він здивовано запитав:

– А де ж Марвін?

Куток, у якому тулився робот, спорожнів.

На зорельоті панувала тиша. Він повис у абсолютно темному просторі. Час від часу його кидало і гойдало. Усі прилади вимкнулись, усі екрани згасли. Вони звернулися до комп’ютера. Той відповів: “Мені шкода, але тимчасово я ні з ким спілкуватися не можу. А тим часом послушайте легку музику”.

Легку музику вони не стали слухати і вимкнули також. Їхня розгубленість і тривога тільки зросли, коли вони обшукали космічний корабель до останнього куточка. Усюди було темно і тихо. Від Зафода і Марвіна не залишилося ані сліду.

Останнім вони оглянули закуток, де стояв Поживномат.

У віконечку видачі Синтезатора напоїв лежала невелика таця, на якій стояли три китайські чашечки і блюдця з прозорої порцеляни, виготовлений з такої ж китайської порцеляни глечик із молоком, срібний чайничок, наповнений чудовим трунком, – такого чаю Артур не куштував ніколи в своєму житті, – і записка, на якій було тільки одне слово: “Зачекайте”.

РОЗДІЛ 5

Бета Малої Ведмедиці, як дехто каже, є найдивовижнішою місциною дослідженого Всесвіту.

Хоча вона нестерпно заможна, до жаху сонячна, і хоча тут можна зустріти більше з біса приємних людей, ніж кісточок у гранаті, навряд чи можна залишити поза увагою той факт, що коли вийшов у світ черговий номер журналу “Плейбой Всесвіту” з редакційною статтею під назвою “Якщо ви втомилися від Бети Малої Ведмедиці, то ви втомилися жити”, кількість самовбивств за одну ніч зросла у чотири рази.

Хоча як такої ночі на Беті Малої Ведмедиці не буває.

Ця планета міститься у Західній зоні, і поверхня її завдяки незрозумілому і дещо підозрілому вибрикові топографії майже повністю складається з субтропічного морського узбережжя. Завдяки не менш підозрілому вибрикові часово-релятивістської статистики за місцевим часом тут майже завжди суботній вечір, пора, коли ось-ось зачинятимуться бари.

Жодного адекватного пояснення цього феномена так досі і не отримано від представників домінуючої на Беті Малої Ведмедиці життєвої форми, які більшу частину свого часу проводять у спробах досягти духовного прозріння, утримуючи платні плавальні басейни і висилаючи запрошення у Галактичну раду геотемпорального контролю, щоб її дослідники прибули поспостерігати за “чудовою щоденною аномалією”.

На Беті Малої Ведмедиці тільки одне місто, і то воно називається містом тільки тому, що тут, на його території, споруджено набагато більше басейнів, ніж деінде.

Якщо ви наближаєтеся до Міста Світла літаком, – а інакше до нього не доберешся: відсутні дороги і будь-які портові споруди, якщо ж ви прибуваєте не літаком, то не будете бажаним гостем у Місті Світла, – то ви зрозумієте, чому воно так називається. Тут сонце сяє найяскравіше, віддзеркалюючись у басейнах, мерехтить на білих бульварах, уздовж яких вишикувалися пальми, вилискує на здоровій бронзовій шкірі крихітних постатей, що вештаються вулицями, відбивається від дахів вілл, від яскравих водяних матраців, барів на пляжах тощо.

Особливо яскраво воно віддзеркалюється у вікнах високої гарної споруди, що складається з двох тридцятиповерхових веж, з'єднаних між собою переходом посередині.

Цей будинок можна вважати домом книжки, і збудували його на кошти, що були присуджені у результаті судового розгляду справи про виключні авторські права, у якому затято зійшлися видавці книжки і компанія, що виробляла вівсяні пластівці.

А книжка ця – путівник, книжка для мандрівників.

Це одна з найвидатніших книжок, – звичайно ж, користалася вона найбільшим попитом, – яку видала велика видавнича корпорація Малої Ведмедиці. Вона тішилася більшою популярністю, ніж “Життя розпочнеться в п'ятсот п'ятдесят років”, вона продавалася краще, ніж “Теорія великого вибуху – особистий погляд”, яку написала Ексцентрицицька Гелумоїдіс (тригруда шльондра з Еритикону VI), і викликала більше суперечок, ніж останній супербойовик Улона Коллафіда під назвою “Усе, чого ви не хотіли знати про секс, але дізналися з примусу”.

(А у багатьох набагато усталеніших цивілізаціях Зовнішнього східного кільця Галактики вона давно витіснила з ужитку велику Енциклопедію Галактики, як така, що вміщує абсолютно усі відомості й рекомендації. І хоча у ній багато чого пропущено, хоча трапляється на її сторінках багато апокрифічних даних, або принаймні дуже неточних, вона переважає попереднє набагато нудніше видання з огляду на дві речі. По-перше, вона трохи дешевша, а по-друге, на обкладинці великими привабливими для ока буквами написано: БЕЗ ПАНІКИ.)

Звичайно, це той безцінний супутник усіх тих, хто бажає побачити на власні очі дива дослідженого Всесвіту менш як за тридцять альтайрських доларів на день. Це – “Путівник по Галактиці для космотуристів”. Якщо стати спиною до головного входу до редакції

“Путівника” (коли припустити, що ви уже приземлилися і освіжилися, пірнувши в океан і прийнявши душ), а потім повернути на схід, то ви йтимете у затінку дерев на бульварі Життя і захоплюватиметеся блідо-золотими барвами, що лежатимуть зліва від вас, широко відкритими очима видивлятиметеся на фанатиків медитативного серфінгу, які безтурботно, наче у цьому немає нічого особливого, носяться на висоті два фути над хвилями, вас здивують, а врешті-решт вам злегка остогиднуть гігантські пальми, у чийх кронах упродовж усього дня, а іншими словами безконечно, безбарвно шелестить вітер.

Якщо потім ви домандруєте до кінця бульвару Життя, то потрапите до торгового кварталу Лаламатін із його екзотичною рослинністю і безліччю кафе під відкритим небом, куди жителі Бети Малої Ведмедиці приходять розслабитися після виснажливого відпочинку на пляжі. Квартал Лаламатін – це один із тих районів, де не потішишся вічним суботнім полуднем: натомість тут постійно панує прохолодне суботнє надвечір’я. А далі за цим кварталом розташовані нічні клуби.

Якщо саме такого дня у пообідню пору чи надвечір – називайте це, як вам до вподоби – ви наблизитеся до другого справа кафе під відкритим небом, то на очі вам потрапить звична юрба бетанців, які розводять балачки, прикладаються до чарки, видаються спокійними і вдоволеними й час від часу поглядають на годинники один одного, щоб переконатися, наскільки ті дорогі.

Попадеться вам на очі і пара космотуристів з Алголу з досить-таки скуйовдженими зачісками, які щойно прибули сюди на борту арктурианського вантажного корабля, де їм довелося провести кілька важких днів без звичних зручностей. А як вони розсердилися і здивувалися, коли з’ясувалося, що тут, безпосередньо поруч із будинком редакції “Путівника по Галактиці” вартість склянки простого фруктового соку перевищує шістдесят альтаїрських доларів.

– Нас обдурили, – гірко скаже один з них.

Якщо у цю хвилину глянути на сусідній столик, то можна побачити Зафода Бібльброкса, який сидить ні в сих ні в тих з розгубленим обличчям. А розгублений він тому, що п’ять секунд перед тим він сидів у кріслі на капітанському містку зорельоту “Золоте серце”.

– Нас таки обдурили, – знову чується голос.

Кутиком очей Зафод нервово зиркнув на двох розпатланих космотуристів за сусіднім столиком. І де це з біса він опинився? Як він сюди потрапив? Де його корабель? Він спробував на дотик бильце крісла, на якому сидів, і стіл перед собою. Вони видалися йому достатньо надійними. Він вмотивувався зручніше.

– Як вони можуть укласти путівник для космотуристів у такому місці? – продовжував голос. – Ви ж тільки гляньте. Ні, ви тільки подивіться на це все!

Зафод роздивився навколо. “Непогана місцина”, – подумав він. Але ж де це він? І чому?

Він намацав у кишені дві пари окулярів від сонця. У тій же кишені він наткнувся на твердий, гладенький незрозумілого призначення брусок дуже важкого металу. Він витягнув його і роздивився. Очі полізли на лоба. Звідкіля у нього це? Він вкинув брусок назад до кишені, приміряв окуляри і обурився, коли виявив, що металева штукенція залишила подряпину на одній з лінз. Однак в окулярах він чувся набагато впевненіше. То були дві пари чутливих до небезпеки суперхроматичних окулярів Джу-Джанта-200, які було запрограмовано спеціально для того, щоб виробити у людей спокійніше ставлення до небезпеки. При першому ж натяку на проблеми лінзи ставали абсолютно чорними і таким чином заважали дивитися на те, що може потривожити спокій.

Лінзи залишалися прозорими, якщо не зважати на подряпину. Він розслабився, але ненадовго.

Розлючений космотурист за сусіднім столиком не зводив погляду з жажливо дорогого фруктового соку.

– Найгірше, що могло статися з “Путівником”, це те, що його редакція перебралася на Бету Малої Ведмедиці, – не вщухав він. – у них тут мізки смальцем запливли. Слухай-но, мені навіть казали, що в одному зі своїх відділів вони створили електронним способом синтезований Всесвіт, і тепер вони за просто можуть удень перевіряти достеменність інформації, а ввечері ще встигати волочитися по вечірках. Хоча слова “день” і “вечір” тут мало що значать.

– Ага, Бета Малої Ведмедиці, – здогадався Зафод.

Тепер він знатиме принаймні, куди його занесло. Йому спало на думку, що слід подякувати за це прапрадідусяві. Але навіщо він його сюди запроторив?

І тут у його свідомості озвалася одна думка. Вона була абсолютно чітка і зрозуміла, але зараз він уже розумів, що то за думка. Інстинктивно він хотів чинити опір таким думкам. То були запрограмовані наперед підказки з темних, відімкнених ділянок його мозку.

Він сидів нерухомо і затято намагався не звертати уваги на цю думку.

Вона вгризалася в нього. А йому наче й байдуже. Вона ще дужче. А він не звертатиме уваги. І вона не попускає. Довелося піддатися.

“Та грець з ним, – подумав він, – підемо за течією”. Він був надто втомлений, розгублений і голодний, щоб ще й боронитися. Він не тямив навіть, до чого вона його спонукає.

РОЗДІЛ 6

“Алло? Так, Це видавництво “Мегадодо”, редакція “Путівника по Галактиці для космотуристів”, найчудовішої книжки у всьому розвіданому Всесвіті. Чим я можу вам допомогти?” – сказала велика рожевокрила комаха у трубку з сімдесяти телефонів, що стояли вишикувані на просторій хромованій поверхні секретарського столу у приймальні редакції “Путівника по Галактиці для космотуристів”. Її крила затремтіли, очі забігали. Вона спостерігала за усіма цими неохайними істотами, що юрмилися у фойє, бруднили килим, залишали брудні відбитки рук на шпалерах. Вона була задоволена тим, що працювала у редакції “Путівника по Галактиці для космотуристів”, от тільки б якось відвадити звідсіля усіх оцих космотуристів. Хіба ж їм не належить вештатись по брудних космопортах чи ще деінде? Вона була переконана, що десь колись прочитала у цій книжці про те, як важливо вештатись саме в брудних космопортах. На жаль, більшість із них з’явилися сюди і цілими днями підпирали стіни цієї гарненької чистої і блискучої приймальні, здається одразу після того, як побували в особливо брудних космопортах. Єдине, задля чого вони сюди приходили, так це щоб поскаржитися. У комахи здригнулися крильця.

– Що ви кажете? – сказала вона комусь по телефону; – Так, я передала ваше повідомлення панові Зарнівупу, але, боюся, ви з ним не зустрінетеся, бо за ним уже і слід прохолов. Зараз він у міжгалактичному круїзі. Вона нетерпляче відмахнулася шупальцем від однієї з неохайних істот, яка лютилася і намагалася привернути до себе її увагу. Нервовим жестом вона показала сердитому відвідувачеві, щоб той прочитав об’яву на стіні зліва від неї і не перешкоджав під час важливої телефонної розмови.

– Так, – сказала комаха, – він у себе в кабінеті, але саме перебуває у міжгалактичному круїзі. Щиро дякуємо за ваш дзвінок, – і з грюкотом кинула трубку на важелі.

– Прочитайте об’яву! – гримнула вона на сердитого чоловіка, який мав намір подати скаргу про найсміховиннішу і найнебезпечнішу дезінформацію, яку надрукувала у книжці.

“Путівник по Галактиці для космотуристів” – це незамінний супутник усіх тих, кому не терпиться досліджувати сенс життя у просторах безконечно складного і дивовижного Всесвіту, бо хоча даремно було б сподіватися від цієї книжки, що вона виявиться корисною та пізнавальною в усіх випадках, на її сторінках принаймні зазначалося, що там, де допущені неточності, інформація таки дійсно неточна. Якщо ж ішлося про значні протиріччя, то, ймовірно, щось негаразд було з реальними фактами.

У цьому і полягала суть об’яви. Звучала вона так: “Зміст путівника сумнівам не підлягає. Невірогідною часто буває реальність”.

Такий висновок приводив до певних цікавих наслідків. До прикладу, коли на видавців “Путівника” подали в суд сім’ї тих, що загинули внаслідок буквального розуміння опису планети Трааль (у книжці говорилося: “Хижі Блатерні Блощиці часто готують цілком пристойну їжу для прибулих туристів”, а мало бути “Хижі Блатерні Блощиці часто готують цілком пристойну їжу з прибулих туристів”), вони стали наполягати, що перший варіант цього речення набагато привабливіший з точки зору естетики, викликали знаного поета, який під присягою посвідчив, що краса – це правда, а правда – краса, і у такий спосіб спробував довести, що в цій справі винуватою стороною є саме життя, бо немає в ньому, як з’ясовується, ані краси, ані правди. Судді погодилися, виголосили зворушливу промову, звинуватили Життя у неповазі до суду, а перед тим, як вирушити на майданчик і приємно розважитися партією в ультрагольф, у належному порядку позбавили його усіх присутніх.

Зафод Бібльброкс увійшов до приймальні і наблизився до комахи-секретаря.

– О’кей, – сказав він, – де тут Зарнівуп? Давайте його сюди.

– Вибачте, сер, – крижаним тоном відповіла комаха. Їй не подобалося, коли до неї отак зверталися.

– Зарнівуп. Мені він потрібен, ясно? Давай його сюди.

– Даруйте, сер, – різко відповіла маленька хирлява істота, – якщо ви трохи охолонете...

– Слухай, – перебив її Зафод. – Я охолов аж по саме нікуди, ясно? Я до того холодний, що у мені можна харчі зберігати не гірше як у холодильнику. Я такий спокійний, що ледве язиком повертаю. А тепер рухайся жвавіше, інакше я тут усе розтрощу.

– Гаразд, якщо ви дасте мені можливість пояснити, сер, – відповіла комаха, подригуючи найнервовішим зі своїх щупалець, – то я скажу вам, що це неможливо, бо Зарнівуп зараз у міжгалактичному круїзі. “От чорт!” – подумки вилаявся Зафод.

– Коли він повинен повернутися? – запитав він.

– Повернутися, сер? Він у своєму кабінеті.

Зафод помовчав, намагаючись проаналізувати щойно почуте. Нічого путнього з цього не вийшло.

– Отже цей тип у міжгалактичному круїзі... і у себе в кабінеті? – Він перехилився через стіл і вхопився за щупальце, що все ще тремтіло.

– Послухай мене, триоке чудо, – сказав він, – ти краще не забивай мені баки, бо я ще й з не такими, як ти, спокійно давав собі раду натщесерце.

– Ой, а ви хто такий, золотце, що таке говорите? – обурилася комаха. Її крильця затремтіли від люті. – Може, Зафод Бібльброкс чи що?

– Ти можеш полічити мої голови, – з притиском у голосі сказав Зафод.

Комаха розгублено моргнула. Потім ще раз.

– То ви справді Зафод Бібльброкс? – пропищала комаха.

– Ага, – підтвердив Зафод, – але не кричи так голосно, бо мене схоплять.

– Той самий Зафод Бібльброкс?

– Ні, один з багатьох Зафодів Бібльброксів, хіба не знаєш, що їх тепер усюди, як насіяно. Схвильована комаха замахала щупальцями.

– Але ж, сер, – запищала вона, – щойно по субефірному радіо передавали новини. Говорили, що ви загинули.

– Угу, цілком вірно, – сказав Зафод, – я просто ще не перестав рухатися.

Ну, добре. Де можна знайти Зарнівупа?

– Е, сер, його кабінет на шістнадцятому поверсі, але...

– Але він у міжгалактичному круїзі... Чув уже, чув. Як мені туди потрапити?

– Щойно встановлені Транспортери щасливих вертикальних людей виробництва корпорації “Сіріус кібернетікс” он там, у протилежному кутку, сер. Але ж, сер...

Зафод уже хотів було йти, але повернувся.

– Що таке? – запитав він.

– Чи не скажете ви мені, чому вам потрібен саме Зарнівуп?

– Авжеж, – відповів Зафод, який і сам мало що розумів, – я просто сказав сам собі, що мені це потрібно.

– Що ви сказали, сер?

Зафод по-змовницьки нахилився над столом.

– Я щойно ні з сього ні з того матеріалізувався у одному з ваших кафе, – розповів він, – у результаті суперечки з духом мого прапрадідуся. І щойно я там опинився, як моє колишнє “я”, яке до того щось там перемкнуло у мізках, вигулькнуло у голові і каже: “Знайди Зарнівупа”. Я ніколи і не чув про цього типа. Ось і усе, що я знаю. І ще те, що я повинен розшукати того, хто керує Всесвітом.

Він підморгнув комасі.

– О, пане Бібльброкс, сер, – шанобливо-захоплено сказала комаха, – де ви, там завжди таємниці. Про вас треба знімати фільм.

– Еге ж, – відповів Зафод, поклавши руку на блискуче рожеве крильце, – а тобі, дитинко, слід повернутися у реальне життя.

Комаха застигла на хвилю, щоб погамувати хвилювання, а потім простягнула щупальце, щоб відповісти на телефонний дзвінок.

Їй перешкодила чиясь металева рука.

– Пробачте, – сказав власник металевої руки таким голосом, що від нього більш сентиментальна комаха неодмінно зайшлася б плачем.

Але цій комашині сентиментальність не була властивою, до того ж вона на дух не зносила роботів.

– Так, сер, – відрізала вона, – можу я вам чимось допомогти?

– Сумніваюся, – відповів Марвін.

– Що ж, у такому випадку, ви пробачте, але... – тепер одночасно озвалися шість телефонів. Комаху очікувало мільйон справ.

– Ніхто не може мені допомогти, – продекламував Марвін.

– Гаразд, сер, але...

– Ніхто, щоправда, і не намагався, – Металічна рука, якою Марвін торкнувся щупальця, тепер безсило повисла. Він похилив голову.

– Та невже? – з іронією в голосі сказала комаха.

– Та й кому спаде на думку допомогти роботів-служі, хіба ж ні?

– Вибачте сер, але якщо...

– Тобто кому вигідно добре ставитися до робота або допомагати йому, якщо він не запрограмований відчувати вдячність?

– Отже у вас її немає? – запитала комаха, яка, здавалося, була не в силах покінчити з цією розмовою.

– Мені так ніколи і не траплялася нагода дізнатися про це напевно, – повідомив їй Марвін.

– Послухай, ти, нещасний кусень нікудишнього залізяччя...

– Чи не хочете ви поцікавитися, що мені потрібно?

Комаха помовчала. З рота висунувся довгий і тонкий язик, облизав очі і знову зник у ротовому отворі.

– А чи варто це робити? – запитала вона.

– А чи варто взагалі робити що-небудь? – негайно відреагував Марвін.

– Що... вам... потрібно?

– Я тут шукаю декого.

– Кого саме?

– Зафода Бібльброкса, – відповів Марвін. – Он він.

Комаха смикнулася від люті. Їй не вистачало слів.

– То чому ж ви мене запитуєте? – закричала вона.

– Просто мені хотілося побалакати з кимось, – сказав Марвін.

– Що?

– Це діймає до живого, правда?

Заскрипіли механічні деталі електроприводу: Марвін розвернувся і покотився геть від столу. Він наздогнав Зафода, коли той підходив до ліфта.

Від здивування Зафод аж підскочив.

– Агов... Марвін? – зрадів він. – Марвіне! Як ти тут опинився?

– Я не знаю, – відповів той.

– Але ж...

– Я сидів собі у вашому кораблі і чувся дуже пригніченим, а наступної миті уже стовбичив тут і відчув себе нестерпно нещасним. Напевно, це було Поле непередбаченості.

– Еге ж, – зітхнув Зафод, – я думаю, це прапрадідусь послав тебе сюди, щоб мені було веселіше.

– Велике тобі спасибі, дідусю, – впівголоса додав він.

– Ну, то як ти маєшся? – запитав він у голос.

– О, дуже гарно, – сказав Марвін, – якщо вам було б до вподоби побувати в моїй шкурі. Особисто мені це вже надокучило.

– Угу, угу, – погодився Зафод, і тут прочинилися двері ліфта.

– Привіт, – солоденьким голосом привітався ліфт, – у цій поїздки я буду вашим ліфтом і домчу вас до будь-якого поверху, який вам буде до вподоби. Мене спроектовано і виготовлено у корпорації “Сіріус кібернетікс” з тим, щоб я піднімав вас, візитерів, до кабінетів співробітників “Путівника по Галактиці для космотуристів”. Якщо вам сподобається ваша поїздка, а буде вона швидкою і приємною, то вам, можливо, буде цікаво скористатися іншими ліфтами, які нещодавно встановили у будинках Галактичної податкової служби, компанії з виробництва дитячої їжі “Бубілу” та у Державній лікарні Сіріуса для психічно хворих, де багато колишніх співробітників корпорації “Сіріус кібернетікс” неабияк втішаються вашим відвідином, вашому співчуттю і веселим розповідям із зовнішнього світу.

– Еге, – сказав Зафод, заходячи до кабіни, – що ще ти вмієш, крім молоти язиком?

– Я піднімаюся вгору, – сказав ліфт, – а ще опускаюся вниз.

– Гаразд, – сказав Зафод, – ми поїдемо вгору.

– Або вниз, – нагадав йому ліфт.

– Добре, добре, давай, будь ласка, вгору.

Ліфт на секунду замовк.

– Вниз теж непогано, – запропонував ліфт з надією у голосі.

– Та невже?

– Просто розкішно.

– Вірю, – сказав Зафод, – а тепер давай-но догори, гаразд?

– А чи можна поцікавитися, – якомога солодшим голосом дуже розсудливо запитав ліфт, – чи ви розглянули усі ті можливості, які у вас з’являться, якщо ви поїдете вниз?

Зафод grimнув однією з голів у стіну ліфта. “Ну навіщо йому це все?”, – подумав він. Ще б пак, якраз цього йому бракувало найбільше. Він не напрошувався сюди. Якщо б його зараз хтось запитав, де він хоче опинитися, він би відповів (а так він завжди відповідає), що найкраще було б лежати собі на пляжі в оточенні принаймні п’ятдесяти вродливих жіночок і невеликої групи експертів, які б допомагали красуням знаходити нові способи розважати його. Крім цього, можливо, він би додав ще кілька пристрасних слів про їжу. Чого йому не хотілося, так це ганятися за кимсь, хто начебто править Всесвітом, тобто виконує роботу, при якій міг би й залишатися, бо як не він, то хтось інший все одно робив би її. Але найбільше йому не хотілося стояти тут у кабіні і сперечатися з ліфтом.

– Які ще можливості? – втомлено запитав він.

– Що ж, – заторохкотів медоточивий голос, – там підвал, архів, система центрального опалення і... е... Перелік вичерпався.

– Нічого надзвичайного, – зрештою визнав ліфт, – але це можливість вибору.

– О Боже мій, – пробурмотів Зафод, – хіба я коли мріяв про зустріч з ліфтом-екзистенціалістом? – І grimнув п’ястуками в стіну. – Що це на нього найшло? – процідив він.

– Він не хоче підніматися, – спокійно відповів Марвін. – Я гадаю, він боїться.

– Боїться? – вигукнув Зафод. – Чого він боїться? Висоти? Ліфт, який боїться висоти?

– Ні, – нещасним голосом відповів ліфт, – майбутнього...

– Майбутнього? – ледь не закричав Зафод. – Чого цій нещасній машині треба, невже вона піклується про пенсію?

У цю хвилину позаду них несподівано прийшли в рух якісь механізми.

– Усі ми передбачуємо майбутні події, – пошепки, наче нажаханий, сказав ліфт, – це частина нашої програми.

Зафод визирнув з ліфта – збуджений натовп збирався навколо ліфтів.

Люди показували на щось пальцями і вигукували незрозумілі слова.

Усі ліфти будинку спускалися вниз. Дуже швидко.

Він пірнув назад.

– Марвіне, – сказав він, – давай-но зроби так, щоб цей ліфт рушив догори. Ми повинні дістатися до Зарнівупа.

– Навіщо? – меланхолійно запитав Марвін.

– Я не знаю, – відповів Зафод, – але коли я його розшукаю, то для нього ж самого буде краще, якщо він пояснить мені, з яких таких серйозних причин мені хочеться побачитися з ним.

Сучасні ліфти – досить дивні й складні пристрої. Древні електричні підйоми і “розраховані максимум на вісім осіб” пристрої так само схожі на Транспортери щасливих вертикальних людей виробництва корпорації “Сіріус кібернетікс”, як пакетик смажених горішків на ціле західне крило Державної лікарні Сіріуса для психічнохворих.

А все тому, що їхня робота побудована на дивному принципі “дефокусованого сприймання часу”. Іншими словами, вони мають здатність зазирати у найближче майбутнє, що дає їм можливість вчасно опинитися на потрібному поверсі, щоб підібрати вас, навіть ще до того, як вам спаде на думку, що вам потрібен ліфт. Таким чином уже не доводиться підтримувати надокучливі розмови, топтатися на місці, знайомитися і заводити приятелів, як колись були вимушені чинити люди, очікуючи викликаного ліфта.

Отож нічого дивного, що багато ліфтів, яких аж розпирало від інтелекту і передчуттів, терпіли жахливі муки розчарування від бездумного руху вгору і вниз, вгору і вниз, на знак екзистенціального протесту відважувалися на завжди нетривалі експерименти з горизонтальним рухом, вимагали, щоб їх допускали до процесу вироблення рішень, і врешті-решт закінчувалося це тим, що більше часу вони просиджували у підвалі і дулися невідомо на що.

У наш час збіднілі космо туристи, перебуваючи на будь-якій з планет зоряної системи Сіріуса, можуть легко підзаробити грошенят, працюючи порадиником ліфтів-невротиків.

На шістнадцятому поверсі двері ліфта швиденько прочинилися.

– Шістнадцятий, – об’явив ліфт, – і запам’ятайте, я зробив це тільки тому, що мені подобається ваш робот.

Зафод і Марвін викотилися з ліфта, який одразу ж миттю зачинив двері і кинувся вниз з максимально можливою для його механізмів швидкістю.

Зафод втомлено роздивився навколо. У коридорі було пусто і тихо, ніщо не підказувало, в якій кімнаті міг сидіти Зарнівуп. Усі двері, що виходили в коридор, були зачинені і не мали на собі ніяких табличок.

Вони стояли поблизу переходу, який провадив з однієї вежі до іншої. Через великі шиби яскраве сонце Бети Великої Ведмедиці кидало на долівку квадрати світла, у яких кружляли пилінки. Зненацька за вікном промайнула якась тінь.

– Ліфт залишив нас напризволяще, – пробурмотів Зафод, який зовсім втратив свою безтурботність. Вони стояли і розглядалися в різні боки.

– Знаєш що? – озвався Зафод до Марвіна.

– Я знаю набагато більше, ніж ви уявляєте.

– Я абсолютно впевнений, що цей будинок не повинен тремтіти, – сказав Зафод.

Ступнями ніг він відчув, як будинок легенько затремтів під ним. Потім ще раз. У сонячному промінні пилінки кружляли веселіше. Ще одна тінь промайнула за вікном.

Зафод подивився на долівку.

– Або, – не дуже впевнено почав Зафод, – у них тут якась вібростема для підтримки тону м’язів під час роботи, або ж...

Він вирішив підійти ближче до вікна і несподівано зупинився як укопаний, бо у цю хвилину його чутливі до небезпеки суперхроматичні окуляри Джу-Джанта-200 стали зовсім чорними. З різким дзижчанням повз вікно пролетіла ще одна велика тінь.

Зафод зірвав окуляри і одночасно з цим здригнувся від громоподібного вибуху. Він підскочив до вікна.

– О, – вигукнув він, – на будинок скидають бомби!

Ще один вибух струсонув будинком.

– Кому у цілій Галактиці могло спасти на думку бомбардувати видавництво? – вигукнув Зафод, але так і не почув відповіді Марвіна, бо у цю хвилину будинок здригнувся від нової бомбової атаки.

Він спробував було кинутися до ліфта – він розумів, що це позбавлено сенсу, але нічого іншого вигадати не міг.

Несподівано в одному з коридорів, які під прямим кутом відходили від головного, він помітив постать – це був якийсь чоловік. Він помітив Зафода.

– Бібльброксе, сюди! – крикнув чоловік.

Бібльброкс недовіжливо зміряв того очима. Будинок застугонів від ще одного вибуху.

– Ну, – гукнув Зафод. – Ну, я Бібльброкс! А ви хто?

– Друг! – крикнув у відповідь чоловік і побіг до Бібльброкса.

– Он як? – сказав Зафод. – Чийсь друг зокрема чи просто по-дружньому ставитеся до всіх?

Незнайомець мчав по коридору, а під його ногами здригалася, наче божевільна, долівка. Він був невисокого росту, кремезний і засмаглий, а його одяг виглядав так, наче він двічі змотався навколо Галактики, не скидаючи його з себе.

– Чи знаєте ви, – закричав Зафод у вухо, коли той підбіг, – що ваш будинок бомбардують? Чоловік ствердно кивнув.

Несподівано навколо потьмяніло. Зафод повернувся через плече, щоб виявити причину, і відкрив рота від здивування – величезний, схожий на равлика, з металевим полиском зелений космічний корабель проплив у повітрі повз будинок. За ним наближалися ще два.

– Уряд, який ви зрадили, хоче прибрати вас до рук, Зафод, – просичав йому у вухо незнайомець, – вони послали за вами ескадру винищувачів із зоряної системи Жаби.

– Винищувачі із зоряної системи Жаби! – повторив за ним Зафод. – От халепа!

– Вам зрозуміло?

– Що це за винищувачі з зоряної системи Жаби? – Зафод був впевнений, що вже чув, як хтось згадував про них, коли він ще був президентом. Але він ніколи не звертав уваги на службові справи.

Незнайомець потягнув його назад до дверей. Зафод не пручався. У повітрі, жалібно виючи, промайнуло щось схоже на павука і зникло в кінці коридору.

– Що це було? – пошепки запитав Зафод.

– Це вас розшукує робот-розвідник класу А з зоряної системи Жаби, – відповів незнайомець.

– Подумати тільки!

– Пригніться!

З протилежного боку з'явився трохи більший чорний павукоподібний об'єкт і щез із очей.

– А це..?.

– А це вас розшукує робот-розвідник класу Б з тієї ж сонячної системи.

– А оце? – запитав Зафод, коли втретє щось промчало повз них.

– Робот-розвідник класу В. Теж вас шукає.

– Гм, – вдоволено усміхнувся Зафод, – але ж і недотепи ці роботи, хіба ні?

З боку переходу до іншої вежі почувся грюкіт і гримотіння. Гігантська чорна тінь сунула переходом з протилежної вежі. Розмірами і формою вона нагадувала танк.

– От дива, а це що таке? – одними губами промовив Зафод.

– Танк, – відповів незнайомець, – робот-розвідник класу Г.

– Може, нам варто забиратися геть?

– Гадаю, що варто.

– Марвіне! – гукнув Зафод.

– Чого вам?

Марвін виповз з-під купи уламків далі по коридору і подивився у їхній бік.

– Бачиш того робота, що наближається до нас?

Марвін поглянув на величезну чорну брилу, що просувалася до них переходом, потім опустив голову і подивився на власне невелике металеве тіло. Потім знову підвів очі і подивився на танк.

– Мені здається, ви хочете, щоб я зупинив його, – сказав він.

– Еге ж.

– А ви тим часом рятуватимете свою шкуру.

– Ага, – відповів Зафод. – Ставай он там!

– Як добре, – зітхнув Марвін, – що тепер я принаймні знаю, що мені робити.

Чоловік потягнув Зафода за рукав, і Зафод подався за ним.

І тут у нього виникло запитання.

– А куди ми йдемо?

– У кабінет Зарнівупа.

– Ви вважаєте, що за таких обставин нам необхідна ця зустріч?

– Вперед.

РОЗДІЛ 7

Марвін зайняв позицію на початку коридора, який вів до протилежної вежі. По правді, не можна сказати, що він був особливо малий робот.

Його лискучий сталевий корпус відблискував у наповнених пилом сонячних променях і здригався у такт будинкові – бомбардування тривало.

Втім, він справді видався нікчемно маленьким у порівнянні з гігантським чорним танком, який підкотив до нього і зупинився. Танк обмацав його щупом. Щуп зник.

Марвін стояв непорушно.

– Геть з дороги, малеча, – загарчав танк.

– Мені шкода, – озвався Марвін, – але мене тут залишили, щоб я зупинив тебе.

Танк простягнув щуп для повторної перевірки. Потім втягнув його.

– Тебе? Щоб заступити мені дорогу? – заревів танк. – Тільки спробуй!

– Ну, я справді вимушений, – спокійно відповів Марвін.

– А яка в тебе зброя? – знову проревів танк, не повіривши почутому.

– Вгадай, – відповів Марвін.

Заревіли двигуни, перемкнулися передачі. У його мікромісках безпорадно і розгублено засмикалися мініатюрні електронні реле.

– Вгадати? – перепитав танк.

Зафод і чоловік, імені якого він досі не знав, промчали одним коридором, а потім ще одним у протилежний бік і тепер швидко простували третім.

Будинок продовжував здригатися та хитатися, і Зафодові стало дивно. Якщо вони мали намір підірвати будинок, то чому зволікають?

Вони ледве добралися до одних з безлічі абсолютно однакових дверей і натиснули вдвох. Зовсім несподівано ті відчинилися навстіж і вони обидва повалилися досередини.

“Уся метушня, – подумав Зафод, – усі ці турботи, а усі ці нездійсненні мрії про чудовий відпочинок на пляжі, – для чого воно?” Нічим не прикрашений кабінет з одним стільцем, одним столом і однією брудною попільничкою. На столі, крім кружляючої у сонячних променях пилюки і однієї екстравагантного дизайну скріпки, нічого не було.

– Де ж Зарнівуп? – запитав Зафод, відчуваючи, що ця від початку майже незрозуміла пригода поступово втрачає для нього будь-який сенс.

– Він у міжгалактичному круїзі, – відповів незнайомиць.

Зафод приглянувся до нього уважніше. “Скидається на чесного хлопця, – подумав він, – правда, з почуттям гумору у нього, напевно, не густо. Мабуть, добрячу частину свого життя він тільки те й робив, що бігав коридорами, ламав двері й промовляв таємничі фрази у порожніх кабінетах”.

– Дозвольте відрекомендуватися, – сказав незнайомиць. – Мене звати Руста, а це мій рушник.

– Здоров був, Руста, – сказав Зафод. – Привіт рушникові, – додав він, коли Руста простягнув йому добряче замацаного старого рушника у кольорову квіточку. Не здогадуючись, що з ним робити, він потиснув один його кінець. А у цей час повз вікно з гуркотом пролетів один із величезних равликоподібних, зелених з металевим полиском космічних кораблів.

– Ну ж бо, – підбадьорював Марвін величезну бойову машину, – тобі ніколи не відгадати.

– Еггммм... – замислилася машина, аж вібруючи від незвичного напруження, – лазерні промені?

Марвін понуро похитав головою.

– Ні, – низьким утробним голосом буркнула машина, – надто очевидно.

Антиматерія? – ще раз спробувала вона.

– Занадто очевидно, – зауважив Марвін.

– Так, так, – пробурмотіла дещо розгублена машина. – Е... а як щодо електронного тарана?

Це було новиною для Марвіна.

– А що це таке? – запитав він.

– А ось що, – захоплено відповіла машина.

З її корпусу з'явився загострений відросток і спалахнув смертельним променем світла. Стіна позаду Марвіна з грюкотом впала і після неї залишилася купка пилу. За хвилину всілися і рештки куряви.

– Ні, – відповів Марвін, – такого в мене немає.

– Але ж гарна штуkenція, хіба ні?

– Дуже гарна, – погодився Марвін.

– А, знаю, – ще трохи подумавши, сказала бойова машина з зоряної системи Жаби, – у тебе, напевно, один із цих нових випромінювачів Ксанктік ресатруктрон дестабілізований зенон!

– Вони чудові, правда? – сказав Марвін.

– Так от яка у тебе зброя? – захоплено сказала машина з ноткою остраху у голосі.

– Ні, – відповів Марвін.

– О, – сказала розчарована машина, – то це напевно...

– Ти робиш невірні припущення, – перебив Марвін. – Ти забуваєш взяти до уваги певне абсолютно фундаментальне явище у стосунках між людьми і роботами.

– Е, я знаю, – сказала бойова машина, – це часом не..? – І знову поринула у роздуми.

– Подумай краще, – наполягав Марвін, – вони залишили мене, звичайнісінького робота-слугу, щоб зупинити тебе, гігантську універсальну бойову машину, поки вони рятуватимуться втечею. Як ти гадаєш, що вони могли мені залишити?

– У-у, е-е... – простогнала спантеличена машина, – я гадаю, щось особливо, руйнівне, нехай йому біс.

– Він думає! – сказав Марвін. – Ще б пак, він думає. То, може, сказати тобі все-таки, що вони дали мені для самозахисту?

– Гаразд, скажи, – насторожено сказала бойова машина.

– Нічого, – сказав Марвін.

Настала зловісна пауза.

– Нічого? – ревнула бойова машина.

– Зовсім нічого, – пригнічено поскаржився Марвін, – хоча б тобі якусь електронну виделку, чи що. Машина захиталася розлючено.

– Оце тобі маєш! – заревіла вона. – Зовсім нічого, так? У них у голові що, вітер гуляє?

– Ти тільки поглянь на мене, – сказав Марвін приглушеним голосом, – у мене ж весь лівий бік онімів через жахливий біль у діодах.

– Тобі, напевно, не солодко, еге ж?

– Угу, – з жалем підтвердив Марвін.

– Від цього мене аж тіпає! – обурилася машина. – Я їм зараз усе потрощу!

Знову з'явився електронний таран і спалахнув ще одною яскравою блискавкою, яка перетворила на пилюку найближчу до машини стіну.

– Ти ж розумієш, як я себе почуваю? – сумно промовив Марвін.

– Отак накивали п'ятами і залишили тебе напризволяще! – прогрімала машина.

– Так, – відповів Марвін.

– Я гадаю, їм варто зруйнувати і стелю! – лютився робот-танк.

Перехід між вежами залишився без стелі.

– Це вражає, – пробурмотів Марвін.

– Ти ще не бачив, що я можу, – розходилася машина. – Мені за іграшки знищити і долівку, без проблем!

Долівки теж не стало.

– Хай йому чорт! – тільки й встигла проревти машина, падаючи з висоти шістнадцятого поверху, і, гримнувшись на землю, розлетілася на дрібні кавалки.

– До чого ж тупа машина, аж нудить, – сказав Марвін і поплентався геть.

РОЗДІЛ 8

– То ми довго будемо отак сидіти? – сердито запитав Зафод. – Чого потрібно цим типам там, за вікном?

– Їм потрібен Бібльброкс, – відповів Руста. – Вони хочуть забрати вас у зоряну систему Жаби – найлиховісніший з усіх світів Галактики.

– Та невже? – сказав Зафод. – Для цього їм доведеться спочатку прийти сюди і схопити мене.

– Вони уже прийшли і схопили вас, – сказав Руста. – Вигляньте у вікно. Зафод виглянув у вікно і широко відкрив рота.

– Земля! Земля тікає з-під ніг! – задихаючись вимовив він. – Куди вони забирають землю?

– Вони забирають будинок, – сказав Руста. – Ми у повітрі.

За вікном кабінету пропливали хмарки.

Там за вікном угорі навколо похиленої вежі будинку він знову побачив кілька темно-зелених винищувачів із зоряної системи Жаби. Вона випромінювали силові промені, які утворювали щось на зразок сітки і тим самим надійно утримували вежу будинку в повітрі.

До краю розгублений Зафод похитав головою.

– І що я такого зробив, щоб зі мною таке витворяти? – здивувався він. – Я заходжу до будинку і його забирають разом зі мною.

– Переймаються вони зовсім не тим, що ви уже встигли скоїти, – сказав Руста, – справа в тім, що ви ще тільки збираєтеся робити.

– Невже від мене більше нічого не залежить?

– Залежало. Багато років тому. Краще тримайтеся за щось, нас дорогою трохи потрясе.

– Якщо я колись зустріну себе колишнього, – сказав Зафод, – то я йому так вріжу, що він навіть не встигне довідатися, від кого йому перепало.

У двері не поспішаючи зайшов Марвін і з докором глипнув на Зафода, подався в куток і там вимкнув себе.

На борту “Золотого серця” панувала тиша. Артур втупив очі у полицю навпроти себе і думав. Підсвідомо він перехопив допитливий погляд Тріліан і знову видивився на полицю.

Нарешті він щось побачив.

Він узяв п’ять маленьких пластикових квадратиків і поклав їх на поверхню столу, який стояв під полицею.

На п’ятьох квадратах стояли чотири літери Ч, Е, П, У. Він виклав їх поряд з іншими трьома Р, У, Н.

– Чепурун, – вимовив він уголос. – Мої очки потроюються. Здається, я набагато покращив рахунок.

Кораблем хитнуло, і квадратики з літерами уже вкотре перемішалися.

Тріліан зітхнула і знову заходилася вирівнювати їх.

Туди-сюди мовчазними коридорами блукала луна він кроків Форда Префекта. Він вештався кораблем і зганяв свою злість на мертво-мовчазних приладах.

Чому корабель постійно здригається? – думав він.

Чому він перевертається і гойдається?

Чому ніяк не вдається визначити місце знаходження?

І все-таки, де вони опинилися?

Ліва вежа будинку редакції “Путівника по Галактиці для космотуристів” мчала міжзоряним простором із швидкістю, з якою ні досі ні після не літав жоден будинок у Всесвіті.

У центральній його частині з кутка в куток кімнати походжав сердитий Зафод Бібльброкс.

Руста сидів на краєчку столу і займався рутинною справою – розправляв свій рушник.

– То куди, ви кажете, летить цей будинок? – запитав Зафод.

– Зоряна система Жаби, – відповів Руста, – найлиховісніше місце у Всесвіті.

– А там можна перекусити? – запитав Зафод.

– Перекусити? Ви летите до зоряної системи Жаби і ще запитуєте, чи там можна перекусити?

– Без їжі я можу і не дотягти до зоряної системи Жаби.

У вікні вони не бачили нічого, крім силуетів, які, як слід гадати, були розмитими формами винищувачів із зоряної системи Жаби. На такій швидкості космос став невидимим і справді нереальним.

– Ось, посмокчіть оце, – запропонував Руста, простягнувши Зафодові свого рушника.

Зафод видивився на нього так, наче у того з чола ось-ось вискочить зозуля на пружинці.

– Він просякнутий поживними речовинами, – пояснив Руста.

– Ви що, завжди пхаєте до рота усілякий непотріб? – здивувався Зафод.

– Жовті смуги багаті протеїном, у зелених – суміш вітамінів В і С, а маленькі рожеві квіточки містять у собі екстракт із зерен пшениці.

Зафод узяв рушника до рук і захоплено дивився на нього.

– А коричневі плями? – запитав він.

– Соус для гриля, – відповів Руста, – на випадок, коли мені набриднуть зерна пшениці.

Зафод несміливо понюхав рушника.

Ще більше вагаючись, він спробував посмоктати один з кутиків рушника.

І одразу виплюнув його.

– Фу, – скривився він.

– Так, – сказав Руста, – коли мені трапляється смоктати з того кінця, то зазвичай доводиться пробувати ще трішки й з протилежного.

– Чому, – з підозрою поцікавився Зафод, – що у ньому?

– Антидепресанти, – відповів Руста.

– Знаєте, напевно досить з мене цього рушника, – сказав Зафод і віддав його.

Руста взяв рушника, зсунувся з столу, обійшов його, всівся в крісло і висадив ноги на стіл.

– Біблброксе, – озвався він, закривши руки за голову, – а чи здогадуєтеся ви що вас чекає у зоряній системі Жаби?

– Там мене нагодують? – із надією в голосі спробував вгадати Зафод.

– Там вас згодують, – відповів Руста, – Водоверті тотальної перспективи.

Зафодові ніколи не доводилося чути про таку річ. Йому здавалося, що хто-хто, але він чув про все, що є цікавого у Галактиці, отож він прийшов до висновку, що ця Водоверть тотальної перспективи аж ніяк не підпадає під категорію цікавих речей. Він поцікавився у Руста, що то таке.

– Всього-на-всього, – Сказав Руста, – найпекельніша психічна тортура, якій можна піддати мислячу істоту. Зафод з розумінням кивнув.

– Отже, – сказав він, – їжі не буде, так?

– Послухайте! – з притиском вимовив Руста. – Людину можна вбити, знищити її тіло, зламати дух, але тільки Водоверть тотальної перспективи спроможна анігілювати людську душу! Уся процедура триває лише кілька секунд, але наслідки її залишаються на усе життя.

– Чи чули ви, може, коли про Пангалактичний полоскальний полиск? – гострим тоном запитав Зафод.

– Ця тортура набагато страшніша.

– Ого-го, – вимовив вражений Зафод. – Як гадаєте, чому цим хлопцям заманулося влаштувати мені щось таке? – додав він за хвилю.

– Вони вважають, що це найкращий засіб, аби позбавитися від вас назавжди. Їм відомо, що ви розшукуєте.

– А вони б не могли натякнути і мені, щоб я теж про це довідався?

– Ви знаєте, – сказав Руста, – все ви знаєте, Бібльброкс. Ви хочете знайти людину, яка править Всесвітом.

– А ця ваша людина, вона вміє куховарити? – запитав Зафод. І, поміркувавши, додав:

– Хоча я сумніваюся. Якби вона вміла готувати хороші страви, то її б не обходила решта Всесвіту. А мені треба знайти кухаря. Руста важко зітхнув.

– До речі, ви що ж тут робите? – запитав Зафод. – Яким чином це стосується вас?

– Я один з тих, які планували усе це разом із Зарнівупом, з Юденом Вренксом, з вашим прадідусем та й з вами також, Бібльброкс.

– Зі мною?

– Так, з вами. Мені казали, що ви змінилися, але я не уявляв, що настільки різюче.

– Але ж...

– Я тут для того, щоб зробити одну невеличку справу. Я візьмуся до неї перед тим, як залишу вас.

– Яку справу, чоловіче добрий? Про що ви говорите?

– Я зроблю її перед тим, як залишу вас.

І Руста поринув у непробивну мовчанку.

Зафод невимовно зрадів цьому.

РОЗДІЛ 9

Атмосфера навколо другої планети зоряної системи Жаби застояна і шкідлива для здоров'я.

Вологі вітри, що безперервно дмуть над поверхнею планети, проносяться над соляними пустелями, висушеними болотами, щільною і загниваючою рослинністю, над рештками зруйнованих міст. На її поверхні життя непомітне. Суша планети давно спустошена так само, як і на багатьох інших планетах у цій частині Галактики.

Похмуро завивав вітер, вриваючись до старих напівзруйнованих осель у містах, блукаючи поміж високими чорними вежами, що тут і там стояли нахилені над поверхнею планети. На їхніх вершинах гніздилися колонії великих, тонкошій з відразливим запахом птахів, єдиних створінь, які пережили цивілізацію, що раніше існувала на цій планеті.

Та найпохмуріше вітер завивав, коли пролітав над невеликим підвищенням на просторій сірій рівнині на околиці найбільшого із залишених назавжди міст.

Це підвищення і було тим місцем, яке створило цій планеті репутацію особливо зловісного закутка Галактики. Ззовні це був просто сталевий купол близько тридцяти футів у поперечнику. Але те, що містилося всередині, навіювало більше жаху, ніж можна собі уявити.

Трохи далі, на відстані якихось ста ярдів, відокремлений від купола смугою порізаної вибоїнами та вирвами від вибухів, неймовірно голої землі, містився, якщо можна так сказати, свого роду космодром. Тобто тут на досить величеській території у безладі стояли і лежали безформні рештки будинків, що колись приземлилися тут.

Над усім цим безладом витав безтілесний дух, який, очевидно, очікував чогось.

Дух звернув увагу на небо і невдовзі далеко вгорі з'явився якийсь об'єкт непевної форми, оточений кільцем трохи менших об'єктів.

Найбільший з них був лівою вежею будинку видавничої корпорації "Путівника по Галактиці для космотуристів", який саме входив у стратосферу другої планети зоряної системи Жаби.

Коли він почав знижуватися, Руста несподівано перервав гнітючу мовчанку.

Він підвівся і запахав рушника до торби. Він сказав:

– Бібльброкс, зараз я зроблю те, для чого мене сюди послали.

Сидячи у куточку, де він без слів обмінювався з Марвіном невимовленими думками, Зафод підвів на нього очі.

– Що? – запитав він.

– Невдовзі будинок опиниться на поверхні планети. Коли виходитимете, то не в двері, – сказав Руста, – а через вікно. Хай вам щастить, – додав він і вийшов у двері, випаровуючись із життя Зафода так само загадково, як і з'явився у ньому.

Зафод скочив на ноги і взявся за клямку, але Руста вже встиг замкнути двері. Він стеноу плечима і повернувся у свій куток.

Через дві хвилини будинок з тріском приземлився серед решток інших будинків. Його ескорт – винищувачі з системи Жаби – відімкнув силові промені і знову знявся у повітря, беручи курс на більш приємну для життя першу планету системи Жаби. Вони ніколи не приземлялися на другій планеті системи Жаби. Цього ніхто не робив. На її поверхню не ступав ніхто, крім майбутніх жертв Водоверті тотальної перспективи.

Зафода добряче струснуло. Коли спала тиша, якийсь час він відлежувався серед куряви і уламків, які тільки й залишилися від кімнати. Він зрозумів, що у таку халепу ще не попадав ніколи в житті. Він почувався розгубленим, він почувався самотнім, він почувався покинутим усіма. Врешті-решт він зрозумів, що слід усе-таки до кінця розібратися в усьому, хай там що.

Він оглянув напівзруйновану, понівечену кімнату. Стіна над дверима розкололася надвоє і ті, відчинені навстіж, повисли на одвірку. Вікно якимось незбагненим чином

залишилося зачиненим і неушкодженим. Він трохи повагався, потім йому спало на думку, щоб сказати те, що раз його дивний супутник пройшов через усе разом з ним тільки для того, щоб сказати те, що він сказав, то він, напевно, мав для цього поважні підстави. З допомогою Марвіна він прочинив вікно. Хмара куряви, що знялася після приземлення, і рештки інших будинків, серед яких вони опинилися, надійно заважали Зафодові роздивитися як слід навколо.

Не те, щоб він надто переймався цим. Найбільше його стурбувало те, що він обачив, коли глянув донизу. Кабінет Зарнівупа містився на шістнадцятому поверсі. Будинок приземлився під кутом приблизно сорок п'ять градусів, але однаково спуск здавався карколомним.

Врешті-решт, коли йому стало ніяково від презирливих поглядів Марвіна, які той, здавалося, раз по раз кидав на нього, він набрав у легені повітря і обережно вибрався на крутий схилений бік будинку. Марвін не відставав, і вони разом почали поволі й обережно долати рачки шістнадцять поверхів, які відокремлювали їх від поверхні.

Отак вони рачкували, а горло стискалося від просякненого гнилизною повітря і пилу, у очах темніло, від жахливої висоти під ногами паморочилося в обидвох головах.

Випадкові зауваження Марвіна на зразок “То оце те, від чого ваша форма життя отримує насолоду, так? Я питаю тільки з цікавості”, не могли покращити душевного стану Зафода.

На півдорозі вони зупинилися відпочити на стіні перекошеного будинку.

Зафод лежав, тремтів від страху і втоми, і йому здавалося, що Марвін начебто крихітку веселіший, ніж завжди. Зрештою, він зрозумів, що це не так. Просто робот здавався веселішим у порівнянні з його власним настроєм.

Велика, худя, як смерть, чорна птаха розігнала крилами хмари куряви, що поволі всідалися, випростала свої кістляві лапи і сіла на перекошене підвіконня за кілька ярдів від Зафода. Вона склала незграбні крила і захиталася на нестійкій опорі.

Її розгорнені крила напевно досягали не менш шести футів завширшки, а голова і шия видавалися підозріло великими як на птаха. Спереду її голова була пласка, дзьоб недорозвинутий, а з внутрішнього боку крил можна було чітко розрізнити якісь відростки, схожі на рудиментні руки.

По правді, здавалося, що перед ними мисляча істота.

Птаха втупилася в Зафода важким поглядом і з її дзьоба вирвався якийсь нерозбірливий скрегіт.

— Геть звідси, — сказав Зафод.

— Гарзд, — похмуро промимрила птаха, махнула крилами і зникла у куряві.

Зафод з подивом дивився їй услід.

— Невже ця пташка щойно обізвалася до мене? — знервовано запитав він у Марвіна.

Він був цілком ладен повірити якомусь іншому поясненню. Скажімо, що у нього почалися галюцинації.

— Так, — підтвердив Марвін.

— Бідолашні створіння, — у вухах Зафода прозвучав глибокий, неземний голос.

Зафод ледь не звалився зі стіни, коли різко повернувся, щоб побачити, звідки почувлися ці слова. Він міцно вхопився за виступ віконної рами і порізав руку. Так він і висів, важко переводячи дух.

Жодного видимого джерела голосу він не побачив — тут не було жодної живої душі. Однак голос обізвався знову.

— Знаєте, у цих істот трагічна історія. Вони жертви занепаду.

Зафод навсібіч закрутив головами. Голос був глухий і спокійний. За інших обставин його можна було назвати заспокійливим. Втім, що тут заспокійливого, коли до вас ні з того ні з сього звертається безтілесний голос, особливо коли ви, як оце Зафод Бібльброкс, не у кращій формі й висіте на волосинці на висоті восьмого поверху напівзруйнованого будинку.

— Е, гм... — промимрив він.

– То, може, я розкажу вам їхню історію? – скрадливо запитав голос.
– А хто ви такий? – затиноючись запитав Зафод. – Де ви?
– Гаразд, розповім пізніше, – стиха відповів голос. – Я – Гарграварр.
Я наглядаю за Водовертю тотальної перспективи.
– Чому ж я не бачу..?
– Вам буде набагато простіше спуститися з будинку, – трохи гучніше промовив голос,
– якщо ви пересунетеся на два ярди ліворуч. Чому б вам не послухати мене?
Зафод подивився ліворуч і побачив ряд коротких горизонтальних заглиблень, який тягнувся стіною аж до підніжжя будинку. З почуттям вдячності він добрався до них.
– Чому б нам не зустрітися знову вниз? – і голос вщух.
– Егей, – вигукнув Зафод, – де ви..?
– Спуск займе у вас не більше кількох хвилин... – зовсім тихо, наче здалеку, відповів голос.
– Марвіне, – попросив Зафод робота, який розкарячився поруч з ним, – невже... невже голос щойно..?
– Так, – коротко відповів Марвін.
Зафод кивнув. Він знову, вийняв з кишені чутливі до небезпеки окуляри.
Вони були зовсім чорні, та ще й добряче подряпані невідомим металічним предметом у кишені. Він одягнув окуляри. Йому буде набагато зручніше спускатися по стіні будинку, якщо він не бачитиме своїх дій.
Через кілька хвилин він перебрався через уламки фундаменту будинку і, знявши окуляри, скочив на землю.
Трохи згодом до нього приєднався Марвін. Він повалився обличчям донизу у пилюку на уламки і так застиг. Здавалося, що він не має ані найменшого бажання йти куди-небудь і залишитися у такій позі надовго.
– А, ось і ви, – несподівано у вухах Зафода прозвучав знайомий голос.
– Вибачте, що я вас залишив нагорі. Справа в тому, що моя голова не терпить висоти. Краще сказати, – сумно додав він, – колись вона не терпіла висоти.
Зафод поволі і насторожено подивився навколо себе. Просто щоб переконатися, чи не видно чогось, звідки надходить голос. Однак нічого, крім пилюки, сміття і руїн будинків, що височіли навколо, він не побачив.
– Агов, чому я вас не бачу? – запитав він. – Чому вас тут немає?
– Я тут, – поволі відповів голос. – Моє тіло теж хотіло прийти, але зараз воно трохи зайняте. Дещо треба зробити, з деким треба зустрітися. – І сумно зітхнувши він додав. – Ви ж знаєте, як то буває з тілами.
Зафод глибоко сумнівався, що йому щось відомо про це.
– Я тільки думав, що знаю, – сказав він.
– Я сподіваюся, що воно зараз на відпочинку, – продовжував голос, – бо донедавна воно вело таке життя, що ледь на ліктях трималося.
– Ліктях? – перепитав Зафод. – Може, ви мали на увазі на ногах?
Якийсь час голос не озивався. Зафод пооглядався навколо занепокоєно.
Він не міг зрозуміти, чи власник голосу зник, чи ще тут, і взагалі що він робить. По тому голос обізався знову.
– Отож, це вас треба вкинути до Водоверті, так?
– Гм, знаєте, – промовив Зафод, намагаючись вдати з себе безтурботного, – з цим нікуди поспішати. Я повештаюся тут трохи, роздивлюся місцеві краєвиди.
– Ви ще не бачили місцевих краєвидів? – запитав голос Гарграварра.
– Гм, ні.
Зафод піднявся на купу уламків, завернув за ріг одного із зруйнованих будинків, який перешкоджав йому усе гаразд роздивитися.
А тепер перед ним відкрився ландшафт другої планети зоряної системи Жаби.
– Ага, ну, добре, – сказав він, – тоді я просто так походжу.

– Ні, – сказав Гарграварр, – Водоверть уже чекає вас. Треба йти. Ідіть за мною.

– Он як? – сказав Зафод. – Я ж не бачу вас.

– А я буду щось наспівувати, – сказав Гарграварр. – Ви йдіть на звук.

Почулося тихе, але мелодійне мугикання. Невиразний і сумний звук, здавалося, чувся звідусіль. Зафодові вдалося визначити напрямок, тільки дуже уважно прислухаючись. Сторопівши, він поволі рушив за ним, а що було чинити?

РОЗДІЛ 10

Як уже зазначалося раніше, Всесвіт – це хаотичний і великий простір.

Багато людей заради збереження власного спокою схильні ігнорувати цей факт.

Багато з них були б щасливими перебратися кудись у менш простору місцевість згідно з власними уподобаннями, і саме це робить більшість із них.

До прикладу, в одному з кутків Східного краю Галактики обертається велика, поросла лісами планета Огларун. Усе її “розумне” населення постійно мешкає на досить-таки маленькому і тому перенаселеному горіховому дереві. На цьому горісі вони народжуються, живуть, закохуються, вирізають на корі крихітні теоретичні статті про значення життя, про марноту смерті та важливість контролю за народжуваністю; їм трапляється вести маломасштабні війни і, врешті-решт, вони помирають, прив’язані ремнями з нижнього боку деяких гілок на периферії крони, до яких важче добратися.

І дійсно, єдині огларунці, які покидають своє дерево – ті, котрих проганяють з нього за скоєння мерзенного злочину: вони цікавляться, чи на інших деревах теж можливе життя, або ж навпаки, піддають сумніву існування інших дерев, які начебто не що інше, як ілюзії, що виникають від споживання надто великої кількості огларунських горіхів.

Така їхня поведінка може здатися екзотичною, але немає у Галактиці такої форми життя, якій не можна було б поставити на карб одного і того ж гріха. Ось чому ВодOVERTEPь тотальної перспективи справді така жахлива, як про неї говорять.

Бо коли вас зачинають у ВодOVERTEP'ї, ви маєте можливість на одну коротку мить охопити поглядом усю неймовірну безконечність сотвореного світу. І десь на цій загальній картині ви помітите позначку, мікроскопічну крапочку на іншій мікроскопічній крапочці, яка означає:

“Ви ось тут”.

Перед очима Зафода простягалася сіра рівнина, понівечена і сплюндрована. Вітер з диким виттям гуляв рівниною.

А посередині можна було помітити підвищення – сталевий купол. Оце те, зробив висновок Зафод, куди він прямує. Це й була ВодOVERTEP'ь тотальної перспективи.

Коли він зупинився і безпорадно поглянув на дивну споруду, з купола несподівано долинув нелюдський крик жаху. Наче у когось виривали душу з тіла. Цей крик на мить заглушив вітер і затиш.

Зафод здригнувся від страху, а кров у жилах застигла, наче рідкий гелій.

– Гей, що це було? – промимрив він, ледь ворухачи губами.

– Запис, – пояснив Гарграварр. – Запис голосу останнього засудженого, якого вкинули до ВодOVERTEP'ї. Його завжди відтворюють для наступної жертви. Така собі прелюдія.

– Але ж це справді звучить жахливо... – затинаючись вимовив Зафод. – Може б, нам поговорити про це десь на вечірці за чаркою або ще деінде?

– Наскільки мені відомо, – почувся позаземний голос Гарграварра, – я, мабуть, зараз саме на одній з них. Тобто моє тіло. Воно частенько ходить на вечірки без мене. Каже, що я йому тільки заважаю. Он як.

– А що ж це з вашим тілом? – поцікавився Зафод, намагаючись відкласти на пізніше те, що очікувало на нього.

– Ну, воно... знаєте, воно зайняте, – невпевнено відповів Гарграварр.

– Ви маєте на увазі, що воно діє на власний розсуд? – запитав Зафод.

Перш ніж Гарграварр озвався знову, повисла довга і прохолодна пауза.

– Я повинен сказати вам, – нарешті відповів він, – що, як на мене, то ваше зауваження досить-таки образливе. Здивований та розгублений Зафод промимрив щось, вибачаючись.

– Та нічого, – сказав Гарграварр, – ви ж не могли знати.

Нещасний голос затремтів.

– А річ у тім, – продовжував він тоном, який свідчив про його наполегливе бажання тримати себе в руках, – річ у тім, що зараз ми з ним ведемо судовий процес про розділ. І я підозрюю, що він закінчиться розлученням.

Голос знову замовк, а Зафодові не спало на думку жодної відповіді. Він пробурмотів щось нерозбірливе.

– Мені здається, що ми погано підходили одне одному, – через деякий час знову продовжив свою розповідь Гарграварр, – нас завжди цікавили зовсім різні речі. Ми завжди дуже сперечалися з приводу сексу і риболовлі. Врешті-решт ми спробували поєднувати ці два заняття, але це привело до біди, як ви, напевно, можете собі уявити. І тепер моє тіло відмовляється впустити мене. Воно й чути не хоче про мене...

Знову настала напружена, сповнена трагізму пауза. А вітер і далі завивав над рівниною.

– Воно каже, що я його тільки стримую. Я зауважив, що фактично у тому й полягає моє завдання, щоб стримувати його, а воно відповіло, що подібних дурниць воно від мене вже наслухалося аж досить і йому начхати, і на тому ми розійшлися. За ним, мабуть, залишать моє перше ім'я.

– Чи ба? – сказав Зафод впівголоса. – Яке?

– Пізпот, – відповів голос, – моє повне ім'я – Пізпот Гарграварр.

Отака історія. Як вона вам?

– Еее... – співчутливо протягнув Зафод.

– Ось чому я, розум, який залишився без тіла, отримав цю роботу наглядача Водоверті тотальної перспективи. Жодній істоті не ступити на поверхню цієї планети. Крім жертв Водоверті, але, боюся, їх не варто брати до уваги.

– А...

– То, може, розповісти вам про планету? Хочете послухати?

– Еее...

– Багато років тому це була процвітаюча, щаслива планета – люди, міста, крамниці. Загалом нормальна планета. Хіба що на центральних вулицях цих міст було трохи більше взуттєвих крамниць, ніж можна було вважати необхідним. Але поволі і підступно кількість взуттєвих крамниць і далі зростала. Це економічне явище загальновідоме, але тут на практиці воно обернулося трагедією, бо чим більше крамниць відчиняли, тим більше взуття необхідно було пошити, а тому воно ставало гіршим і носилося погано. А коли воно ставало все гіршим, людям доводилося більше купувати, щоб не ходити босими, і знову зростала кількість взуттєвих крамниць. Аж доки ціла тутешня економіка не перейшла через те, що, якщо я не помиляюся, назвали Межею взуттєвого розквіту, коли стало економічно неможливо будувати щось інше, крім взуттєвих крамниць. А в результаті – крах, руїна і голод. Більша частина населення вимерла. Малочисельний гурт тих, кому була властива відповідна генетична нестабільність, зазнали мутації і перетворилися на птахів, – ви вже бачили одного з них, – які навіки прокляли ноги, прокляли землю і забожилися більше ніколи не ступати на неї. Сумна доля. Ходімо, я повинен відвести вас до Водоверті. Приголомшений Зафод кивнув і поплентався по рівнині.

– А ви, – запитав він, – теж родом з цієї чортової пастки?

– О, ні, – обурився Гарграварр, – родом я з третьої планети зоряної системи Жаби. Чудова місцина. Прекрасні рибальські угіддя. Вечорами я повертаюся туди. Хоча зараз мені залишається тільки спостерігати. А на цій планеті Водоверті тотальної перспективи – єдине, що ще працює. Її збудували тут, бо ніхто не забажав мати щось таке у себе під носом.

У цю хвилину ще один жажливий крик прорізав повітря, і Зафод здригнувся.

– Що ж це таке робить з людиною? – ледь чутно вимовив він.

– Це Всесвіт, – просто відповів Гарграварр, – весь нескінченний Всесвіт.

Безконечна низка сонць, безконечні відстані між ними і ви – ледь помітна точка на ледь помітній точці, до неможливого мізерній.

– Агов, я ж Зафод Бібльброкс, чоловіче. Може, ви не знали, – пробурмотів Зафод, намагаючись збадьорити рештки свого “я”.

Гарграварр залишив його слова без відповіді. Він попросту знову став мугикати, вказуючи напрямом, аж доки вони добралися до тьмяного сталевого купола посеред рівнини.

Коли вони, підійшли ближче, двері до невеликої темної камери прочинилися з дзижчанням.

– Заходьте, – наказав Гарграварр.

Зафод здригнувся від жаху.

– Що, вже? – вигукнув він.

– Вже.

Зафод знервовано зазирнув досередини. Камера була дуже мала. Вона була оббита металевими пластинами і у ній заледве чи вистачило б місця для ще одного.

– Еее... щось воно зовсім не схоже на Водоверть, – сказав він.

– А це не вона, – пояснив Гарграварр. – Це ще тільки ліфт. Заходьте.

Долаючи непогамовне тремтіння в усьому тілі, Зафод ступив у ліфт. Він відчував, що разом з ним у ліфті знаходиться і Гарграварр, хоча безтілесна істота якийсь час не озивалася.

Почався спуск.

– Треба себе як слід підготувати, – промимрив Зафод.

– Це неможливо, – суворо сказав Гарграварр.

– Ви дійсно вмієте поставити на місце будь-кого.

– Я – ні. А от Водоверть, та може.

На дні шахти у ліфті відчинилися протилежні двері і Зафод несміливо ступив до невеличкої, без всіляких прикрас камери з металевими стінами.

У її протилежному кутку стояла єдина вертикальна сталева скриня. Якраз такої висоти, щоб у ній можна було вільно стояти.

Усе було так просто.

За допомогою одного товстого кабеля вона з'єднувалася з невеликою купкою приладів і пристроїв.

– Оце воно? – здивувався Зафод.

– Так, це воно.

“Не таке вже воно й страшне”, – подумав Зафод.

– Я повинен стати отут, так? – запитав Зафод.

– Так, ви повинні зайти досередини, – сказав Гарграварр, – і, боюся, що це слід зробити негайно.

– Добре, добре, – погодився Зафод.

Він прочинив двері металевої скрині і ступив досередини.

І став чекати.

Через п'ять секунд десь клацнуло, і разом з ним у скрині опинився весь Всесвіт.

РОЗДІЛ 11

Водоверть тотальної перспективи буде картину усього Всесвіту за принципом екстраполяції аналізу матерії.

Пояснюємо: оскільки кожна частинка матерії у Всесвіті певним чином зазнає впливу усіх інших частинок матерії Всесвіту, то теоретично можливо відтворити всенький світ – кожную зірку, кожную планету, їхні орбіти, їхній склад, соціальний та економічний лад кожної з планет – взявши за основу шматок пирога. Той, хто винайшов Водоверть тотальної перспективи, так і вчинив – головним чином, щоб насолити своїй дружині.

Трин Трагула (а так його звали) був мрійник, мислитель, філософ-теоретик або, як його називала дружина, дурень.

Вона без продику пиляла його за те, що він надмірно багато часу витрачає, спостерігаючи за космосом, або розмірковуючи над механікою англійських шпильок, чи вивчаючи спектрографічний аналіз шматків пирога.

– Ти повинен знати міру! – вигукнула вона. Часом не менше тридцяти восьми разів за один день.

І тому він збудував Водоверть тотальної перспективи – просто щоб показати їй.

І приєднав він до нього з одного боку усю, яка не є, реальність, взявши за її основу шматок пирога, а з другого боку – свою дружину: ото ж, коли він ввімкнув пристрій, в одну мить вона побачила усю безконечність світобудови та себе саму у порівнянні з Всесвітом.

Нажаханий Трин Трагула виявив, що це потрясіння повністю стерло її розум; однак він зазнав втіхи, бо дійшов висновку, що таким чином нарешті вдалося довести, що, коли життя і може існувати у Всесвіті таких розмірів, то у ньому просто не залишається місця для такої речі, як почуття міри.

Двері Калейдоскопу розчинилися навстіж.

Безтілесне єство Гарграварра пригнічено спостерігало, що буде далі. Як це не дивно, але йому таки сподобався Зафод Бібльброкс. Очевидно, це була людина з багатьма визначними рисами характеру, дарма, що вони в основному були негативними.

Гарграварр чекав, щоб він випав із скрині, як це бувало з усіма іншими.

Але ж ні. Він впевнено вийшов.

– Привіт! – вигукнув він.

– Бібльброкс... – здивовано промимрило духовне єство Гарграварра.

– Чи не міг би я випити чарочку? – запитав Зафод.

– Ви... ви... були у Водоверті? – затинаючись, сказав Гарграварр.

– Ти ж мене бачиш, хлопче.

– І вона працювала?

– Звичайно.

– І ви побачили усю безмежність світобудови?

– Еге ж. І знаєте, це досить приємна на вигляд картина.

У Гарграварра від здивування аж у голові замакітрилося. Якщо б тут було його тіло, то воно б не втрималося на ногах і у нього відвисла б щелепа.

– І ви побачили себе, – видавив із себе Гарграварр, – у порівнянні з цим усім?

– О, певно що так.

– Але... що ви відчули у ту мить?

Зафод самовдоволено стелує плечима.

– Я довідався про те, що й сам давно знав. Мені і справді немає рівних. Я ж тобі, любчику, говорив, що я Зафод Бібльброкс!

Його погляд зупинився на механізмах, приєднаних до Водоверті, і він застиг наче вкопаний.

Він глибоко вдихнув повітря.

– Гей, – гукнув він, – це справді шматок пирога?

Він відірвав невеликий шматок солодкого печива від сенсорних датчиків, якими той був обліплений.

– Якби я став розповідати вам, як мені бракувало чогось смачного, – ковтаючи слину, сказав він, – то мені ніколи було б проковтнути його. І він проковтнув шматок пирога.

РОЗДІЛ 12

Невдовзі він біг рівниною до зруйнованого міста.

Легені хрипіли від застоюного повітря і він раз по раз спотикався. До того ж надходила ніч, і підступна поверхня планети ставала особливо небезпечною.

Однак завдяки недавній пригоді він був у піднесеному настрої. Увесь Всесвіт. Він побачив, як навколо нього простягається увесь Всесвіт – усе, що в ньому існує. А разом з цією картинкою прийшло чітке і неперевершене розуміння, що найважливішою частиною світу є ніхто інший, а саме він.

Мати пихате й самозакохане его це одна справа. Але коли йому на допомогу приходить ще й машина, то це вже щось інше.

Та він не мав часу ретельніше обмірковувати усе це.

Гарграварр повідомив, що йому доведеться потурбувати своє керівництво і розповісти про те, що сталося, але, перш ніж здійснити галас, він був готовий зачекати достатній інтервал часу, якого Зафодові повинно вистачити, щоб перепочити і знайти якусь схованку.

Він не знав, що робитиме далі, але відчуття, що він найважливіша особа у Всесвіті, додало йому впевненості – щось та й знайдеться. На цій зубожілій планеті більше не було нічого, що б могло підживити оптимістичні сподівання.

Він продовжував бігти і скоро досяг околиць безлюдного міста. Він простував потрісканими і вибоїстими вулицями, що поросли хирлявими бур'янами. У канавах обабіч доріг догнівали залишки взуття. Будівлі, які він минав, були понівечені і ледь не розсипалися на порошок. Він подумав, що було небезпечно шукати в них прихистку. Де ж сховатися? Він поспішив далі. Через деякий час він дійшов до перехрестя, від якого відходили залишки широкої і довгої вулиці, у кінці якої стояв чималий присадкуватий будинок в оточенні кількох менших різної форми будиночків. Усі вони разом були оточені по периметру рештками огорожі. Великий основний будинок здавався все ще міцним, і Зафод звернув у його бік, щоб поглянути, чи не зможе він знайти там... ну, будь-що.

Він наблизився до будинку. В одній з його стін – скоріше за все це був фасад, бо перед ним лежав вимощений бетоном майданчик, – він побачив троє величезних дверей висотою приблизно шістдесят футів кожні. Останні були прочинені і до них помчав Зафод.

Всередині було темно, у повітрі висіла пилюка, повіяло пусткою. Усе було вкрито товстим шаром павутиння. Частина внутрішніх стін обвалилася, частина протилежної стіни прогнулася досередини, на долівці лежала кількадеюмовим килимом важка пилюка.

В густих сутінках виднілися обриси якихось предметів, усюди валялося сміття. Деякі предмети були циліндричної форми, деякі були кулястими, ще інші нагадували яйця, або точніше – розбиті яйця. Деякі були пошматовані, деякі розвалювалися, від інших залишалися тільки металеві конструкції.

То були стародавні космічні кораблі.

Спантеличений Зафод походив між цими рештками. Серед них не було жодного, який хоча б віддалено надавався до використання.

Навіть вібрація від його кроків привела до того, що на його очах до рештки розвалився один з кістяків, що ледве тримався купи. В глибині будівлі стояв ще один стародавній корабель, трохи більший за інші, похований під ще товстішим шаром пилюки і павутиння. Однак ззовні він здавався неушкодженим. Зацікавлений Зафод підійшов ближче і перечепився через старий кабель.

Він спробував відкинути кабель набік, але на його здивування з'ясувалося, що кабель до того ж ще й тихенько гуде.

Не довіряючи своєму слухові, він подивився на корабель і знову на кабель у своїх руках.

Він стягнув із себе піджак і відкинув його набік. Пересуваючись на чотирьох, він знайшов місце, де кабель був з'єднаний з кораблем. З'єднання було надійним, а гудіння і вібрація стали ще відчутнішими.

Його серце заплигало в грудях. Він відгорнув рукою бруд і приклав вухо до поверхні корабля. Почувся приглушений, невизначений шум. Він став гарячково шукати серед сміття на долівці навколо себе і незабаром знайшов короткий шматок трубки і чашку з пластику, який не піддається біохімічному розкладові. З цих двох предметів він змайстрував щось на зразок стетоскопа і приклав його до поверхні космічного корабля.

Від того, що він почув, у нього замакітрилося в голові.

Голос сказав:

“Компанія “Міжзоряних круїзних ліній” просить у пасажирів пробачення за подальшу затримку нашого рейсу. Зараз ми очікуємо прибуття вантажу, якого нам не вистачає для комплекту, – маленьких паперових серветок з лимонним запахом для вашого ж задоволення, зручності й підтримання під час подорожі. Наразі ми вдячні вам за витримку. Невдовзі обслуга знову подасть вам каву і печиво”.

Зафод відсахнувся і здивовано втупився в корабель.

Кілька хвилин він, вагаючись, переступав з ноги на ногу. Раптом він помітив гігантське табло з розкладом відправлення кораблів, яке звисало зі стелі, але трималося лише на одному кріпленні. Воно теж було вкрито брудом, але деякі знаки можна було розгледіти.

Примружившись, Зафод глянув на цифри і швиденько підрахував. Його очі полізли на лоба.

Ще через дві хвилини він був на борту.

Коли він пройшов через шлюзову камеру, то вдихнув прохолодне і свіже повітря – кондиціонери продовжували працювати.

Все ще горіло світло.

Вийшовши з невеликої вхідної камери, він попав до короткого вузького коридору і, тамуючи збудження, рушив далі.

Несподівано відчинилися одні з дверей і якась постать виникла прямо перед ним.

– Будь ласка, поверніться на своє місце, сер, – сказала стюардеса-робот і, повернувшись до нього спиною, пішла коридором попереду нього.

Коли його серце знову почало битися, він подався за нею. Вона відчинила двері в кінці коридора і зайшла досередини.

Він пішов за нею.

Вони опинилися у пасажирському салоні, і серце Зафода знову завмерло.

Пасажири сиділи у кріслах. Усі вони були прив'язані до своїх місць.

У пасажирів повіростало довге волосся – його не торкалися гребінцем.

Довжелезними стали й нігті, в усіх чоловіків повиростали бороди.

Було цілком очевидно, що усі вони живі, але міцно сплять. Наче у сні він ішов проходом між кріслами. Коли він дійшов до половини дверей, стюардеса уже була у протилежному кінці. Вона повернулася до нього і заговорила.

– Добрий день, леді й джентльмени, – привітно сказала вона. – Дякуємо вам за те, що ви спокійно ставитеся до цієї маленької затримки. Ми рушимо, як тільки зможемо. Якщо ви бажаєте прокинутися зараз, я подам вам каву і печиво. Почулося слабеньке гудіння.

У цю мить усі пасажири попрокидалися.

Прокинувшись, вони усі як один закричали, стали смикати за ремні і системи життєзабезпечення, які надійно утримували їх у кріслах. Вони так кричали, верещали і завивали, що Зафодові аж вуха пов'яли.

Вони боролися з путами і смикалися, а стюардеса тим часом йшла проходом і ставила перед кожним з них чашку кави і пакунок з печивом.

Потім один з них підвівся.

Він повернувся і поглянув на Зафода.

Тіло Зафода засмикалося, наче він хотів вилізти з власної шкіри. Він розвернувся і кинувся навтьоки з цього бедламу.

Він вискочив у двері і побіг.

Незнайомець не відставав.

Не тямлячи себе від страху, Зафод промчався коридором, влетів і вилетів з вхідної камери. Потім він натрапив на рубку управління, ускочив досередини, луснув за собою дверима, замкнув їх на усі замки, сперся на них спиною і перевів подих.

Через кілька секунд у двері загримали.

Десь з глибини рульової рубки почувся металічний голос, який звертався до нього.

– Пасажирам заборонено заходити до рульової рубки. Поверніться, будь ласка, на своє місце і зачекайте, доки корабель стартує. Зараз подають каву і печиво. Це говорить ваш автопілот. Будь ласка, поверніться на своє місце.

Зафод не став відповідати. Він важко дихав, а позаду продовжували гримати у двері.

– Будь ласка, поверніться на своє місце, – повторив автопілот. – Пасажирам заборонено заходити до рубки управління.

– Я не пасажир, – переводячи дух, сказав Зафод.

– Будь ласка, поверніться на своє місце.

– Я не пасажир! – вигукнув Зафод.

– Будь ласка, поверніться на своє місце.

– Я не... гей, ви мене чуєте?

– Будь ласка, поверніться на своє місце.

– Ви автопілот? – запитав Зафод.

– Так, – почувся голос з боку панелі управління.

– То ви відповідаєте за цей корабель?

– Так, – знову відповів голос, – сталася незначна затримка. Пасажирів тимчасово слід утримувати у приспаному стані для їхніх же зручності і задоволення. Кава і печиво подаються кожного року, після чого пасажирів знову засинають для їхньої ж зручності і задоволення. Відправлення стане можливим, коли буде укомплектовано корабельні запаси. Ми вибачаємося за затримку.

Зафод одійшов від дверей. Грюкіт припинився. Він підступив до панелі управління.

– Затримка? – вигукнув він. – А ви бачили, що робиться за межами корабля? Це ж пустеля, суцільна пустка. Тут колись була цивілізація, але щезла, чоловіче. Вас ніхто не збирається забезпечувати серветками з лимонним запахом!

– Статистична ймовірність, – наполягав на своєму автопілот, – свідчить про те, що колись тут може виникнути інша цивілізація. І настане день, коли з'являться серветки з лимонним запахом. А до того часу триватиме коротка затримка. Будь ласка, поверніться на своє місце. – Але ж...

Але у цю хвилину прочинилися двері. Зафод повернувся і побачив у дверях чоловіка, який доганяв його. Він тримав у руці валізку. Він був у бездоганному одязі з акуратною зачіскою. Ніякої бороди і довгих нігтів.

– Зафоді Бібльброксе, – сказав він, – я – Зарнівуп. Мені здається, ви хотіли зустрітися зі мною?

У Зафода Бібльброкса підломилися ноги. З губів зірвалося щось зовсім дурне. Він упав у крісло.

– О, чоловіче, звідкіля ви взялися? – сказав він.

– Я чекав вас тут, – по-діловому відповів той.

Він поставив валізку і сів у сусіднє крісло.

– Я задоволений, що ви дотримувалися інструкцій, – сказав він. – Я трохи хвилювався, побоюючись, що ви виберетесь з мого кабінету дверима, а не через вікно. Тоді б ви дійсно могли потрапити в халепу.

Зафод захитав головами і забелькотів щось собі під ніс.

– Переступивши поріг мого кабінету, ви таким чином зайшли до штучного синтезованого Всесвіту, – пояснив він. – Якщо б ви вийшли через двері, ви б знову опинилися у реальному світі. А штучним я керую звідси. Він задоволено поплескав долонею по валізці.

Зафод подивився на нього з відразою і огидою.

– Яка ж між ними різниця? – буркнув він.

– Жодної, – відповів Зарнівуп. – Вони ідентичні. Ага, якщо не зважати на те, що, як мені здається, винищувачі зоряної системи Жаби у реальному світі сірого кольору.

– Що усе це означає? – випалив Зафод.

– Усе просто, – сказав Зарнівуп. Його самовпевненість і самовдоволення дратували Зафода. – Усе дуже просто, – повторив Зарнівуп. – Я відкрив координати, за якими можна розшукати цю людину, тобто людину, яка керує Всесвітом, і виявив, що його світ перебуває під захистом Поля непередбаченості. Щоб захистити свою таємницю – і себе також – я скористався прихистком у цьому повністю штучному Всесвіті й заховався на покинутому туристичному лайнері. Я був у безпеці. А тим часом ви і я...

– Ви і я? – розлютився Зафод. – Ви хочете сказати, що ми знайомі?

– Так, – відповів Зарнівуп, – ми давні знайомі.

– Я був дуже неперебірливий – сказав Зафод і ображено знову замовк.

– Тим часом ми з вами влаштували усе таким чином, щоб ви захопили космічний корабель з Двигуном непередбаченості, – єдиний, на якому можна добратися до планети таємничого правителя, – і прибули сюди до мене. Гадаю, саме цього ви успішно досягли, з чим вас і поздоровляю, – його губи склалися у посмішці. Якби можна, Зафод торохнув би по них цеглиною.

– І ще одне, на випадок, якщо вам цікаво, – додав Зарнівуп, – цей Всесвіт створено спеціально для того, щоб ви з'явилися тут. Отож ви є найважливіша особа в цьому Всесвіті. Ви б ніколи, – сказав він з усмішкою, яка ну аж напрошувалася на цеглину, – не вибралися з Водоверті тотальної перспективи у справжньому Всесвіті. То будемо рушати чи як?

– Куди? – похмуро запитав Зафод. Він почувався геть розбитим.

– На ваш корабель. На “Золоте серце”. Він при вас, чи не так?

– Ні.

– Де ваш піджак?

Зафод розгублено подивився на нього.

– Мій піджак? Я зняв його і залишив ззовні.

– Гаразд, підемо і розшукаємо його.

Зарнівуп підвівся і жестом наказав Зафодові йти за ним.

Знову опинившись біля виходу у шлюзовій камері, вони почули лемент пасажирів, яких напували кавою і годували печивом.

– Чекати на вас було не дуже весело, – сказав Зарнівуп.

– Вам не було весело! – обурено вигукнув Зафод. – А як ви гадаєте?..

Відчинився люк, і Зарнівуп приклав вказівного пальця до губів. За кілька футів від них на купі сміття лежав піджак Зафода.

– Дуже чудовий і здатний на все корабель, – сказав Зарнівуп. – Дивіться.

Вони побачили, як несподівано стала надиматися кишеня піджака. Потім вона тріснула і порвалася. Невеличка металева модель “Золотого серця”, яку з таким здивуванням колись виявив у себе в кишені Зафод, росла на очах.

Вона невпинно зростала і через дві хвилини досягла своїх справжніх розмірів.

– Це рівень Непередбаченості, – сказав Зарнівуп, – рівень... ну, не знаю чого, але досить великий. Зафод ледве втримався на ногах.

– Ви натякаєте, що він весь час був у мене?

Зарнівуп усміхнувся. Він підняв валізку і відчинив її.

Він клацнув перемикачем, який був усередині.

– Прощай, штучний Всесвіте, – сказав він. – Привіт справжньому!

Риси навколишніх предметів на мить втратили чіткі обриси і знову стали такими ж, як були.

– Бачите? – сказав Зарнівуп. – Усе точнісінько таке саме.

– То ви хочете сказати, – з напругою у голосі перепитав Зафод, – що він весь час був у мене?

– Так, – підтвердив Зарнівуп, – звичайно. На цьому ж усе й будувалося.

– Он як, – сказав Зафод. – То більше на мене не розраховуйте. З сьогоднішнього дня забудьте про мене. З мене уже досить. Не вплутуйте мене у свої ігри.

– Я боюся, що ви не можете нас залишити, – сказав Зарнівуп, – ви уже у Полі непередбаченості. Ви не можете звідси втекти.

На губах у нього заграла посмішка, яку Зафодові уже не раз кортіло перепинити кулаком, і тепер він не втримався від спокуси.

РОЗДІЛ 13

Форд Префект вибіг на капітанський місток “Золотого серця”.

– Тріліан! Артур! – вигукнув він. – Він ожив! Корабель знову працює!

Тріліан і Артур спали прямо на долівці.

– Гей, ви, ну ж бо, ми рушаємо, – він став тормосити їх, щоб вони прокинулися.

– Привіт, хлопці! – защебетав комп’ютер. – Це чудово, що я знову з вами. Можете мені повірити. Хочу вам сказати, що...

– Заткнися, – обірвав його Форд. – Скажи краще, де ми з біса опинилися?

– Друга планета зоряної системи Жаби, і мушу вам сказати: це справжній смітник, – сказав Зафод, вбігаючи на капітанський місток. – Привіт, хлопці, ви напевно страшенно раді знову побачити мене, бо ви наче помітили і не знаходите слів, щоб привітати такого хвацького молодця, як я.

– Що сталося? – напівпритомно сказав Артур, підводячись з долівки, ще не тямлячи, що відбувається навколо.

– Я знаю, що ви відчуваєте зараз, – сказав Зафод. – Я такий видатний, що й сам втрачаю дар мови, коли розмовляю сам з собою. Приємно знову вас усіх побачити – тебе, Тріліан, Форда і Мавпоподібного. Гей, там, комп’ютере...

– Привіт, містере Бібльброкс, сер, певно, що для мене велика честь...

– Замовкни і вивези нас звідси, але швидко-швидко.

– Аякже, друже, а куди вам хочеться?

– Будь-куди. Не має значення, – вигукнув Зафод. – але ні, таки має! – схопився він. – Нам треба дістатися до найближчого місця, де можна перекусити!

– Буде виконано, – відповів щасливий комп’ютер, і місток струсонув потужний вибух.

Коли через хвилину зайшов Зарнівуп з підбитим оком, він ошелешено побачив чотири пасма диму.

РОЗДІЛ 14

Чотири непритомні тіла стрімко падали у чорне провалля.

Свідомість вмерла, холодне забуття все глибше і глибше затягувало їх у порожнечу небуття. Нестерпна тиша сумною луною накочувалася на них, і нарешті вони поринули в темне і непривітне бурхливо-червоне море, яке поволі і, як здавалося, безповоротно прийняло їх у своє лоно.

Минуло не менше як вічність, перш ніж це море розступилося і вони залишилися лежати на холодному і жорсткому березі, наче уламки і залишки потоку Життя, Всесвіту та Усього Сущого.

Вони здригнулися від судоми, відчули, як на лобі виступив холодний піт, відблиски навколо них викликали нудоту. Холодна і жорстка твердь здригнулася і захиталася під ними, а потім завмерла. Вона відсвічувалася у темноті – це була відполірована до блиску холодна і жорстка твердь.

Їх невдоволено розглядала якась зелена тінь з нечіткими обрисами.

Вона прокашлялася.

– Добрий вечір, мадам і джентльмени, – вимовила вона. – Ви зробили попереднє замовлення?

До всього призвичаєна свідомість Форда Префекта знову легко ввімкнулася і його мозок знову був до всього готовий.

– Попереднє замовлення? – промовив Форд.

– Так, сер, – відповіла зелена тінь.

– Невже для потойбічного життя потрібне попереднє замовлення?

Якби можна було припустити, що зелена тінь може обурено підняти брови, то саме це вона і зробила.

– Потойбічне життя, сер? – здивувалася вона.

Артур Дент хапався за свою свідомість, як, не втримавши в руках, хапаються за слизький брусок мила у ванні.

– То це потойбічне життя? – затинаючись, запитав він.

– Атож, гадаю, що це воно, – сказав Форд Префект, намагаючись зрозуміти, де тут верх і низ.

Він перевіряв гіпотезу, що верх повинен бути у протилежному напрямку від холодної твердої поверхні, на якій він лежав, і зіп'явся, як йому все ще здавалося, на власні ноги.

– Я гадаю, – сказав він, злегка похитуючись, – що ми аж ніяк не могли залишитися живими після того вибуху, хіба ні?

– Ні, – пробурмотів Артур. Він сперся на лікті, але від того, як виявилося, краще не стало. Він знову безсило впав.

– Ні, – підводячись на ноги, додала Тріліан, – аж ніяк не могли.

Знизу почулося хрипке булькання. Це спробував заговорити Зафод Бібльброкс.

– До числа живих я дійсно уже не належу, – видобув він з глибини горла. – Мені кінець. Ба-бах, і по всьому.

– Ага, так воно і було, – сказав Форд. – У нас не було жодного шансу вижити. Нас напевно розірвало на дрібні шматки. Руки і ноги порозліталися у різні боки.

– Еге ж, – засопів Зафод, зводячись на ноги.

– Можливо, леді і джентльмени бажають замовити якісь напої... – обізвалася зелена тінь, нетерпляче снуючи навколо них у повітрі.

– Трах-ба-бах, – знову заговорив Зафод, – і вибух миттєво розклав нас на найдрібніші молекули. Агов, Форде, – впізнавши нарешті одну з постатей навколо нього, – у тебе також перед очима промайнуло усе твоє попереднє життя?

– І з тобою теж таке було? – здивувався Форд. – Усе попереднє життя?

– Авжеж, – підтвердив Зафод, – принаймні я припускаю, що то було моє життя. Бо ти ж знаєш, багато часу я прожив взагалі не пам'ятаючи про минуле. Він поглянув навколо на різні тіні, які нарешті набували чіткіших обрисів, а не були просто хисткими, розмитими, безформними постатями.

– Отож... – промовив він.

– Отож, що? – запитав Форд.

– Отож ми тут, – невпевнено почав Зафод, – лежимо собі мертві...

– Стоїмо, – виправила його Тріліан.

– Гм, стоїмо мертві, – продовжував Зафод, – у цьому безлюдному...

– Ресторан, – вигукнув Артур Дент, який уже стояв на ногах і на свій подив усе чітко бачив. Тобто дивувала його не сама здатність бачити, а те, що постало перед його очима.

– Ось і ми, – вперто повторив Зафод, – стоїмо мертві у цьому безлюдному...

– П'ятизірковий, – перебила його Тріліан.

– Хіба не дивина? – сказав Форд.

– Ага.

– І люстри тут зовсім непогані, – докинула Тріліан.

Вони ошелешено оглядалися навколо.

– Це не дуже схоже на потойбічне життя, – сказав Артур, – це скоріше свого роду *apres vie* [Життя після життя (фр.)].

І справді люстри були, вважай, розкішні, а низьку вигнуту стелю, з якої вони звисали, в умовах ідеального Всесвіту ніколи б не пофарбували саме у такий темно-бірюзовий відтінок, та коли б навіть пофарбували, то не стали б підсвічувати прихованим місячним сяйвом. Це, однак, не був ідеальний Всесвіт, про що свідчили і рисунок викладеної мармуром долівки, від якого мерехтіло в очах, і оздоблення передньої панелі бару з мармуровим прилавком завдовжки вісімдесят ярдів. Оздоблення передньої панелі бару з мармуровим прилавком завдовжки вісімдесят ярдів виготовили, зшивши до купи близько двадцяти тисяч шкур Антареанської мозаїчної ящірки, незважаючи на те, що цим двадцяти тисячам ящірок їхній одяг аж ніяк не був зайвим.

Кілька чудернацько одягнених створінь ліниво походжали біля бару, ще кілька сиділи там-сям за столиками навпроти бару, вигідно вмостившись у яскравих різноколірних кріслах, що автоматично набирали форми тіла. Молодий офіцер з Хургу VI зі своєю паруючою зеленою молодою леді попрямували до великих дверей із затемненого скла у протилежному кінці бару. Двері проводили до освітленого сліпучими вогнями основного залу ресторану.

Позаду себе Артур побачив велике, закрите завісою вікно. Він потягнув до себе кутик завіси і побачив тьмяно освітлений сумний пейзаж, сірий, всіяний кратерами і непривітний, пейзаж, який за звичних обставин примусив би Артура здригнутися від жаху. Однак обставини не були цілком звичними, бо те, від чого у нього застигла кров і побігли мурашки по спині, було небом.

А небо...

Але офіціант чемно поправив завісу.

– Усе в свій час, сер, – сказав він.

У Зафода загорілися очі.

– Ану зачекайте, мертвяки, – вигукнув він, – мені здається, нам тут бракує чогось суперважливого. Щойно хтось згадав про це, і нам цього достоту не вистачає.

Артур відчув глибоке полегшення, коли його увагу відвернули від тільки-но побаченого.

Він нагадав:

– Я сказав, що це більше схоже на *apres...*

– Аякже, краще було вкусити себе за язика, – перебив його Зафод. – А ти, Форде?

– Я сказав, що тут дивно.

– Ага, розумне зауваження, але банальне. А може...

– Можливо, – тут втрутилася зелена тінь, яка встигла набрати обрисів низькорослого і худого, як тріска, зеленого офіціанта у чорному вбранні, – можливо, ви б воліли обговорити цю справу за напоями?

– Напої! – вигукнув Зафод. – Ось чого нам бракувало! Бачите, що ви можете втратити, якщо будете ловити гав.

– Саме так, сер, – терпляче сказав офіціант. – Якщо леді і джентльмени бажатимуть випити щось до обіду...

– Обід! – захоплено вигукнув Зафод. – О, мій зелений хлопчику, та мій шлунок готовий цілу ніч стискати тебе в обіймах за такі слова.

– ...а трохи пізніше, – продовжував офіціант, вирішивши не відхилятися від теми, – ви отримаєте задоволення від вибуху Всесвіту.

Форд повернувся до нього і сказав, наголошуючи кожне слово:

– Ти ба, які ж такі напої ви тут подаєте?

Офіціант чемно усміхнувся кутиком рота. Так, як це вміють тільки офіціанти.

– То не дивина, що під дією подорожі у часі нашим завсідникам трапляється втрачати орієнтацію, – сказав він, – отож, якщо можна, я б запропонував...

– Подорож у часі? – не зрозумів Зафод.

– Подорож у часі? – перепитав Форд.

– Подорож у часі? – здивувалася Тріліан.

– Ви хочете сказати, що це не потойбічний світ? – запитав Артур.

Офіціант чемно усміхнувся кутиком рота. Так, як це вміють тільки офіціанти. Він уже майже вичерпав свою роль непомітного чемного офіціанта і ось-ось візьметься виконувати роль непомітного офіціанта з міцно стуленими губами і саркастичною посмішкою на обличчі.

– Потойбічний світ, сер? – він розвів руками. – Ні, сер.

– І ми живі? – запитав Артур.

Офіціант стиснув губи.

– Гм, гм, – вимовив він. – Сер, очевидно, що ви живі, інакше я б не брався вас обслуговувати.

Зафод Бібльброкс зреагував на його слова неймовірним жестом – навіть даремно пробувати його описати. Він двома своїми руками луснув себе по чолах, а третьою по стегну.

– Агей, хлопці, – вигукнув він, – це неймовірно. Нам вдалося. Нарешті ми там, куди збиралися. Це ж ресторан “Тисяча шляхів”!

– “Тисяча шляхів”! – вторив йому Форд.

– Так, сер, – підтвердив офіціант, вклавши у свої слова якомога більше спокою, – це справді “Тисяча шляхів” – ресторан на краю Всесвіту.

– На краю чого? – не зрозумів Артур.

– Всесвіту, – дуже чітко і без потреби виразно повторив офіціант.

– Коли ж йому кінець? – запитав Артур.

– Якраз через кілька хвилин, сер, – пояснив офіціант.

Він глибоко вдихнув. Йому не треба було цього робити, оскільки його тіло споживало особливу суміш газів, потрібних для життя, з допомогою маленького пристрою, причепленого до ноги. Однак бувають хвили, коли незалежно від характеру метаболізму просто необхідно набрати повні груди повітря.

– А зараз, якщо ви все-таки замовите нарешті для себе напої, – сказав він, – я проведу вас до вашого столика.

На обличчях Зафода засяяли дві маніакальні посмішки. Він подався до бару і одразу закупив чи не половину його асортименту.

РОЗДІЛ 15

Ресторан на краю Всесвіту – це один з найдосконаліших закладів за всю історію громадського харчування. Він був збудований на тому, що залишилося від... він буде збудований на уламках... а точніше, коли сказати, що його ще збудують до нашого часу, і справді...

Одною з найдошкульніших проблем, пов'язаних із подорожами у часі, є зовсім не те, що випадково можна стати власним батьком чи матір'ю. Дружня і необмежена заботою сім'я якось упорається з тим, що хтось з її членів може виявитися власним батьком чи матір'ю. Жодних проблем не виникає й зі змінами у ході історичних подій – історичні події незмінні, бо усі вони міцно тримаються купи, наче фрагменти картинки-загадки. Усі важливі зміни сталися задовго до подій, на які вони можуть вплинути, і врешті-решт усе якось влашдується.

Основна проблема – це попросту проблема граматики, і провідна праця, якою можна керуватись у цій справі, належить перу доктора Дена Стрітменшенера – “Порадник для подорожуючого у часі: тисяча і одна часова форма”. Там ви знайдете, наприклад, пораду, як описати те, що повинно було відбутися з вами у минулому до того, як ви уникнули цієї події завдяки стрибкові в часі на два дні вперед. Ця подія описується по-різному в залежності від того, чи ви розповідаєте про неї з точки зору вашого природного часу, подальшого майбутнього чи подальшого минулого, але усе це виглядає набагато складніше, коли виникає можливість спілкуватися протягом подорожі з одного часу у інший справді з метою стати власним батьком або матір'ю.

Більшість читачів доходять аж до Майбутнього напівумовно модифікованого субінвертованого плагального минулого умовного часу з демонстрацією намірів. Після чого здаються. І справді, у наступних виданнях після цього місця усі сторінки “Порадника” залишають порожніми з метою зменшити поліграфічні витрати.

“Путівник по Галактиці для космотуристів” обходить стороною плутанину академічних розумувань і містить тільки коротку заувагу про те, що термін “майбутній доконаний час” слід забути, бо, як виявилось, такого в реальності не існує.

Отож:

Ресторан на краю Всесвіту – це один з найдосконаліших закладів за всю історію існування громадського харчування.

Його збудували на уламках з часом зруйнованої планети, яку (було, є) огорнуто величезним захисним часовим полем і перенесено у майбутнє саме на момент припинення існування Всесвіту.

Багато людей заперечуватимуть це, як річ неможливу.

У цьому ресторані його клієнти (колись будуть або вже) займали місця за столиками, (колись будуть або вже) споживали розкішні страви, спостерігаючи, як навколо них у вибуху гине світ.

Багато людей заперечуватимуть це, як річ не менш неможливу.

Ви можете (могли б уже згодом чи до того) прибути сюди на будь-який сеанс без попереднього (останнього перед чимось) замовлення, оскільки ви можете замовити місце, так би мовити, згодом, коли повернетесь у власний час (ви зможете або уже давно замовили давним-давно, коли повернетесь у давноминулий час).

А це, тепер уже наполягатимуть багато людей, річ ну просто абсолютно неможлива.

У ресторані ви можете зустрітися і розділити трапезу з (коли б небудь могли б зустріли вже з) видатними представниками всього населення простору і часу. Це, якщо б можна було спокійно розтлумачити, теж річ неможлива.

Ви можете навідуватися до нього стільки разів, скільки забажаєте (можете б перевідвідувати... і так далі – для правильного вживання часової форми проконсультуйтеся з

книжкою доктора Стрітменшенера), і будьте певні, що ніколи не зустрінетеся з самим собою, оскільки зазвичай це призводить до неабиякого збентеження.

А оце, скажуть недовірки, річ явно неможлива, навіть коли б усе решта і могло б бути правдою, хоча і не є такою.

Вам слід усього-на-всього у свою історичну епоху покласти на рахунок у банку пенні і на час, коли ви з'явитесь тут перед самим Кінцем Всесвіту, ваш вклад завдяки нарахованим відсоткам зросте до небачених сум, і таким чином ви зможете оплатити казково великий рахунок за спожите у ресторані.

Багато людей стверджують, що це не тільки річ неможлива, але до того ж явно божевільна. І тому співробітники відділу реклами зоряної системи Бастаблон вигадали таке гасло: “Якщо цього ранку ви зробили шість неможливих справ, чому б не додати до них ще одну і не поснідати в “Тисячах шляхів” – у ресторані на краю Всесвіту?

РОЗДІЛ 16

За стійкою бару Зафод нажлуктився до нестями. Його голови лежали одна на одній, на обличчях блукали бездумні посмішки. Він почувався найщасливішим у світі.

– Зафод, – звернувся до нього Форд, – поки ти ще здатний говорити, чи не розказав би ти мені, що з біса сталося? Де ти пропадав? Де ми були у той час? Це дрібнишки, але я б хотів, щоб усе прояснилося.

Ліва Зафодова голова начебто прочуняла, а права похилилася більше, тонучи в алкогольних парах.

– Угу, – сказав він, – я тримався поблизу. Вони хочуть, щоб я знайшов того, хто править Всесвітом, але мені начхати, зустріну я його чи ні. Боюся, що він не вміє куховарити.

Ліва голова уважно вислухала, що сказала права, і кивнула.

– Саме так, – сказала вона, – ще одну чарчину.

Форд перехилив ще одну чарку Пангалактичного полоскального полиску. Цей напій, який за силою прирівнювали до бандитського нападу, був дорогий і позбавляв розуму. Форд вирішив, що йому начхати, що б там не сталося.

– Спокійно, Форде, – сказав Зафод, – усе гаразд, усе чудово.

– Ти хочеш сказати, що усе під контролем?

– Ні, – заперечив Зафод, – я не кажу, що все під контролем. Це не зовсім відповідатиме дійсності. Якщо ти дійсно хочеш знати, що сталося, то скажемо так, що уся ситуація була у мене в кишені. Гаразд?

Форд знизав плечима.

Зафод захихотів над чаркою. Рідина перелилася через край чарки і на очах стала роз'їдати мармурове покриття стійки бару.

До них підійшов космічний циган і з диким поглядом в очах почав грати на електронній скрипці і не погоджувався залишити їх в спокої, аж поки Зафод тицьнув йому жменю банкнот.

Циган підійшов до Артура і Тріліан, які сиділи у іншому кутку бару.

– Я не знаю, де ми опинилися, – сказав Артур, – але мене аж мороз пробирає.

– Випий ще, – сказала Тріліан, – і розважайся.

– Так мені випити чи розважатися? – запитав Артур. – Це взаємно виключні речі.

– Бідолашний Артуре, ти не створений для цього життя, правда?

– Ти називаєш це життям?

– Ти нагадуєш мені Марвіна.

– З усіх, кого я знаю, у Марвіна найтверезіші думки. Як ти гадаєш, яким чином відігнати від нас цього скрипаля? Підійшов офіціант.

– Ваш столик готовий, – сказав він.

Якщо поглянути ззовні, чого ніхто не робить, то ресторан нагадує велетенську блискучу морську зірку, яка вилежується на пустельній скелі. У кожному з її відростків містяться бар, кухня, генератори силового поля, які захищають усю будівлю і те, що залишалося від зруйнованої планети, а також Турбіни часу, які поволі переганяють усю цю споруду вперед і назад через вирішальний момент.

У центрі височить велетенський кулястий золотий купол, і саме під нього зараз входили Зафод, Форд, Артур і Тріліан.

Не менше п'яти тонн блискіток спалахнули світлом, коли вони ввійшли до зали, і покрили усі доступні поверхні. Інші поверхні не потребували прикрас, бо вже були інкрустовані дорогоцінним камінням, яскравими мушлями з Сантрагінуса, золотом, мозаїчними кахлями, шкурами ящірок та ще мільйоном інших невідомих прикрас. Сяли дзеркала, блищало срібло, горіло золото. Артур Дент стояв, вирячивши очі.

– Ну й ну, – сказав Зафод, – це ж треба!

- Неймовірно! – ошелешено вимовив Артур. – А люди!.. А речі!..
- Ці речі, – впівголоса сказав Форд Префект, – теж живі істоти.
- Які люди... – не міг стримати свого захоплення Артур, – і... інші істоти...
- Яке освітлення!.. – вигукнула Тріліан.
- Які столи... – чудувався Артур.
- А одяг!.. – вторила йому Тріліан.

Офіціантові вони видалися гуртом судових виконавців на відпочинку.

– Ресторан на краю Всесвіту дуже популярний, – сказав Зафод, пробираючись на непевних ногах посеред нагромадження столиків, деякі з яких були виготовлені з мармуру, деякі з дорогого ультрачервоного дерева, ще інші з платини, і за кожним з них сиділа група екзотичних істот, які перебалакувалися і розглядали меню.

– Люди одягаються у свій найкращий одяг, перш ніж рушати сюди, – продовжував Зафод. – Для них це свого роду подія.

Столики розташовувалися великим колом, а посередині височіла центральна естрада, на якій невеличкий оркестрик награвав легеньку музику. На думку Артура, тут було не менш тисячі столиків. Між ними тут і там росли пальми, жебоніли водограї, височіли гротескні скульптури – коротше кажучи, усі атрибути ресторанів, на які не шкодують витратити стільки грошей, скільки потрібно, щоб склалося враження, що тут не заощаджували ні на чому. Артур покрутив головою туди-сюди, майже сподіваючись, що побачить, як кіношники знімають рекламну стрічку для однієї з американських компаній.

Зафод підморгнув Фордові, той підморгнув Зафодові.

– Краса! – вигукнув Зафод.

– Ще б пак, – підтвердив Форд.

– Знаєш, мій прадідусь напевно щось звелів комп'ютерові, – сказав Зафод. – Я попросив його посприяти, щоб ми вирушили до найближчого місця, де можна перекусити, а він послав нас аж на край Всесвіту. Нагадаєш мені колись, щоб я йому подякував.

Він помовчав.

– Ти ба, поглянь, тут зібралися усі-усі. Усі, хто були кимсь.

– Чому були? – не зрозумів Артур.

– Бо наприкінці існування Всесвіту доводиться частенько вживати минулий час, – пояснив Зафод. – Адже все давно відбувалося. Привіт, хлопці, – вигукнув він у бік гігантських ігуаноподібних істот за сусіднім столиком, – як вам велося?

– Це Зафод Бібльброкс? – запитала одна ігуана у іншої.

– Гадаю, що так, – відповіла та.

– Ти ба, це ж така дивовижа, – сказала перша ігуана.

– Дивна штука життя, – сказала друга.

– Воно таке, яким ти його робиш, – сказала перша і вони знову замовкли.

Вони чекали, коли розпочнеться найбільше шоу у Всесвіті.

– Гей, Зафод, – покликав Форд, намагаючись схопити того за руку, але промахнувся – йому завадила третя випита чарка Пангалактичного полоскального полиску.

Він хитався і показував кудись пальцем.

– Он там сидить мій давній приятель, – сказав він. – Хотблек Дезіато! Бачите он того чолов'ягу за столом із платини у костюмі такого ж кольору?

Зафод спробував прослідкувати за пальцем Форда, але його тільки занудило. Нарешті він побачив його.

– А, отой, – байдуже сказав він, але через хвилю прийшло просвітлення. – Егей, – вигукнув, – та він чи не сотворив колись чого грандіозного! Щось таке, чого ще не було. Щоправда, мені він таки не рівня.

– А хто це такий? – запитала Тріліан.

– Хотблек Дезіато! – сказав спантеличений Зафод. – Ти хіба не знаєш? Невже ніколи не чула про “Небезпечну зону”?

– Ні, – відповіла Тріліан, яка й справді нічого про неї не чула.

– Це найбільша, – втрутився Форд, – найоглушливіша...
– ...найбагатша, – підказав Зафод.
– ...рок-група в історії... – він став шукати відповідного слова.
– ...в усій історії, – підказав Зафод.
– Ні, таки не чула, – сказала Тріліан.
– На тобі маєш, – сказав Зафод. – Всесвіт ось-ось припинить своє існування, а ти ще й не жила. Ти стільки всього пропустила.

Він провів її до столика, де вже втомився чекати на них офіціант. Артур подався за ними. Він чувся розгубленим і самотнім.

Форд пробирався через зал, щоб відновити старе знайомство.

– Гей, привіт, Хотблеку, – вигукнув він, – як справи? Знаменито, що я знову зустрівся з тобою, друже! Як живеш-маєшся? Ти виглядаєш чудово, але ж ти й розповнів і вигляд у тебе нездоровий. Чудово. – Він поплескав того по плечі і трохи здивувався, коли це не викликало жодної реакції.

Пангалактичний полоскальний полиск, який шугав у нього в крові, додав йому наполегливості.

– Пам'ятаєш давні часи? – сказав він. – Пам'ятаєш, як ми тусувалися?

Бістро “Нелегал”, чи пам'ятаєш? А універмаг “Вузька горлянка”, “Жахотром питворама”? Хороші деньки були, правда?

Хотблек Дезіато не став висловлювати своєї точки зору про те, чи справді це були хороші деньки. Але Форд не здавався.

– А коли у нас кишки марш грали, ми прикидалися державними інспекторами охорони здоров'я. Ти пам'ятаєш? І усюди конфісковували їжу і питво? Поки не отруїлися чимось. О, а ті ночі, коли ми з вечора до ранку розмовляли і випивали у просякнутих різними запахами кімнатах над кафе “Лу” у Гретхен-Таун, штат Нью-Вифлеєм, а ти сидів у сусідній кімнаті з гітарою в руках і усе намагався писати нові пісні, а у нас вони викликали відразу. А ти ще казав, що тобі на нас начхати, а ми говорили, що нам не начхати, бо вони нам дуже не подобалися. – Очі Форда зволожилися.

– І ще ти казав, що не хочеш стати рок-зіркою, – продовжував він, поринувши у ностальгічні спомини, – бо ти зневажав ту зоряну систему. А ми – Хадра, Суліджо і я – казали, що на нашу думку у тебе немає вибору. І ким ти став? Зараз ти сам купуєш зоряні системи!

Він обернувся і спробував привернути увагу тих, хто сиділи за сусідніми столиками.

– Перед вами, – сказав він, – сидить людина, яка купує зоряні системи!

Хотблек Дезіато навіть не спробував ні підтвердити, ні заперечити цей факт, і тимчасова аудиторія одразу втратила будь-який інтерес.

– Мені здається, що хтось із нас впився, – промимрила в чарку темно-червона куцоподібна істота.

Форд хитнувся і важко опустився на стілець навпроти Хотблека Дезіато:

– Як же називалася програма, яку ти виконував? – сказав він, даремно хапаючись за пляшку, аби втримати рівновагу.

Зрештою він перекинув її – так сталося, що над чаркою. Аби не марнувати такого щасливого збігу, він одним ковтком спорожнив чарку.

– Це справді грандіозна програма, – продовжував він, – як це там? Парам! парам! парам! Чи щось таке, а коли вистава на сцені закінчується, космічний корабель вірізається в сонце, і це все придумав ти!

Форд ударив кулаком у долоню для наочної ілюстрації. Він знову перехилив пляшку.

– Корабель! Сонце! Ба-бах! – вигукнув він. – Куди там лазерним променям та іншим дурницям. Це ж сонячне сяйво і справжня сонячна засмага! О, а пісні – аж мурашки по шкірі!

Він прослідкував поглядом за струменем рідини, що витікала з пляшки на стіл. “З цим щось треба зробити”, – подумав він.

– Випити хочеш? – запропонував він. У його притупленій свідомості поволі пробивалося розуміння, що цій зустрічі давніх друзів чогось бракує, і пов'язане це щось із тим, що черевань навпроти у костюмі платиного кольору і білосніжному капелюсі навіть не спромігся видобути з себе ані “Привіт, Форде”, ані “Приємно зустрітися, ми так давно не бачилися”. Він взагалі залишався німим. А ще точніше, він ані поворухнувся.

– Хотблек? – озвався до нього Форд.

Важка м'язиста рука опустилася на плече і відштовхнула його вбік. Він незграбно зсунувся з стільця і підвів очі, аби переконатися, чи бачить, кому належить ця нечемна рука. А власника руки було важко не помітити, бо росту був він близько семи футів і при цьому статурою хоч куди. Тобто будовою нагадував він шкіряну софу – гладенька, лискуча шкіра, випуклі форми і туга набивка. Костюм, який розпирив його тіло, здавалося, для того тільки й пошито, аби продемонструвати, як важко впхати отакого здорованя в штани і піджак. Шкіра обличчя нагадувала шорстку апельсинову шкуринку і була кольору стиглого яблука, але на цьому й закінчувалися усі приємні риси.

– Хлопчику... – сказав здоровань таким глухим голосом, наче йому довелося непереливки, дістаючись з глибини легень.

– Чого тобі? – озвався Форд. Він знову зіп'явся на ноги і був розчарований, коли переконався, що ледь дістає здорованеві до плечей.

– Шуруй звідси, – наказав здоровань.

– Та ну? – сказав Форд і одразу ж засумнівався, чи не багато він на себе бере. – А ти хто такий?

На якусь мить той замислився над відповіддю. Він не звик, що б йому ставили такі запитання. Однак через хвилину він знайшовся на відповідь.

– Я той, хто каже, щоб ти забирався звідси, – сказав він, – перш ніж я тобі допоможу.

– Послухай, – знервовано сказав Форд – у нього замакітрилося в голові і йому хотілося присісти і спокійно обмірковувати ситуацію. – Послухай, – продовжував він, – я давній приятель Хотблека, а...

Він кинув погляд на Хотблека Дезіато, який досі навіть вухом не повів.

– ...а ... – тягнув Форд не в змозі підібрати слово після “а”.

Зате у здорованя знайшлося аж ціле речення. Він сказав:

– А я тілоохоронець містера Дезіато і я несу відповідальність за його тіло, а за твоє тіло відповідальності не несу, отож забирай його звідси, поки з ним нічого не сталося.

– Зачекайте хвилиночку, – сказав Форд.

– Ніяких хвилиночок! – заgrimів тілоохоронець. – Ніяких “зачекайте”!

Містер Дезіато ні з ким не розмовляє!

– Ну, може, ви дозволите висловитися, що він думає про це, – сказав Форд.

– Він ні з ким не розмовляє! – заревів тілоохоронець.

Форд знову запитально глянув на Хотблека і був змушений визнати, що факти були на боці тілоохоронця. Хотблек сидів так само непорушно і не виказував ніякої зацікавленості Фордом.

– Не розумію, – сказав Форд. – Що з ним?

Тілоохоронець усе розповів.

РОЗДІЛ 17

“Путівник по Галактиці для космотуристів” зазначає, що плутонієва рок-група “Небезпечна зона” з околиці Зони свідомості Гаграаки назагал вважається не тільки найгучнішою групою у Галактиці. Звуки, які вони видобувають з інструментів, взагалі не мають собі рівних за гучністю. Ті, хто регулярно відвідують концерти, вважають, що найкраще слухати концерт у глибокому бетонному бункері на відстані тридцяти семи миль від сцени, а самі музиканти грають на інструментах за допомогою дистанційного управління з борту добре ізольованого космічного корабля, який перебуває на стаціонарній орбіті планети або частіше на орбіті зовсім іншої планети.

Їхні пісні загалом дуже простенькі – звичайні варіації про побачення його та її у світлі срібного місяця, який згодом вибухає з причин, які ніколи належним чином не вивчені.

На багатьох планетах їхні виступи повністю заборонені. Деколи з огляду на мистецькі вподобання, але у більшості випадків через те, що їхня система відтворення звуку суперечить місцевим договорам про обмеження стратегічних озброєнь.

Це, однак, не перешкодило тому, що обчислення їхніх прибутків вийшло за межі можливостей гіперматематики, а головному бухгалтерові групи за досягнення у розробці загальної і спеціальної теорії оподаткування групи “Небезпечна зона”, у якій він доводить, що континуум простору-часу насправді не тільки вигнутий, а зовсім зігнутий вдвоє, недавно присвоїв звання професора неоматематики в Університеті максімегалону.

Форд нетвердим кроком підійшов до столика, за яким сиділи Зафод, Артур і Тріліан, очікуючи розваг.

– Треба щось перекусити, – сказав Форд.

– Привіт, Форде, – сказав Зафод. – Ти балакав із цим галасливим хлопцем?

Форд ухильно похитав головою.

– З Хотблеком? Ага, можна сказати, що побалакав.

– І що ж він каже?

– Та взагалі-то він не дуже балакучий. Він... е...

– Не тягни.

– Він повинен цілий рік не розтуляти рота, наче небіжчик, – щось пов'язане з податками. Мені треба сісти.

Він сів.

Підійшов офіціант.

– Хочете проглянути меню? – запитав він. – Чи, може, хочете зустрітися з Сьогоднішньою стравою?

– Гм? – здивувався Форд.

– Гм? – повторили за ним Артур і Тріліан.

– Це пікантно, – сказав Зафод. – Зустрінемося зі стравою.

У невеликій кімнаті в одному з флігелів приміщення ресторану висока, худя і незграбна постать відхилила гардину, і забуття дихнуло їй в обличчя.

Напевно через те, що забуття дихнуло далеко не вперше, це обличчя не можна було назвати симпатичним. Почати хоча б з того, що воно було надто видовженим, очі сиділи надто глибоко і постійно залишалися напівзаплющеними, щоки позападали, губи були надто тонкими і надто довгими, а коли відкривався рот, зуби поблискували, наче начищений кришталь. Руки, які підтримували гардину, теж були довгі й тонкі, а до того ж ще й холодні. Вони невагомо лежали на складках гардини і справляли враження, що не розповзаються по кутках самотужки і не роблять чогось негарного тільки тому, що їх від цього стримує яструбиний погляд хазяїна.

Він відпустив гардину і жахливе світло, що було вихопило з п'ятми його обличчя, тепер, напевно, почало освітлювати щось приємніше. Він рухався у своїй маленькій комірчині так обережно, наче хижка комаха на вечірньому полюванні. Він вмовився на

розхитаному стільці за відкидним столиком і проглянув кілька листків із занотованими жартами.

Прозвучав дзвінок.

Він відсунув тонкий стосик паперу набік і підвівся. Мляво пригладив долонями піджак, який був прикрашений мабуть не менш як мільйоном блискіток усіх кольорів райдуги, і вийшов.

У ресторані пригасили вогні, оркестр загравав жвавіше, єдиний прожектор вихопив з напівтемряви сходи, що вели на центр сцени. На верхівці сходів з'явився високий чолов'яга у лискучому багатокольоровому вбранні. Він рішучим кроком влетів на сцену, жваво підбіг до мікрофона, одним порухом довгої худорлявої руки висмикнув його з підставки і якусь хвилю кланявся перед аудиторією наліво і направо, як належне сприймаючи її оплески і демонструючи присутнім у залі блискучий кришталь зубів. Він помахав рукою своїм приятелям у залі, хоча там таких могло і не виявитися, і зачекав, поки вщухнуть аплодисменти.

Він підняв догори руку і засяяв усмішкою. І не просто від вуха до вуха, – вона, здавалося, не поміщалася на обличчі.

– Дякую, леді і джентльмени! – вигукнув він. – Велике вам спасибі. Спасибі вам.

Якусь хвилю він розглядав присутніх сяючими очима.

– Леді і джентльмени, – сказав він, – Всесвіт, яким ми його знаємо, на даний момент існує уже сто сімдесят мільярдів років, а не більше ніж через півгодини він припинить своє існування. Отож, вітаємо вас усіх до одного у “Тисячі шляхів”, у ресторані на краю Всесвіту!

Вправним жестом він викликав ще один шквал оплесків. Наступним жестом він утихомирив аудиторію.

– Я буду з вами весь вечір, – сказав він. – Мене звати Макс Квортллін... (Усі це знали, бо слава про виставу розійшлася по всій Галактиці, але ведучий назвався тільки заради ще одного шквалу оплесків, на який він відповів скромною усмішкою і помахом руки.) ...і я прийшов сюди одразу після ще одного Кінця Часу, я тільки-но вів вечір у барі “Великий вибух” – і мушу вам, леді і джентльмени, зізнатися, то був надзвичайний вечір – а зараз я залишатимуся з вами під час історичної події – завершення самої Історії!

Аплодисменти вибухнули і знову швидко стихли, коли світло стало ще темнішим. На кожному столику самі по собі загорілися свічки, викликавши вигук подиву в кожного з присутніх, оточивши їх тисячами світляків і мільйонами тіней.

Всіх присутніх у залі охопило збудження, коли золотий купол над головами став темніти, темніти і нарешті розчинився у мороці. Макс продовжував майже пошепки.

– Так от, леді і джентльмени, – видихнув він, – свічки запалено, щось потиху награв оркестр, захищений силовим полем купол над нами розчиняється і стає прозорим, відкриваючи темне важке небо, яке кидає на нас стародавнє багряне світло набубнявілих зірок, і ми з вами все ближче до казкового апокаліпсису сьогоднішнього вечора!

Навіть оркестр повністю вщух, коли ті, хто вперше побачив цю картину, він шоку затамували подих.

На них лилися потоки моторошного світла і викликали жах.

– потоки відразливого світла,

– кипучого, смертельного світла,

– світла, яке і від пекла каменя на камені не залишило б.

Всесвіт наближався до свого кінця.

Кілька нестерпно довгих секунд ресторан обертася у киплячій порожнечі, поринувши в цілковиту тишу. Потім знову заговорив Макс.

– Ті з вас, хто сподівався колись побачити світло в кінці тунелю, – сказав він, – дивіться – ось воно. Оркестранти знову взяли за свої інструменти.

– Леді і джентльмени, спасибі, – вигукнув Макс, – за хвилю я знову повернуся до вас, а зараз я залишаю вас на містера Рега Анігілятора з його джаз-оркестром “Катаклізм”. Леді і джентльмени, привітаймо Рега та його команду!

На небі тривала зловісна буря.

З аудиторії почулися нерішучі оплески, а через хвилю за столиками відновилися звичайні розмови. Макс почав обхід столиків, кидаючи жартами, вибухаючи сміхом, одне слово, заробляючи на прожиття. Велика тварина з класу ссавців наблизилася до столика Зафода Бібльброкса. Це була товста м'ясиста істота на чотирьох ногах, схожа на корову, з великими вологими очима, з маленькими різьками. Вона, якщо так можна сказати, улесливо усміхалася.

– Доброго вечора, – низьким голосом промовила вона і важко опустила на задні ноги, – я – Сьогоднішня страва. Чи цікавлять вас якісь частини мого тіла? – Вона гмукнула, вигідніше всілася на задніх ногах і вмиротворено звела на них очі.

Її погляд зустрівся з широко розплющеними очима ошелешених Артура і Тріліан, вона перевела погляд на Форда Префекта. Той покірно стелував плечима, а очі Зафода Бібльброкса палали неприхованим голодом.

– Може, шматок м'яса з лопатки? – запропонувала тварина. – Тушкований у соусі з білим вином?

– Е, тобто з вашої лопатки? – пошепки вимовив нажаханий Артур.

– Звичайно, з моєї лопатки, сер, – задоволено мукнула тварина, – я пропоную тільки себе.

Зафод схопився на ноги і з виглядом знавця став обмацувати лопатки тварини.

– О, філейна частина теж дуже хороша, – промимрила тварина, – я виконувала спеціальні вправи і споживала багато зерна, – тому там дуже смачне м'ясо. – Вона задоволено гмукнула, у неї булькнуло у горлі, і вона стала ремігати жуйку. А потім проковтнула пережоване.

– А може, вам більше до вподоби запіканка з мого м'яса? – додала вона.

– Ти маєш на увазі, що ця тварина справді хоче, щоб ми її з'їли? – пошепки запитала Тріліан у Форда.

– Ти мене запитуєш? – Форд поглянув на неї імливими очима. – Я взагалі нічого не маю на увазі.

– Це ж зовсім жахливо, – вигукнув Артур, – мені ще ніколи не доводилося чути нічого відразливішого, ніж це.

– Що сталося, землянинне? – поцікавився Зафод, уважно розглядаючи об'ємисту філейну частину тварини.

– Мені зовсім не хочеться поїдати цю тварину, яка жива стоїть перед нами та ще й припрошує, – сказав Артур. – Це не по-людськи.

– То краще їсти тварин, які цього не бажають, – сказав Зафод.

– Не в цьому річ, – запротестував Артур і замислився на хвилю. – Гаразд, – сказав він, – можливо, річ саме в цьому. Не буду сперечатись, зараз мені не хочеться думати про це. Я просто... е-е...

Над ним у передсмертних конвульсіях бився Всесвіт.

– Я напевно замовлю овочевий салат, – промимрив він.

– Чи можу я звернути вашу увагу на мою печінку? – звернулася до нього тварина. – Вона, певно, дуже соковита й ніжна. Я місяцями посилено харчувалася.

– Тільки овочевий салат, – з притиском відповів Артур.

– Овочевий салат? – з осудом у голосі перепитала тварина, заковуючи очі на лоба.

– То ти хочеш сказати, – сказав Артур, – що мені не слід замовляти овочевий салат?

– Аякже, – сказала тварина, – я знаю чимало рослин, які ставляться до цього так само негативно. Ось чому врешті-решт вирішили одним махом розв'язати цю заплутану проблему і вивести таку породу тварин, які справді бажають, щоб їх вживали в їжу, і які можуть чітко й відверто сказати про це. І ось я перед вами.

Вона злегка вклонилася.

– Мені склянку води, будь ласка, – попрохав Артур.

– Послухай, – сказав Зафод, – ми хочемо їсти і усі ці балачки не замінять нам їжі. Нам, будь ласка, чотири не дуже підсмажених біфштекси і краще швидше. Минуло п'ятсот сімдесят шість мільйонів років від того часу, коли ми востаннє щось їли.

Тварина звелася на усі чотири ноги і вдоволено гмкнула.

– Напрочуд мудрий вибір, сер, як на мене. Гаразд, – сказала вона, – то я побігла, мені ще треба застрелитися.

Вона обернулася до Артура і підморгнула йому по-дружньому.

– Не турбуйтеся, сер, – сказала вона, – я зроблю це дуже гуманно.

І, похитуючи боками, неквапом подалася до кухні.

Не минуло і кілька хвилин, як з'явився офіціант з чотирма великими паруючими біфштексами. Зафод і Форд без всіляких сумнівів по-вовчому накинулися на них. Тріліан повагалася, зрештою стелася плечима і сама заходилася їсти.

А Артур дивився на свій біфштекс, почувачись не зовсім добре.

– Агов, землянине, – звернувся до нього Зафод, і той його рот, який у цю мить не був напханий м'ясом, скривився у лиховісній посмішці. – Що тебе гризе?

Знову загравав оркестр.

Усе, що було живого у ресторані, веселилося і балакало. Долинали уривки розмов про те про се вперемішку із запахами екзотичних рослин, екстравагантних наїдків і підступних напоїв. На безконечні милі в усі боки від ресторану всесвітня катастрофа доходила до своєї найвищої точки. Поглянувши на годинника, Макс повернувся на сцену, сяючи сліпучою усмішкою.

– А зараз, леді і джентльмени, – весело щибетав він, – чи усім вам весело у ці чудові останні хвилини?

– Так, – загукали ті, хто завжди викрикують своє “так” у відповідь на запитання клоуна, чи весело їм.

– Прекрасно, – сповнений ентузіазму сказав Макс, – ще й як прекрасно. У той час, коли фотонні шторми збираються у бурхливі хмари навколо нас, готові розірвати на клаптики останні червоногарячі зірки, ми з вами вмоистимосся зручніше і отримаємо насолоду від того, що, як мені відомо, є особливо непересічним і абсолютно останнім у історії явищем.

Він витримав паузу. Погляд його блискучих очей наче заворожив аудиторію.

– Повірте мені, леді і джентльмени, – сказав він, – після цього уже справді нічого не буде.

Він зробив ще одну паузу. Сьогодні він розраховував час бездоганно. Раз за разом він вів цю виставу, вечір за вечором. Хоча слово вечір не мало жодного значення саме тут і тепер, де час закінчувався. Усі ці вистави були безконечним повторенням останнього моменту історії Всесвіту – для цього ресторан поволі рухався вперед аж за останню межу часу і знову назад. Втім, цей “вечір” проходив вдало – він міцно тримав у своїх худих руках збуджену аудиторію. Він понизив голос. Усім довелося напружити слух, щоб почути його слова.

– Те, що ви бачите, – сказав він, – і справді є абсолютним кінцем, остаточним і безповоротним знищення усього-усього, після чого велична світобудова зникає безслідно. Це той легендарний кінець усього, ради якого ви опинилися тут.

Він ще більше понизив голос. У такій напруженій тиші не наважилася б чхнути навіть муха.

– Після цього, – продовжував він, – уже немає нічого. Порожнеча. Пустка. Забуття. Абсолютно нічого...

Його очі знову засяяли і... здається, він підморгнув.

– Нічого... крім, звичайно, десерту і чудового вибору альдебаранських вин!

Кількома акордами оркестр підкреслив його слова. Ведучий пошкодував, що оркестр не змовчав. Він, митець такого калібру, не потребував допомоги.

Він сам міг грати на почуттях аудиторії, наче на музичному інструменті. У залі полегшено засміялися. І він продовжив виступ.

– Це вперше, – підбадьорливо вигукнув він, – коли вам не треба турбуватися про похмілля, що настане вранці. Бо вже не буде ніяких ранків!

З виразом задоволення на обличчі він оглянув щасливу аудиторію, яка заходила від сміху. Він кинув погляд на небо, де з вечора у вечір повторювалася одна і та ж історія кінця світу. Але його погляд тривав не більше секунди. Він був упевнений, що там усе відбувається як слід. Так само фахівець покладається на іншого фахівця.

– А зараз, – сказав він, велично походжаючи по сцені, – ризикуючи розвіяти чудове почуття приреченості й нікчемності життя, – я хотів би привітати деяких з наших гостей.

Він дістав з кишені картку.

– Чи присутні тут, – він підняв руку, щоб утихомирити вітальні вигуки у залі. – Чи присутні тут гості Занселькварського фламарионського бридж-клубу, що поблизу сузір'я Вихрової Пустки Кварну? Озовіться, якщо ви тут.

Десь позаду почулися веселі вигуки, але він зробив вигляд, що не чує.

Він роздивлявся навколо, Намагаючись побачити їх.

– Ви з нами? – знову запитав він, щоб викликати голоснішу бурю вигуків.

Йому вдалося це, як і завжди.

– Ага, ось де вони. Гаразд, хлопці, робіть останні ставки – я не жартую. Пам'ятайте, що це дуже поважна хвиля.

Він з насолодою сприйняв сміх у залі.

– А чи з нами також, чи з нами... група другорядних божків з Асгарда?

З правого боку від нього почувся гуркіт грому. Над сценою спалахнула блискавка. Кілька дуже задоволених собою волохатих чоловіків у шоломах підняли свої келихи і привітно закивали Максові.

“Їхні кращі часи уже позаду”, – подумав він.

– Обережніше з блискавками, сер, – попередив Макс.

Вони ще раз повторили свій жарт з блискавкою. Макс усміхнувся до них, міцно стуливши губи.

– І ще, – сказав він, – ще компанія Молодих Консерваторів з Сіріуса Б. Ви тут?

Компанія модно одягнутих молодих собак перестала кидатися один в одного булочками. Булочки полетіли на сцену. Собаки щось задзявкали і загавкали.

– Так, – відповів їм Макс, – але зрозумійте, що ви самі винні.

– І нарешті, – сказав Макс, вгамовуючи присутніх і набираючи поважного вигляду, – якщо я не помиляюся, сьогодні тут у нас присутня група відданих послідовників Церкви Другого Пришестя Великого Пророка Заркуона.

Їх було близько двадцяти, вони сиділи осторонь від решти присутніх, мали на собі аскетичний одяг, нервово потягували мінеральну воду і не брали участі у загальних веселошах. Вони ображено закліпали очима, коли промінь прожектора вихопив їх з напівтемряви.

– Ось де вони, – сказав Макс. – Вони зберігають терпіння. Він сказав їм, що прийде знову. Їм довелося довго чекати, отож будемо сподіватися, друзі, що він уже поспішає, адже йому залишилося тільки вісім хвилин! Послідовники Заркуона сиділи напружено. Вони з погордою сприймали, хвилі дошкульного сміху, що накочувалися на них.

Макс заспокоїв аудиторію.

– Ні, друзі, я ж бо зовсім серйозно говорю. Я не хотів нікого образити. Нам зовсім не слід насміхатися з тих, хто глибоко вірить у щось. Я гадаю, нам слід привітати аплодисментами Великого Пророка Заркуона..

Аудиторія ввічливо поплескала.

– ...де б він зараз не був!

Він послав повітряний поцілунок у напрямку віруючих з насупленими обличчями і повернувся на центр сцени.

Він вхопив за спинку високого стільця і сів на нього.

– Все-таки гарно, – продовжив він свої теревені, – що сьогодні зібралося так багато людей, чи не так? Так, дуже гарно. Бо я знаю, що багато з вас час від часу знову повертаються сюди, що, на мою думку, справді дуже чудово: приходить сюди і спостерігати, як усьому настає цілковитий кінець, а потім повертатися додому, у свої епохи... і створювати сім'ї, будувати нові й кращі суспільства, вести смертоносні війни заради того, що ви вважаєте серйозними підставами... Це справді дає надію на те, що життя має майбутнє. За винятком того, звичайно, – він вказав жестом на кипучі метаморфози, які відбувалися у небі над ними, – що ми уже знаємо – майбутнього не існує...

Артур повернувся до Форда – у його свідомості ще не втрамбовувалися враження від цього ресторану.

– Гей, послухай-но, – сказав він, – якщо Всесвітові і справді ось-ось настане кінець... то і нам теж?

Форд подивився на нього такими очима, які бувають після третьої чарки Пангалактичного полоскального полиску, тобто він уже не міг зафіксувати свого погляду.

– Ні, – відповів він, – послухай, – сказав він, – коли хтось попадає сюди, то він опиняється у чомусь на зразок часової лагуни, захищеної силовим полем. Мені так здається.

– А, – тільки й вимовив Артур.

Він знову звернув увагу на тарілку з супом, яку йому вдалося отримати в офіціанта в обмін на біфштекс.

– Послухай, – сказав Форд, – я тобі покажу, як це виглядає.

Він вхопив зі столу серветку і став безпорадно м'яти її в руках.

– Поглянь, – знову сказав він, – уяви, що ця серветка – бачиш ось? – це Всесвіт у часовому вимірі, схоплюєш? А ця ложка буде у нас трансдукційним відхиленням викривлення матерії...

Остання фраза далася йому не одразу. Артур не хотів перебивати, поки той намагався вимовити її.

– Це ложка, якою я їм суп, – сказав він.

– Гаразд, – сказав Форд, – тоді уяви, що ця ложечка, – він знайшов невеличку дерев'яну ложечку на тарілці із закусками, – ось ця ложечка, – але тут з'ясувалося, що йому не так-то легко взяти її до рук, – ні, нехай буде оця виделка...

– Слухай, чи не залишиш, бува, в спокої мою виделку? – перебив його Зафод.

– Гаразд, – не став сперечатися Форд, – гаразд, гаразд. Чому б тоді нам... чому б тоді нам не уявити, що цей келих – Всесвіт у часовому вимірі...

– Який келих? Той, що ти щойно скинув на долівку?

– Невже скинув?

– Так.

– Ну, добре, – сказав Форд, – забудьмо про це. Я маю на увазі... я маю на увазі... Послухай, а ти знаєш, як насправді рушив з місця Всесвіт?

– Напевно, ні, – сказав Артур, уже шкодуючи, що взагалі почав розпитувати.

– Добре, – сказав Форд. – Уяви собі от що. Ага. Уяви, що у тебе є ванна. Саме так. Велика кругла ванна. Виготовлена з ебенового дерева.

– Звідкіля її взяти? – сказав Артур. – Крамниці “Херродз” теж знищені вогонами.

– Немає значення.

– То розповідай далі.

– Слухай сюди.

– Слухаю уважно.

– Отож у тебе є ця ванна, розумієш? Уяви, що у тебе є така ванна. Ебенова. Конічної форми.

– Конічної форми? – здивувався Артур. – Що ж це за...

– Шшш! – приклав палець до губів Форд. – Конічної форми. А тобі залишається тільки наповнити її – розумієш? – наповнити дрібненьким білим піском, ясно? Або цукром. Або піском, або цукром. Або вперемішку і піском і цукром. Будь-чим. Немає значення.

Цукор теж годиться. А коли вона буде вже повна, ти витягаєш пробку... ти слухаєш, що я кажу?

– Слухаю.

– Ти витягаєш пробку, і все витікає, утворюючи вирву, розумієш, витікає через злив.

– Розумію.

– Нічого ти не розумієш. Взагалі нічого не розумієш. Я ще не сказав тобі, в чому тут суть. То ти хочеш почути, в чому тут суть?

– Давай, говори, в чому тут суть.

– Гаразд, зараз я скажу тобі, в чому тут суть.

Форд якусь хвилю збирався з думками, намагаючись згадати, в чому ж тут справді суть.

– А найцікавіше, – нарешті сказав він, – ось що. Ти знімаєш на плівку те, що відбувається.

– Дійсно цікаво, – погодився Артур.

– Отож ти береш кінокамеру і знімаєш на плівку усе, що відбувається.

– Цікаво.

– Але це ще не найцікавіше. Ага, ось що найцікавіше. Я вже згадав. Суть у тому, що потім ти закладаєш плівку у кінопроектор і запускаєш її... у зворотний бік!

– У зворотний бік?

– Так. У тому, що ти запускаєш її у зворотний бік, саме й полягає найголовніше. Отож тоді сідаєш перед екраном і спостерігаєш, як усе виповзає з дірки і по спіралі рухається вгору і заповнює ванну. Тепер розумієш?

– Ти хочеш сказати, що так утворювався Всесвіт, правда? – запитав Артур.

– Ні, – відповів Форд, – але це дуже хороший спосіб приємно провести час.

Він потягся за келихом.

– Де мій келих? – запитав він.

– Він на долівці.

– Он як.

Нахилившись разом із кріслом, щоб знайти бокал, Форд зіткнувся з маленьким офіціантом, котрий саме підходив до їхнього столика з переносним телефоном у руці.

Форд вибачився перед офіціантом, пояснивши, що він впився як хлющ.

Офіціант у свою чергу сказав, що усе гаразд і що він чудово усе розуміє.

Форд подякував офіціантові за його толерантність, спробував пригладити свого чуба, але промахнувся на шість дюймів і, не втримавши рівноваги, сповз під стіл.

– Це ви містер Зафод Бібльброкс? – запитав офіціант.

– Еге ж, а що? – обіззався Зафод, відірвавшись від третього біфштекса.

– До вас телефонують.

– Що ви сказали?

– Дзвінок до вас, сер.

– До мене? Сюди? Але кому відомо, що я тут?

Один з його мізків гарячково шукав відповідь. Інший безтурботно втішався їжею, яку Зафод не перестав напихати до рота.

– Вибачте, але я продовжуватиму, ви не проти? – сказала голова, яка їла, і продовжила набивати рота.

Тепер його розшукувало стільки людей, що він уже збився з рахунку. Йому не слід було так виключно поводити себе. “Але чорт забирай, чому власне не слід було, – подумав він. – Хіба можна веселитися, коли ніхто не бачить цього?”

– Може, тут хтось дав знати у Галактичну поліцію, – сказала Тріліан. – Усі бачили тебе, коли ми заходили.

– Ти хочеш сказати, що вони збираються арештувати мене по телефону? – здивувався Зафод. – Цілком можливо. Я стаю дуже небезпечним, коли мене заганяють у глухий кут.

– Еге ж, почувся голос з-під столу, – ти так швидко розвалюєшся прямо на очах, що треба ховатися від шрапнелі.

– Гей, а це що таке, день страшного суду? – відрубав Зафод.

– То ми ще й це побачимо сьогодні? – знервовано запитав Артур.

– Я не поспішаю, – пробурмотів Зафод. – О’кей, то хто там такий на зв’язку? – він торкнув ногою Форда. – Гей, вилазь, хлопче, – сказав він йому, – можливо, ти мені будеш потрібен.

– Особисто я, – сказав офіціант, – не знайомий із металевим джентльменом, про якого ми говоримо, сер...

– Металевим?

– Так, сер.

– Ви сказали, металевий?

– Так, сер. Я сказав, що я особисто не знайомий з металевим джентльменом, про якого йде мова...

– О’кей, продовжуйте.

– Але мені відомо, що він чекав вашого повернення уже багато тисячоліть.

Здається, у поспіху ви залишили тут дещо.

– Залишили тут? – перепитав Зафод. – А вам не здається дивним? Ми щойно тут з’явилися.

– Саме так, сер, – вперто стояв на своєму офіціант, – але перш ніж з’явитися тут, вам довелося, наскільки я розумію, залишити це місце.

Зафод зробив спробу збагнути ці слова однією головою, а потім іншою.

– То ви кажете, – сказав він, – що перш ніж прибути сюди, ми вже встигли тут побувати? “Ну й вечір”, – подумки зітхнув офіціант.

– Цілком правильно, сер, – сказав він.

– Ви б краще застрахували вашого психоаналітика від безробіття, друже, – порадив Зафод.

– Ні, зачекайте хвилику, – вигукнув Форд; знову з’явившись над поверхнею столу, – що ви маєте на увазі, коли говорите “тут” і “сюди”?

– Якщо бути абсолютно точним, то другу планету зоряної системи Жаби.

– Але ж ми залишили її щойно, – запротестував Зафод. – Ми вирушили звідти у напрямку до ресторану на краю Всесвіту.

– Так, сер, – відповів офіціант, відчуваючи, що він уже на фінішній прямій і нарешті зможе розтлумачити їм усе, – його збудували на рештках цієї планети.

– О, – здогадався Артур, – тобто ми здійснили подорож у часі, а не в просторі.

– Послухай, ти, недорозвинута мавпо, – обірвав його Зафод, – чи не пора тобі стулити пельку? Артур спалахнув.

– Можеш зіграти своїми головами в футбол, чотириокий, – порадив він Зафодові. – Для чогось іншого вони не годяться.

– Заждіть, заждіть, – офіціант стримав Зафода, – ваша мавпа усе зрозуміла правильно, сер.

Артур настільки розлютився, що йому аж заціпило, і він не знайшовся, що відповісти, і тільки промимрив щось нерозбірливе.

– Ви плигнули вперед на... як мені здається, на п’ятсот сімдесят шість мільйонів років, але залишилися на попередньому місці, – пояснив офіціант.

Він усміхнувся. Його переповнювало приємне почуття, що він нарешті домігся свого, незважаючи на те, що його шанси, здавалося, були дуже мізерними.

– Ось воно що! – вигукнув Зафод. – Я зрозумів. Я наказав комп’ютерові знайти найближче місце, де можна пообідати. Він зрозумів команду дослівно. П’ятсот сімдесят шість мільйонів років в один чи в інший бік, але з місця ми навіть не зрушили. Чиста робота.

Усі погодилися, що, хай йому грець, але вийшло непогано.

– Але хто ж тоді телефонує мені? – сказав Зафод.

– А що сталося з Марвіном? – запитала Тріліан.
Зафод взявся за голови.
– Параноїдальний андроїд! Я ж його залишив на другій планеті системи Жаби.
– Коли це було?
– Ну, можна припустити, що п'ятсот сімдесят шість мільйонів років тому, – сказав Зафод. – Гей, ти, тарілчаний капітане, подай-но мені цей теревенізатор.
Очі в офіціанта від здивування полізли на лоба.
– Вибачте, сер?
– Телефон, друже, – сказав Зафод, забираючи трубку в того з рук. – Ну, хлопці, ви ще такі зелені, що я дивуюся, як це вам щастить залишатися живими і неушкодженими.
– Маєте рацію, сер.
– Агов, Марвіне, це ти? – сказав Зафод у трубку. – Як ся маєш, хлопче?
Настала невеличка пауза, після якої почувся слабенький голос.
– Гадаю, варто вам повідомити, що я дуже пригнічений, – сказав він.
Щоб краще було чути, Зафод прикрив трубку долонею.
– Це Марвін, – почулося з того кінця.
– Привіт, Марвіне, – гукнув він у трубку, – ми тут чудово розважаємося.
Наїдки, напої, трохи лаємося, а Всесвіт тим часом летить під три чорти. Де тебе можна знайти?
Знову пауза.
– Знаєте, тільки не треба вдавати, що ви цікавитесь мною, – нарешті промовив Марвін. – Я прекрасно розумію, що я всього-на-всього робот-слуга.
– Гаразд, гаразд, – сказав Зафод, – але де ти зараз є?
– “Ввімкни передню тягу, Марвіне”, – наказують вони мені, – “відчини шлюз номер три, Марвіне”, “чи не міг би ти, Марвіне, підняти з долівки той папірець?” Чи міг би я підняти папірець! Це вони наказують мені, у кого мозок не менший за цілу планету...
– Егеж, егеж, – у голосі Зафода заледве чи можна було вловити бодай натяк на співчуття.
– Але я уже звик до зневажливого ставлення, – бубонів Марвін. – Я можу навіть піти і вилити собі на голову відро води, якщо побажаєте. Чи не хочете ви, щоб я вилив собі на голову відро води? У мене воно напихваті. Зачекайте хвилинку.
– Агов, Марвіне... – вставив слово Зафод, але вже було надто пізно. З трубки почувся дивне калатання і плюскіт води.
– Що він каже? – запитала Тріліан.
– Нічого, – відповів Зафод, – він просто зателефонував, щоб вилити перед нами душу.
– Ну ось, – почувся голос Марвіна, який знову повернувся до телефону. Навіть було чути, як з нього стікає вода. – Я сподіваюся, тепер ви задоволені...
– Еге ж, – перебив його Зафод, – а тепер, будь ласка, скажи, де ти є?
– Я на стоянці, – відповів Марвін.
– На стоянці? – запитав Зафод. – Що ти там робиш?
– Я ставлю зорельоти на стоянку. Що ж іще можна робити на стоянці?
– Гаразд, далеко не відходь. Ми вже йдемо до тебе.
У наступну мить Зафод уже зірвався на рівні ноги, кинув трубку і залишив підпис на рахунку – “Хотблек Дезіато”.
– Рухаймося, – сказав він, – Марвін на стоянці. Ходімо вниз до нього.
– Що, він робить на стоянці? – запитав Артур.
– Доглядає за транспортом. Що ж іще, недотепо?
– А як же кінець Всесвіту? Ми ж не побачимо основного.
– Я уже усе бачив. Мотлох, – небало кинув Зафод, – просто йикилев хубив, та й по всьому.
– Що, що?
– Великий вибух, але навпаки. Ходімо, ну ж бо, рухайтесь.

Мало хто з присутніх звернув на них увагу, коли вони пробиралися між столиками до виходу. Усі погляди були прикуті до жахів, що діялися на небі.

– Зараз можна спостерігати ефектне явище, – коментував Макс, – якщо уважно придивитися, то у лівому верхньому кутку на небі можна побачити, як закипає зоряна система Гастроміл і перетворюється на ультрафіолетове випромінювання. Є тут хто із зоряної системи Гастроміл? Десь ззаду почулося кілька несміливих вигуків.

– Що ж, – на обличчі Макса розпливалася сяюча усмішка, – уже надто пізно хвилюватися, чи не залишили ви, бува, праску ввімкненою.

РОЗДІЛ 18

Головне фойє ресторану було майже безлюдним, але Форд прямував до виходу зигзагами, наче постійно обминав когось.

Зафод міцно вхопив його за плече і сяк-так завів до кабінки біля протилежної стіни холу.

– Що ти збираєшся зробити з ним? – запитав Артур.

– Його треба протверезити, – сказав Зафод, опускаючи монету у проріз автомата. Замигали лампочки, зашипів газ.

– Привіт, – вигукнув Форд, виходячи з кабінки через пару хвилин. – Куди ми йдемо?

– Вниз на стоянку транспорту, рушаймо.

– А як щодо Телепортативних часових машин? – поцікавився Форд. – З їхньою допомогою ми дістанемося прямісінько до “Золотого серця”.

– Авжеж, але мені набрид цей зореліт. Нехай Зарнівуп потішиться ним. Я не маю бажання грати в його ігри. Поглянемо, можливо, знайдемо щось інше.

З допомогою Транспортера щасливих вертикальних людей виробництва корпорації “Сіріус кібернетікс” вони спустилися у підземелля під рестораном.

Вони залишилися задоволені, переконавшись, що над ліфтом уже добряче познущалися – пообписували і пообдряпували – і той, везучи їх донизу, уже не намагався ошчасливити своїх пасажирів.

Ліфт зупинився на дні шахти, двері відчинилися, і в обличчя вдарило холодне застоєне повітря.

Перше, що вони побачили, вийшовши з ліфта, була довга бетонна стіна з п’ятдесятьма дверима – за ними містилися туалети для п’ятдесяти основних форм життя. Проте, як і на усіх інших стоянках Всесвіту впродовж усієї історії стоянок, тут же усе інше перебивав запах нетерпіння.

Вони завернули за ріг і опинилися на рухомій платформі, з якої відкривалася панорама просторого ангару, протилежний бік якого ховався у темряві.

Він був поділений на площадки, на яких стояли космічні кораблі. Вони належали гостям ресторану. Там були невеличкі загальноновживані зорельоти, виробництво яких поставлено на конвеєр. Були там і великі просторі кораблі-лімузини, забавки багатіїв.

Коли платформа проповзала над ними, очі Зафода поблискували – то цілком могла бути заздрість. По правді, краще сказати прямо – це справді була заздрість.

– Ось він, – сказала Тріліан. – Марвін. Там, унизу.

Вони подивилися туди, куди вона вказувала. У сутінках вони ледве побачили невисоку металеву постать. Робот апатично вибивав невеликий килимок поруч із велетенським космічним кораблем срібного кольору.

Вздовж рухомої платформи через невеликі інтервали були встановлені широкі й прозорі труби, якими спускалися на стоянку. Зафод зійшов з платформи, ступив до однієї з таких труб і плавно з’їхав донизу. Інші взяли з нього приклад. Пригадуючи про це пізніше, Артур Дент подумав, що це був найприємніший спогад про подорожі Галактикою.

– Агов, Марвіне, – сказав Зафод, підходячи до робота. – Привіт, друже, ми раді знову тебе бачити.

Марвін обернувся і, якщо можливо, щоб на цілком нерухомому металевому обличчі читався докір, то саме це вони і побачили на ньому.

– Ні, неправда, – сказав він, – нікому я не потрібний.

– Хай буде по-твоєму, – сказав Зафод і відвернувся, щоб помилуватися кораблями. Форд пішов з ним.

До Марвіна підійшли тільки Артур і Тріліан.

– Та ні ж, ми справді раді тебе бачити, – сказала Тріліан і поплескала його по корпусі, що роботів аж ніяк не сподобалося, – подумати тільки, скільки чекати на нас.

– П'ятсот сімдесят шість мільйонів три тисячі п'ятсот сімдесят дев'ять років, – сказав Марвін. – Я рахував.

– Що ж, ось ми й знову тут, – сказала Тріліан, відчуючи, – з погляду Марвіна цілком правильно, – що вона сказала щось не зовсім розумне.

– Найгіршими були перші десять мільйонів років, – сказав Марвін, – і другі десять мільйонів років теж були не кращими. Треті десять мільйонів років мені геть не сподобалися. Після них у мене, можна сказати, настрої погіршився. Він помовчав саме стільки, щоб вони відчули, що слід щось сказати у відповідь, але не дав їм рота розтулити.

– Найгірше відчуваєшся, коли доводиться мати справу з людьми, – сказав він і знову вмовк. Тріліан прокашлялась.

– То ти...

– Найцікавіша розмова трапилася більше сорока мільйонів років тому, – продовжив він.

Знову пауза.

– О, лю...

– Та й то з кавоваркою.

Він зачекав.

– Це...

– Вам не подобається розмовляти зі мною. Я ж бачу, – сумно промовив Марвін.

Тріліан не залишалося нічого іншого, як побалакати з Артуром.

Трохи далі, в глибині ангару Форд Префект наткнувся на те, що йому дуже сподобалося. Фактично, таких речей було кілька.

– Зафод, – тихенько погукав він, – поглянь-но на ці візочки.

Зафод поглянув, і вони йому теж сподобалися.

Те, що вони оглядали, і справді були невеличкими, але екстравагантними пристроями. Такі іграшки могли собі дозволити тільки дуже багаті люди. З першого погляду в них не було нічого особливого. Вони дуже скидалися на паперові літачки довжиною двадцять футів і були виготовлені з тонкої, але одночасно міцної металевої фольги. У хвостовій частині розміщувалася горизонтальна кабінка, розрахована на двох осіб. Кожен пристрій мав мініатюрний двигун з фотонним приводом, якому не вистачало потужності, щоб розвивати великі швидкості. Однак, що цікаво, ці літальні пристрої були обладнані спеціальними радіаторами.

Маса кожного з радіаторів перевищувала дві тисячі мільярдів тонн. Вони містилися посередині корпусу в чорних дірах, які утримувалися електромагнітним полем. Ці радіатори давали можливість підвести літальний пристрій на відстань кількох миль від зірки, щоб там вловити хвилі плазми, які раз по раз відриваються від сонячної поверхні.

Ніщо так не звеселяє, як гойдання на сонячних хвилях. Це найекзотичніший вид спорту в усьому Всесвіті. Ті, кому не бракує мужності і хто може дозволити собі таку розвагу, входять до числа найзнаменитіших осіб Галактики. Звичайно, ця розвага запаморочливо небезпечна – ті, що залишаються живими під час катання на сонячних хвилях, неминуче помирають, виснажені сексуальними втіхами під час вечірок у Дедазьському клубі, які організовують на честь тих, котрі повернулися неушкодженими.

Форд і Зафод переглянулися і пішли далі.

– Дивись, яка крихітка он там, – сказав Форд, – зоряна колісниця оранжевого кольору з чорними рефлекторами...

Ця зоряна колісниця теж була невеличким зорельотом і, правду кажучи, назва його зовсім не відповідала дійсності, бо саме міжзоряні відстані були йому не під силу. По суті, це була спортивна модель для польотів навколо планети, але на її оформлення не пошкодували зусиль, і її можна було сплутати з чим завгодно. Втім, над нею попрацював хороший дизайнер.

Вони пішли далі.

Наступний екземпляр був більших розмірів і досягав тридцяти ярдів у довжину: корабель-лімузин. Його проєктанти очевидно намагалися досягти тільки однієї мети: щоб усі, хто побачить їхнє дітище, кусали лікті від заздрощів. Зовнішнє оформлення корабля та всілякі аксесуари наче говорили:

“Я не лише настільки багатий, що можу дозволити собі такий корабель. Я багатий до того, що можу ставитися до нього не надто серйозно”. Корабель був неймовірно бридкий.

– Ти тільки поглянь на нього, – сказав Зафод, – мультикластерний кварковий двигун, обтічна обшивка з перспулексу. Не інакше, як збудований на спеціальне замовлення у системі Лазлар лірікон.

Він дюйм за дюймом оглянув весь корабель.

– Авжеж, – сказав він, – поглянь-но, тут на нейтринному обтічнику емблема у вигляді інфрачервоної ящірки. Фабричний знак Лазлару. Його власник зовсім міри не знає.

– Яюсь повз мене пролетіла одна така штукенція поблизу Аксель Небули, – сказав Форд, – я саме піднімався на орбіту, а вона прошмигнула повз мене і, уяви, її двигуна зовсім не було чути. Просто неймовірно.

Зафод присвиснув зі знанням справи.

– А через десять секунд, – сказав Форд, – ця штуковина врізалася прямісінько у третій супутник Джаглан Бети.

– Та невже?

– Втім, на вигляд це чудовий корабель. Ззовні нагадує рибу, рухається, як риба, але керувати нею, то краще вже коровою. Форд повернувся у протилежний бік.

– Агов, ану поглянь-но сюди, – гукнув він, – з того боку велика фреска у вигляді вибуху зірки. Це фабричний знак “Небезпечної зони”. Цей корабель напевно належить Хотблекові. Ото щасливчик. Вони виконують цю жажливу пісню. Ти ж пам’ятаєш. Вона ще закінчується тим, що космічний корабель падає на Сонце. Вони вважали, що це неабияке видовище. Хоча й дороге, якщо зважати на те, скільки витрачалося на одноразові зорельоти.

Але увага Зафода була прикута до чогось іншого. Він втупився у корабель, який стояв біля лімузина Хотблека Дезіато. У нього відвисла щелепа.

– Це, – сказав він, – це... справді дуже шкідливо для очей...

Форд теж поглянув на нього. І теж застиг як укопаний.

Зореліт був збудований за класичними і простими канонами, нагадував собою сплющеного лосося двадцять ярдів завдовжки. Акуратний і гладенький.

У нього була тільки одна особливість.

– Він такий... чорний! – сказав Форд Префект. – Навіть важко розгледіти його форму... він наче поглинає світло!

Зафод не обзивався. Він не зводив від корабля закоханих очей.

Його чорнота була такою насиченою, що важко було сказати з певністю, на якій відстані від нього ви стоїте.

– Очам нема за що зачепитися... – сказав здивований Форд.

Його переполювали емоції. Він вкусив себе за губу.

Зафод, наче заворожений, поволі наблизився до корабля. О, як він бажав стати його власником. Він простягнув руку, щоб погладити поверхню. Рука зупинилася в повітрі. Він знову простягнув руку. Рука знову зупинилася.

– Підійди і торкнися його поверхні, – притишеним голосом сказав він.

Форд простягнув руку. Його рука зупинилася.

– Це... це неможливо... – пробурмотів він.

– Бачиш? – сказав Зафод. – Вона повністю позбавлена тертя. Це ж усім кораблям корабель...

Він повернувся і серйозно подивився на Форда. Принаймні одна з його голів – інша не зводила нажаханих очей від корабля.

– Маєш ідеї, Форде? – запитав він:

– Ти маєш на увазі... е... – Форд зиркнув через плече, – ти хочеш накивати п'ятами на ньому? Гадаєш, варто?

– Ні.

– Я теж гадаю, що ні.

– Але все одно це зробимо, правда?

– Хіба ми можемо інакше?

Вони ще трохи милувалися кораблем, поки Зафод несподівано взяв себе в руки.

– Незабаром пора рушати, – сказав він. – Ось-ось Всесвітові настане кінець і усі космічні вовки поспішатимуть сюди до своїх лялечок.

– Зафод, – сказав Форд.

– Чого тобі?

– Як ми це зробимо?

– Дуже просто, – відповів Зафод. Він повернувся і гукнув: – Марвіне!

Поволі, втомлено, під супровід поскрипування і клацання у суглобах, які він навчився імітувати, Марвін повернувся на оклик Зафода.

– Ходи сюди, – наказав Зафод. – У нас є для тебе робота.

Марвін пошкутильгав до них.

– Мені вона не сподобається, – сказав він.

– Сподобається, ще й як сподобається, – підбадьорив його Зафод. – Перед тобою відкривається нове життя.

– О, ради Бога, не треба мені ще одного життя, – застогнав Марвін.

– Краще помовч і послухай! – зашипів на нього Зафод. – Цього разу буде весело, не обійдеться без пригод і карколомних витівок.

– Як це жахливо, – сказав Марвін.

– Марвіне! Я хочу від тебе тільки...

– Мені здається, ви хочете, щоб я відчинив для вас цей зореліт?

– Що? Гм... так. Авжеж, ти маєш рацію, – неуважно відповів Зафод.

Щонайменше троє його очей не відривалися від входу до корабля. Часу залишилося обмаль.

– То так і треба було сказати, а не намагатися викликати у мене ентузіазм, – сказав Марвін, – у мене його ніколи немає.

Він підійшов до зорельота, торкнувся його, і люк відчинився навстіж.

Форд і Зафод зазирали досередини.

– Не треба дякувати, – сказав Марвін. – О, та ви й не збиралися. – І пошкутильгав собі геть.

Підійшли і Артур з Тріліан.

– Що тут відбувається? – запитав Артур.

– Погляньте сюди, – сказав Форд, – бачите, як там всередині?

– Дивно і ще раз дивно, – пошепки промовив Зафод.

– Він чорний, – сказав Форд, – і усе в ньому абсолютно чорне...

А у ресторані уже наближався момент, після якого вже більше не буде ніяких моментів.

Усі погляди прикипіли до купола. За винятком одного тільки тілоохоронця Хотблека Дезіато, який не зводив очей від підопічного, та самого Хотблека Дезіато, якому тілоохоронець з поваги прикрив очі.

Тілоохоронець нахилився над столиком. Якби Хотблек Дезіато був здатен подавати якісь ознаки життя, то, мабуть, вважав би цю хвилю найкращою для того, щоб відкинутися на спинку стільця або ж навіть пройтися. Бо зовнішність тілоохоронця нічого не вигравала при близькому розгляді. Втім, через нещасливі обставини Хотблек залишився повністю непорушним.

– Містер Дезіато, сер? – прошепотів тілоохоронець.

Коли він говорив, то здавалося, що м'язи обличчя не поміщаються поруч і витісняють один одного.

– Містер Дезіато? Ви мене чуєте?

Цілком зрозуміло, що Хотблек Дезіато не став відповідати.

– Хотблек? – зашипів тілоохоронець.

І знову, що цілком природно, Хотблек Дезіато не сказав нічого. Але зате він відповів у неприродний спосіб.

Келих, що стояв на столі перед ним, затремтів і захитався, виделка піднялася над поверхнею стола на дюйм, із дзенькотом торкнулася келиха і знову упала на стіл.

Тілоохоронець задоволено гмукнув.

– Нам пора рушати, містере Дезіато, – стиха сказав тілоохоронець, – не хотілося б опинитися в натовпі, особливо у вашому стані. Вам треба потрапити на наступну виставу у хорошому настрої і бадьорим. Там зібралася сила-силенна народу. Такі люди! Какрафун. Два мільйони п'ятсот сімдесят тисяч років тому. Ви ж чекали цього збіговиська.

Виделка знову відірвалася від поверхні столу, повисіла нерухомо, нерішуче захиталася і знову упала.

– Ну ж бо, – сказав тілоохоронець, – усе буде дуже здорово. Ви ж примусили їх шаліти. – Слова тілоохоронця викликали б у доктора Стрітменшенера серцевий напад.

– Чорний зореліт, який падає на Сонце, просто з розуму їх зводить, а цей новенький – взагалі як лялечка. Буде справді сумно, коли він згорить. Давайте підемо на стоянку, там я ввімкну автопілот чорного корабля, а ми рушимо у кораблі-лімузині. Добре?

Виделка на знак згоди підстрибнула один раз і дивним чином у келиху вмить не стало вина.

Тілоохоронець попхав поперед себе крісло з Хотблеком Дезіато до виходу з ресторану.

– А зараз, – вигукнув Макс з центру сцени, – настав момент, якого ви усі чекали! – Він розвів руками над головою. А позаду нього в оркестрі вибухнули ударні інструменти і зазвучали синтонічні акорди. Макс неодноразово сперечався з музикантами з приводу цієї какофонії, але вони стверджували, що за контрактом від них вимагали саме цього. Його агентові ще доведеться колись розібратися з цим.

– Небеса вирують! – заволав він. – Світобудова зникає та перетворюється на невимовну пустку! Через двадцять секунд Всесвітові настане край! Ви бачите, як падає на вас світло з усього безконечного простору!

Жахлива буря загального руйнування спалахнула над ними і саме у цей момент неначе бозна з якої далини почувся звук сурми. Макс різко повернувся, щоб глипнути на оркестр. Ні, ніхто з них наче не грав на сурмі.

Несподівано на сцені поруч з ним з'явилася хмарка диму. До сурми прилучилися нові сурми. Більше п'ятисот разів вів Макс це шоу і досі не бувало нічого подібного. Стривожений він відсахнувся від хмаринки диму і не встиг він далеко відбігти, як з неї поволі матеріалізувалася постать – постать людини з стародавніх часів, бородатої, загорнутої у простору накидку з ореолом навколо голови. Очі її сяяли наче зорі, чоло прикрашала золота корона.

– Що це таке? – прошепотів Макс, у якого очі на лоба полізли. – Що це діється?

У протилежному від сцени кутку ресторану група послідовників Церкви Другого Пришестя Великого Пророка Заркуона у екстазі з вигуками і співами підхопилася на ноги.

Макс розгублено заблимав очима. Він підняв руки, звертаючись до залу.

– Попрошу бурю аплодисментів, леді й джентльмени, – перекричав він усіх, – для великого Пророка Заркуона! Він таки з'явився! Заркуон прийшов удруге!

Пролунав грім оплесків, а Макс кинувся через сцену і подав Пророкові мікрофона.

Заркуон прокашлявся. Він покрутив головою наліво і направо, вдивляючись в обличчя присутніх. Миготіння зірок в його очах видавало збентеженість. Він розгублено крутив мікрофон у руках.

– Е... – несміливо почав він, – привіт. Е-е... знаєте, я перепрошую, що трохи припізнівся. Мені було непереливки, стільки всього навалилося в останню хвилю.

Насторожена тиша і перешіптування очевидно нервували його. Він знову прокашлявся.

– Слухайте, а як у нас із часом? – сказав він. – Чи є у мене ще бодай хви...

І тут Всесвітові настав край.

РОЗДІЛ 19

Всеохопність і більш-менш точність глосарію, вже не беручи до уваги порівняно низьку ціну й те, що на обкладинці великими, приємними для ока літерами набрано заклик БЕЗ ПАНІКИ, стала однією з причин, чому так швидко розпродувався “Путівник по Галактиці для космотуристів”, цей у всіх відношеннях видатний посібник для подорожуючих. До прикладу, між дев’ястсот тридцять вісім тисяч триста двадцять четвертою і дев’ястсот тридцять вісім тисяч триста двадцять шостою сторінками тут вдало вміщено статистику геосоціальної природи Всесвіту. А спрощений стиль викладу частково пояснюється тим, що укладачі, вимушені дотримуватися видавничих термінів, скопіювали цю інформацію з пакунка від пластівців, нашвидкуруч прикрасивши її кількома примітками з тим, щоб уникнути судової відповідальності за порушення неймовірно двозначного законодавства Галактики про авторське право.

Цікаво зауважити, що згодом хитріший видавець за допомогою темпоральної дуги послав книжку в минулий час і виграв у суді процес проти компанії, яка випускала пластівці, висунувши проти неї позов про порушення того ж таки законодавства про авторське право.

Ось зразок тексту:

Всесвіт: деяка інформація для виживання у ньому.

1. МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ: Безконечність.

“Путівник по Галактиці для космотуристів” пропонує таке визначення слова “безконечність”.

Безконечність: більша ніж будь-що найбільше у світі і ще трішечки. Але насправді ще більша, дійсно напрочуд безмірна, абсолютно неймовірних розмірів, справді “ого-го, яка велика”. Безконечність така велика, що у порівнянні з нею будь-яка величина не заслуговуватиме уваги. Якщо гігантське помножити на колосальне і ще потім на неймовірно велетенське, то отримаємо щось приблизно те, що ми намагаємося тут пояснити.

2. ІМПОРТ: Немає.

Неможливо нічого ввозити у безконечність, адже поза безконечністю нічого не існує і взятися імпортові нізвідкіля.

3. ЕКСПОРТ: Немає.

Див. Імпорт.

4. НАСЕЛЕННЯ: Немає.

Відомо, що існує безліч світів, хоча б тому, що їх може вмістити неосяжний простір. Втім, не кожен з них населений. Ось чому кількість населення світів обмежена. Якщо поділити будь-яке число на безконечність, то отримаємо результат близький до нуля, отож середня густина населення усіх планет Всесвіту теж може дорівнювати нулеві, і тому усі люди, на яких ви час від часу натрапляєте, є просто витвором хворобливої уяви.

5. ГРОШОВІ ОДИНИЦІ: Немає.

Правду кажучи, у Галактиці в обігу є три вільно конвертовані валюти, але жодну з них не можна брати до уваги. Алтаріанський долар недавно знецінився, фланіанські кулясті побли обмінюють тільки на інші кулясті побли, а з триганським пу існують окремі специфічні проблеми. Обмінний курс, який становить вісім нінгі за один пу, запитань не викликає, але оскільки один нінгі – це трикутна гумова монета, кожна зі сторін якої завдовжки шість тисяч вісімсот миль, то ще нікому не вдалося зібрати досить нінгі, щоб обміняти їх на одну пу. А з нінгі ніхто не хоче мати справи, бо Галактичний банк відмовляється розпорошувати свою увагу на розмінну монету. Виходячи з цієї умови, можна дуже легко довести, що Галактичний банк – теж не більше, як витвір хворобливої уяви.

6. МИСТЕЦТВО: Немає.

Функцією мистецтва є віддзеркалення світу, а в природі не може існувати достатньо великого дзеркала. – Див. пункт перший.

7. СЕКС: Немає.

Якщо по правді, то цього таки не бракує. Головним чином через те, що неіснуючому населенню Всесвіту просто нема чим зайнятися через суцільний брак грошей, торгівлі, банків, мистецтва та усього іншого. Зрештою, зараз не варто детально говорити на цю тему, оскільки вона справді жахливо складна. Детальнішу інформацію з цього питання дивіться у розділах сьомому, дев'ятому, десятому, одинадцятому, з двадцять першого до вісімдесят четвертого включно, і, практично, в усіх інших розділах “Путівника”.

РОЗДІЛ 20

Ресторан існував і далі, але усе інше навколо нього своє існування припинило. Темпоральна релятивістська статика утримувала його і захищала посеред пустки, яка була не просто вакуумом, а саме абсолютною пусткою, бо ж вакууму теж треба десь перебувати.

Купол, захищений силовим полем, знову потьмянів, вечірка закінчилася, гості покидали ресторан, Заркуон щез разом із рештою Всесвіту, часові турбіни ось-ось мали перенести ресторан через часову межу назад, у період підготовки до обідньої вистави, а Макс Квордлеплін повернувся до своєї невеличкої, завішаної гардинами костюмерної, і намагався розшукати свого театрального агента з допомогою темпорального телефону.

На стоянці, зачинений і мовчазний, стояв чорний зореліт. З'явився покійний Хотблек Дезіато, якого по платформі штовхав перед собою у візочку тілоохоронець.

Вони спустилися по одній з прозорих труб. Коли вони підійшли до свого корабля-лімузина, навстіж відчинився люк, спеціальний пристрій підхопив крісло на коліщатках і затягнув його досередини. За ним попростував тілоохоронець і, переконавшись, що його бос благополучно під'єднався до системи життєзабезпечення для покійників, рушив до невеликої рубки управління. Тут він увімкнув систему дистанційного управління, яка активізувала автопілота у чорному зорельоті, що стояв поруч з лімузином, і тим самим дала можливість Зафодові Бібльброксові полегшено зітхнути – він уже більше десяти хвилин і так і сяк намагався рушити з місця.

Чорний корабель плавно вплив з місця стоянки, розвернувся тихо, але прудко рушив центральним проїздом, раптово набрав швидкість, вскочив до темпоральної пускової камери і почав довгу подорож у віддалені часи.

З дозволу видавців у обідньому меню ресторану “Тисячі шляхів” наведено цитату з “Путівника по Галактиці для космотуристів”. Ось вона:

Історія кожної значної цивілізації у Галактиці, як правило, проходить три чіткі й помітні стадії, а саме, Вживання, Дослідження і Розумування, ще відомі як стадії “як”, “чому” і “де”.

Для прикладу, для першої стадії характерне запитання “Як би поїсти?”, для другої – “Чому ми їмо?”, а для третьої – “Де ми будемо обідати?”

Меню таким чином натякає, що ресторан на краю Всесвіту “Тисяча шляхів” можна вважати цілком прийнятною і вишуканою відповіддю на третє запитання.

У меню, однак, замовчується той факт, що хоча великій цивілізації часом доводиться змарнувати багато тисяч років, щоб пройти одну за одною усі три стадії “як”, “чому” і “де”, невеличкі соціальні групи у стресових ситуаціях можуть проминути їх миттю.

– Як у нас справи? – поцікавився Артур Дент.

– Погано, – відповів Форд.

– Куди ми летимо? – поцікавилася Тріліан.

– Не знаю, – відповів Зафод Бібльброкс.

– Чому ти не знаєш? – запитав Артур Дент.

– Помовч, – хором порадили йому Зафод Бібльброкс і Форд Префект.

– Тобто ви хочете сказати, – продовжував Артур Дент, ігноруючи пораду, – що втратили контроль над ситуацією.

Форд і Зафод спробували відібрати у автопілота управління, і усіх аж занудило – так захитало й затрусило кораблем. Двигуни хлипали і вищали, наче втомлені діти в супермаркеті.

– Щось не розберусь я ніяк у цих дикунських кольорах, – сказав Зафод, чие захоплення кораблем не протривало довше трьох хвилин польоту. – Кожного разу, коли намагаєшся повернути оці чорні вмикачі, під якими щось написано чорними літерами на чорному тлі, чорним кольором засвічується чорна лампочка, даючи знак, що операція виконана. Що це таке? Якийсь галактичний гіперкатафалк, чи що?

Стіни кабіни, яка ходила під ногами, теж були чорні, чорною була і стеля, сидіння – які тільки віддалено нагадували крісла, оскільки вважалося, що єдина важлива подорож, для якої збудували цей корабель, відбудеться без команди на борту – теж чорні, чорними були також панель управління, прилади, маленькі гвинтики, якими вони кріпилися, тоненький стьобаний нейлоновий килимок. А коли вони підняли кутик килимка, то виявилося, що його м'яка підкладка теж чорна.

– Можливо, очі у того, хто його проектував, реагують на світлові хвилі іншої довжини, – висунула припущення Тріліан.

– Або йому бракувало уяви, – промимрив Артур.

– А може, він був у дуже поганому гуморі, – сказав Марвін.

А насправді, хоча про це вони і не здогадувалися, таке оформлення вибрали з поваги до сумного, жалюгідного стану змученого податками власника.

Корабель захитався аж надто неприємно.

– Обережніше, – попрохав Артур, – у мене від цієї хитавиці починається космічна хвороба.

– Краще сказати, часова хвороба, – сказав Форд. – Зараз ми стрімко повертаємося назад у часі.

– Дякую, – сказав Артур, – тепер мене дійсно виверне.

– Ну ж бо, – підбадьорив його Зафод, – тут не завадить трохи свіжих кольорів.

– Наскільки я розумію, це вишукана післяобідня розмова? – гостро відповів Артур.

Зафод полишив ручки управління на Форда і підскочив до Артура.

– Слухай, землянине, – обурено сказав він, – у тебе вже є завдання, чи не так? Відшукати запитання до Одвічної Відповіді. Правильно я кажу?

– Та невже? – здивувався Артур. – Я гадав, що ми вже облишили цю ідею.

– Хто завгодно, тільки не я, хлопче. Як сказали мені, воно коштує купу грошей, якщо знати, хто готовий заплатити. І воно зберігається десь у цій твоїй голові.

– Так, але...

– Але помовч! Ти тільки подумай. Сенс Життя! Як тільки ми матимемо його в своїх руках, нам за нього віддадуть цілу Галактику, і це варто зусиль. Мені зовсім не начхати на це.

Артур глибоко вдихнув. Ентузіазму він не відчував.

– Гаразд, – сказав він, – але з чого почати? Звідкіля мені знати? Кажуть, що Одвічна Відповідь, чи як там її називають, сорок два. То як мені здогадатися, яким було Запитання? Воно може звучати як завгодно. Скажімо, скільки буде шість помножити на сім?

Зафод стрепенувся і зупинив на ньому напружений погляд. Потім його очі збуджено заблищали.

– Сорок два! – радісно скрикнув він.

Артур витер долонею чоло.

– Саме так, – терпляче відповів він, – я знаю.

Зафод похнюпився.

– Я просто кажу, що запитання може звучати як завгодно, – сказав Артур, – і зовсім не розумію, чому я повинен його знати.

– А тому, – зашипів Зафод, – що ти був на місці подій, коли планета перетворилася на великий феєрверк.

– На Землі у нас є дещо... – почав Артур.

– Було, – виправив його Зафод.

– ... що називається тактовністю. Втім, Бог з нею. Зрозумій, я просто не знаю.

– Я знаю, – сказав Марвін.

Його слова луною відбилися від стін.

Форд відірвався від панелі управління, з якою він все ще борювався у заздалегідь програному поєдинку.

– Не втручайся, Марвіне, – сказав він. – Залиш це для живих організмів.

– Воно закарбоване в електромагнітних хвилях, які випромінює мозок землянина, – продовжував Марвін, – але я сумніваюся, що вам буде дуже цікаво дізнатися.

– Ти хочеш сказати, – мовив Артур, – ти хочеш сказати, що бачиш, що робиться у мене в голові?

– Так, – відповів Марвін.

Артур ошелешено подивився на нього.

– Ну, і?..

– Мене дивує, як вам вдається прожити з такими малими мізками.

– Ех, – скрикнув Артур, – це ж образливо.

– Так, – підтвердив Марвін.

– Ет, не звертай на нього уваги, – сказав Зафод, – він тільки дражниться.

– Дражнюся? – перепитав Марвін, покрутивши головою, що мало б означати подив. – Навіщо мені дражнитися? Життя все одно кепська штука. І нема потреби ще щось вигадувати, аби його ускладнити.

– Марвіне, – вимовила Тріліан приязним і щирим тоном, яким тільки вона одна могла розмовляти з цим химерним створінням, – якщо тобі усе було відомо заздалегідь, то чому ти нічого нам не сказав?

Голова Марвіна повернулася у її бік.

– Ви ж не запитували, – простодушно відповів він.

– Гаразд, у такому випадку ми запитуємо тебе зараз, залізяко, – сказав Форд, зупинившись перед Марвіном.

У цю мить кораблем несподівано перестало хитати і трусити, завивання двигуна перейшли в тихеньке гудіння.

– Агов, Форде, – зрадив Зафод, – це непогано. Тобі вдалося розібратися в управлінні цим кораблем?

– Ні, – відповів Форд, – я просто залишив у спокої панель управління.

Гадаю, нам краще спокійно чекати, куди прилетить цей корабель, а потім швиденько наживати п'ятами.

– Авжеж, правильно, – погодився Зафод.

– Я ж казав, що вам це нецікаво, – промимрив сам до себе Марвін, вмовився у кутку рубки і вимкнувся.

– Біда в тім, – сказав Форд, – що єдиний прилад на кораблі, показники якого можна зрозуміти, трохи мене непокоїть. Якщо це те, що я думаю, і якщо він показує саме те, що я думаю, то ми опинилися уже надто далеко у минулому. Приблизно два мільйони років до нашого власного часу.

Зафод стеноу плечима.

– Час – це дурниця, – сказав він.

– А мене, однак, цікавить, кому належить цей корабель, – сказав Артур.

– Мені, – відповів Зафод.

– Ні. Мене цікавить, кому він належить насправді.

– Мені. Кому ж іще, – наполягав Зафод. – Послухай, приватна власність – це свого роду крадіжка, так? Таким чином вкрадене – це приватна власність, правда ж?

– Краще скажи це зорельотові, – сказав Артур.

Зафод підійшов до панелі управління.

– Увага, – сказав він, грюкнувши по панелі, – це говорить новий власник корабля...

Більше він не вимовив ані слова. Одразу відбулося кілька змін.

Корабель закінчив мандрівку в часі і вигулькнув у реальному просторі.

Запрацювали усі прилади на панелі управління, які мовчали протягом подорожі у часі.

Великий оглядовий екран над панеллю управління блимнув і прокинувся до життя – на ньому з'явилося зображення зоряного неба і великого гарячого сонця прямо у них по курсу.

Втім, жодне з зазначених явищ не було винувате в тому, що у цю ж мить Зафода щось підняло і кинуло на задню стіну кабіни. Інших теж.

Їх знову підхопило на ноги громоподібне ревіння, яке раптово пролунало з гучномовців навколо оглядового екрана.

РОЗДІЛ 21

Внизу на безводній, висушеній сонцем планеті Какрафун, посеред просторої пустелі працівники сцени випробовували системи звуковідтворення.

Тобто у пустелі перебували системи звуковідтворення, а не самі працівники сцени. Вони знайшли прихисток на борту безпечного велетенського контрольного корабля “Небезпечної зони”, який кружляв навколо планети на висоті чотириста миль, і керували випробуваннями звідтіля. Коли звук вмикали на повну потужність, у радіусі п’яти миль навколо велетенських, укопаних у землю гучномовців не вижила б жодна жива душа. Якщо б у п’ятимильній зоні опинився Артур Дент, то перед кінцем у нього б промайнула думка, що нагромадження апаратури для звуковідтворення і розмірами і обрисами нагадує Манхеттен. Безліч нейтронних багатофазових гучномовців здіймалися потворними вежами над горизонтом. У їхній тіні ховалися плутонієві реактори і сейсмічні підсилювачі.

Глибоко внизу, сховані у бетонних бункерах, містилися інструменти, якими музиканти керували з допомогою дистанційного управління – масивна фотонна агітара, басовий детонатор і гіпервибуховий комплекс ударних інструментів.

То мав бути дуже гучний концерт.

На борту гігантського контрольного корабля панували безлад і біганина.

Прибув Хотблек Дезіато на своєму кораблі-лімузині, який видавався не більшим за пуголовка поруч із контрольним кораблем. Непорушного, без ознак життя джентльмена перевезли високими, з аркоподібною стелею коридорами до медіума, який інтерпретуватиме психічні імпульси музиканта для клавіатури агітари.

Прибули також лікар, логік і океанолог. Їм заплатили неймовірну суму грошей за те, щоб вони прилетіли сюди з Максімегалона і спробували порозумітися з солістом групи, який зачинився у ванній з пляшечкою пігулок і відмовлявся вийти, доки йому переконливо не доведуть, що він не риба.

Басист був зайнятий тим, що розстрілював з кулемета стіни своєї спальні, а барабанщика взагалі ніхто на борту не бачив.

У результаті поспішних пошуків виявилося, що він, начебто й не про нього мова, на відстані ста світлових років стоїть собі на пляжі Сантрагінуса V, де, як він стверджував, уже півгодини почуває себе щасливим і знайшов маленький камінчик, з яким буде дружити.

Менеджерові групи відлягло від серця і він полегшено зітхнув. Це означало, що сімнадцятий раз поспіль за час виступів на ударних інструментах гратиме робот і тому партія мідних тарілок прозвучить вчасно.

Субефірний простір аж гудів від переговорів між техніками сцени, що випробовували канали гучномовців, і саме ці звуки лунали на борту чорного корабля.

Його приголомшені пасажери лежали під задньою стіною кабіни і вслухалися в голоси, які звучали з гучномовців монітора.

– Чудово, дев’ятий канал увімкнено, – сказав голос, – перевірка п’ятнадцятого каналу...

Кабіну корабля знову вщерть наповнило громоподібне торохтіння.

– Канал п’ятнадцятий у порядку, – відповів інший голос.

Втрутився третій голос.

– Чорний демонстраційний корабель зайняв вихідну позицію, – сказав він, – і виглядає він непогано. Уявляю собі, як красиво він занурюватиметься у сонце. Комп’ютер сцени на зв’язку?

Обізвався голос комп’ютера.

– На зв’язку, – сказав він.

– Візьми чорний корабель під свій контроль.

– Для чорного корабля запрограмована траєкторія на резервному комп’ютері.

– Перевірка двадцятого каналу.

Зафод підхопився на ноги, кинувся через кабіну і встиг вимкнути частоти на субефірному приймачі, перш ніж по них вдарив наступний голово-дробильний грім. Він стояв біля панелі і тремтів усім тілом.

– Що означає, – тихим, наляканим голосом запитала Тріліан, – занурюватися в Сонце?

– Це означає, – підказав Марвін, – що цей корабель повинен упасти на Сонце. Сонце... падати... Це ж так просто зрозуміти. А на що ви сподівалися, коли викрадали демонстраційний корабель Хотблека Дезіато?

– Звідкіля ти знаєш, – запитав Зафод тоном, від якого б перемерзли і снігові ящірки з Веги, – що це демонстраційний корабель Хотблека Дезіато?

– Дуже просто, – відповів Марвін, – це ж я ставив його на стоянку.

– То чому... ти... нічого... нам не сказав!

– Ви ж говорили, що вам потрібні пригоди і розваги, і карколомні витівки.

– Це жахливо, – зовсім без потреби сказав Артур посеред тиші, яка запанувала в кабіні.

– То ж то й воно, я ж вам говорив, – підтвердив Марвін.

На іншій частоті субефірний приймач вловив радіопередачу, і вона залунала в кабіні.

– ...сьогодні пополудні якраз дуже хороша погода для концерту. Я стою перед сценою, – збрехав репортер, – посеред пустелі й тільки завдяки гіпербіоптичним окулярам можу охопити поглядом велетенську, аж до небокраю, аудиторію, яка зібралася навколо сцени. Позаду мене купи гучномовців височіють наче справжні скелі, а вгорі сяє сонце і навіть не підозрює, що незабаром впаде на нього. Екологічне лобі добре знає, що повинно впасти на Сонце, і ці люди твердять, що концерт викличе землетруси, припливи, урагани, завдасть непоправної шкоди атмосфері і усе таке інше, про що зазвичай розводяться екологи. Але щойно я отримав повідомлення, що представник “Небезпечної зони” зустрівся з екологами за обідом і усіх їх постріляв, отож уже ніщо не завадить...

Зафод вимкнув приймачі. Він повернувся до Форда.

– Знаєш, що я думаю? – запитав він.

– Гадаю, так, – відповів Форд.

– То скажи мені, що, по-твоєму, я думаю.

– По-моєму, ти думаєш, що пора забиратися з цього корабля.

– Здається, ти маєш рацію, – сказав Зафод.

– Здається мені, що і ти маєш рацію, – сказав Форд.

– Але як? – запитав Артур.

– Мовчи, – наказали Форд і Зафод в один голос, – не заважай нам думати.

– Отакої, – сказав Артур, – значить ми таки загинемо.

– Краще б тобі не згадувати про смерть, – сказав Форд.

Зараз варто було б пригадати ті гіпотези, які Форд сформулював після першої ж зустрічі з людськими істотами, щоб якось пояснити їхню дивну звичку постійно повторювати найочевидніші речі. Скажімо: “сьогодні хороша погода”, або “ти дуже виріс”, або й оце Артурове “он воно як, значить ми таки загинемо”.

Його перша гіпотеза полягала у тому, що коли б людські істоти припинили свої вправи для губів, то в них позаростали б роти. Згодом, через кілька місяців спостережень, у нього з’явилася ще одна гіпотеза, яка виглядала так: “Якщо люди відмовляються від вправ для губів, то почнуть працювати їхні мізки”.

А насправді оця друга теорія майже певно стосується народу бельсеребонів, які населяють планету Какрафун.

Колись бельсеребони викликали у навколишніх племен обурення і побоювання, оскільки ті були одними з найосвіченіших і найдосконаліших, і головне, наймиролюбніших цивілізацій Галактики.

За таку поведінку, яка вважалася зарозумілою і небезпечною, Галактичний трибунал покарав їх найжорстокішою з усіх соціальних хвороб – телепатією.

В результаті для того, щоб не передавати усе без винятку, що спадає їм на думку, у радіусі п'яти миль, їм доводиться дуже голосно і невпинно розбалакувати про погоду, про свої болячки, про матч, який відбудеться сьогодні, про те, якою галасливою планетою несподівано став Какрафун.

Ще одним способом ізолювати свою свідомість було влаштування концертів “Небезпечної зони”.

Особливо важливим для концерту був розрахунок часу.

Передбачалося, що корабель почне свій рух у напрямку до Сонця ще до початку концерту з тим, щоб досягти його поверхні за шість хвилин і тридцять сім секунд до кульмінаційного моменту певної пісні, щоб світло сонячного спалаху встигло долетіти до Какрафуна.

Коли Форд Префект закінчив розвідку в інших приміщеннях корабля, той уже кілька хвилин рухався у напрямку Сонця. Форд влетів до кабіни.

З оглядових екранів на них дивилося загрозливо велике сонце Какрафуна, його сліпучо-біле пекло розплавлених ядер водню було все ближче і ближче, а корабель нестримно рухався вперед, не зважаючи на зусилля Зафода, який гепав і гримав рукою по панелі управління. На обличчях Артура і Тріліан з'явився непорушний вираз – так виглядають зайці на нічній дорозі, коли вважають, що найкраще силою свого погляду примусити відвернути в бік вогні автомобільних фар.

До нього повернувся Зафод. Його очі горіли диким вогнем.

– Форде, – запитав він, – скільки аварійних капсул на борту?

– Жодної, – відповів Форд.

Зафод пробурмотів щось собі під ніс.

– Ти порахував як слід? – заволав він.

– Двічі, – відповів Форд. – Тобі вдалося зв'язатися з техніками сцени по радіо?

– Аякже, – розлючено сказав Зафод. – Я сказав їм, що на борту купа людей, а вони попросили переказати усім привіт. Форд витріщив на нього очі.

– Ти не сказав їм, хто ти такий?

– Ще б пак. А вони відповіли, що для них це велика честь. Ну і ще щось там про рахунок у ресторані і про те, кому я доручу простежити за виконанням моєї духівниці.

Форд грубо відштовхнув Артура від панелі управління.

– Невже тут нічого не працює? – люто вигукнув він.

– Усе заблоковано.

– Зламай автопілот.

– Спершу знайди його. Ніяких контактів.

На хвилю зависла напружена тиша.

Артур безцільно походжав туди-сюди біля задньої стіни кабіни. Несподівано він застиг на місці.

– До речі, – сказав він, – що таке телепортація?

Минула ще одна хвиля.

Поволі усі повернулися у його бік.

– Можливо, я невчасно про це запитую, – сказав Артур. – Я просто згадав, що якось чув від вас це слово, і кажу про це тому, що...

– Де, – спокійним тоном сказав Форд Префект, – де ти побачив це слово?

– Ну, ось же воно, – відповів Артур, вказуючи рукою на пульт управління у задній частині кабіни. – Ось тут під словом “аварійна”, над словом “система”, поруч зі словами “не працює”.

Що тут учинилося! Але попри галас і шум тільки Форд Префект здогадався кинутися через усю кабіну до маленького чорного пульта, на який показував Артур, і кілька разів натиснув на єдину, яка виявилася на пульті, маленьку чорну кнопку. Позаду пульта управління відсунулася вбік панель площею приблизно шість квадратних футів. Їхнім очам

відкрився відсік, що нагадував душову кімнату, якій довелося послужити ще й комірчиною для електрика.

Зі стелі звисали незакріплені дроти, на долівці лежала купа нікому не потрібних деталей, а панель програмування звисала з ніші у стіні, де її слід було надійно закріпити.

Після відвідин верфі, на якій велось спорудження корабля, молодший бухгалтер “Небезпечної зони” домагався у бригадира будівельників, щоб той йому пояснив, якого дідька вони встановлюють особливо дорогу систему телепортації на кораблі, якому доведеться здійснити тільки одну космічну подорож, і навіть ту без команди на борту. Бригадир пояснив, що система телепортації дісталася їм з десятипроцентною знижкою, а бухгалтер пояснив, що це не має ніякого значення; бригадир у свою чергу тлумачив тому, що це найкраща, найпотужніша і найдосконаліша система телепортації, яку можна купити за гроші, а бухгалтер пояснив, що грошей на це немає; бригадир переконував, що людям все одно треба буде заходити і виходити з корабля, на що бухгалтер відказав, що на кораблі до послуг бажаючих є чудові двері; бригадир сказав, що бухгалтер може піти і прополоскати свої мізки, а бухгалтер попросив бригадира не дивуватися, що зліва до його пики наближається сендвіч у вигляді кулака. Коли взаємні пояснення вичерпалися, роботу над встановленням системи телепортації припинили, що врешті-решт звелось до непримітного запису у переліку видатків “загальні витрати на пояснення”, який обійшовся вп'ятеро дорожче від початкової ціни системи.

– От чортів діти, – вилаявся собі під ніс Зафод, коли вони разом із Фордом намагалися дати лад покрученим жмуткам дроту.

Через якийсь час Форд попросив його відступити вбік. Він вкинув до пристрою монету і покрутив вмикачем на відвислій панелі управління. Щось хряснуло, блиснуло, і монета щезла.

– Хоча б це працює, – сказав Форд, – втім, тут бракує системи визначення напрямку телепортації. Система телепортації без такої програми визначення траєкторії може закинути нас... ну, просто будь-куди.

На екрані наближалось велетенське сонце Какрафуна.

– Начхати, – відповів Зафод, – яка різниця, куди ми подамось.

– І крім того, – сказав Форд, – ту немає автоматичної системи. Усі ми не можемо звідси вибратися. Хтось повинен залишитися і увімкнути цей пристрій.

Роздуми довго не тривали. Сонце на екрані все збільшувалося.

– Агов, Марвіне, друже, – весело гукнув Зафод, – як ти себе почуваєш?

– Уявіть собі, дуже погано, – промимрив Марвін.

Трішечки згодом концерт на Какрафуні досяг непередбаченої кульмінації.

Чорний корабель з єдиним понурим пасажиром на борту згідно з графіком упав у ядерну пічку Сонця. Масивні сонячні протуберанці простягнулися на багато мільйонів миль у безповітряному просторі, викликавши захоплення, а у кількох випадках і смертельні опіки у тих любителів покататися на сонячних хвилях, які трималися поблизу сонячної поверхні, очікуючи цього моменту.

За кілька секунд до того, як світло сонячних протуберанців досягло Какрафуна, пустеля, яка здригалася від музики, дала глибоку тріщину.

Величезна, а тому й не помітна досі на приладах підземна річка вирвалася з глибин на поверхню, і ще раз кілька секунд після цього з тріщини у землі на сотні футів у повітря піднялися мільйони тонн кипучої лави. Одразу ж стався величезної сили вибух, луна від якого оббігла усю планету – це випарувалася річка на поверхні і глибоко в землі.

Ті, хто стали свідками цієї події і залишилися живими, а їх було небагато, божилися, що сто тисяч квадратних миль пустелі піднялися у повітря, наче млинець завтовшки в мілью, перевернулися у повітрі на другий бік і знову впали на поверхню. Саме у цю мить сонячна радіація проникла через хмари випаруваної води і досягла землі.

Через рік сто тисяч квадратних миль пустелі потопали у квітах. Хімічний склад атмосфери навколо планети дещо змінився. Влітку не так яскраво світило сонце, взимку не

так сильно дошкуляли морози, приємний дощик випадав частіше і поволі пустельний світ Какрафуна перетворився на райський куточок. Навіть телепатичні здібності, які прокляттям лежали на мешканцях Какрафуна, від вибуху такої сили зникли назавжди.

Представник “Небезпечної зони” – той, який перестріляв усіх екологів – як подекували, казав, що “розвага цілком вдалася”.

Багато людей зворушено говорили про цілющу силу музики. Кілька скептично настроєних науковців уважніше вивчили запис того, що відбулося, і потім стверджували, що вони виявили слабкі залишки потужного штучного створеного Поля непередбаченості, які потрапили сюди з найближчої ділянки космічного простору.

РОЗДІЛ 22

Артур прокинувся і одразу ж пошкодував про це. Йому доводилося прокидатися з похмілля, але щоб було аж так важко, то ніколи. А зараз було справді важко, страшенно важко. “Промені телепортації матерії, – подумав він, – це куди неприємніше, ніж коли тебе добряче торохнуть по голові”.

Не маючи найменшого бажання навіть поворухнутися через те, що у скронях йому рівномірно гупало, він просто лежав і думав. З усіма видами транспорту біда у тому, думав він, що жоден з них не вартий того клопоту, аби користатися ним. На Землі – коли ще існувала Земля, до того, як її знищили, щоб прокласти нову гіперпросторову магістраль, – такою проблемою були автомобілі. Незручності, пов’язані з видобуванням сили-силенної чорного тягучого багна з-під землі, де воно, не приносячи нікому шкоди, було надійно сховано, з перетворенням його на гудрон, яким встелили землю, на дим, яким псували повітря, і з викиданням решти в море, – усі вони, здавалося, зводили нанівець переваги можливості переноситися з одного місця у інше з більшою швидкістю. Особливо, коли та місцевість, куди ви приїхали, в результаті такої діяльності стала скоріше за все дуже схожою на ту місцевість, звідкіля ви виїхали, – тобто там багато доріг з гудроновим покриттям, багато диму і мало риби.

А що ж промені телепортації матерії? Будь-який вид транспорту, який розщеплює вас на окремі атоми, пересилає їх з допомогою субефіру, а потім ліпить їх до купи саме у ту мить, коли вони вперше за багато років відчули смак свободи, напевно не можна назвати дуже хорошим засобом пересування.

Точнісінько так само, як Артур Дент, задовго до нього думали й інші люди і навіть писали на цю тему пісні. Одну з таких пісень колись регулярно співали величезні натовпи людей перед воротами заводу телепортативних систем корпорації “Сіріус кібернетікс” на планеті Щасливий-Світ III:

Ну гарний там Альдебаран,
Альголь – зоря чистенька,
На Бетельгейзе стільки краль:
Як глянеш – серце тенькне;
Яке захочеш, те й дадуть
Вони тобі кохання...
Але скажу: “Не полечу!” –
Тобі я без вагання.
Хор:
Бери мене! Тягни мене!
Телепортнемось в космос...
Але скажу: “Не полечу!”
І вшосте, й всьоме, й ввосьме.
На Сіріусі золоті
Міста й трава-отава...
“Та хай іде до всіх чортів
Хто кличе мене на Тау.
Чи долом помандрую я,
Чи, може, ще й горою,
Але мене ти не тягни –
Не полечу, герою!
Хор:
Бери мене! Тягни мене!
Та ти здурів, небоже!
До смерті краще вік просплю,

Бо ж вештатись – негоже!
А інший шлягер був у них куди коротший:
Телепортнулись – Рон, Сід, я
Та Меггі білолиця.
Рон серце Меггі запопав,
Я ж – Сідові сідниці.

Артур відчув, як хвилі болю потроху відступають, хоча глухе рівномірне гупання не вщухало. Поволі і обережно він підвівся.

– Ти чуєш це глухе рівномірне гупання? – запитав його Форд Префект.

Артур крутнувся і захитався. До нього наближався блідий, з червоними очима Форд Префект.

– Де ми? – видихнув Артур.

Форд озирнувся навколо. Вони стояли у довгому вигнутому коридорі, обидва кінці якого ховалися від очей. Зовнішня сталева стінка – яку пофарбували відразливим блідо-зеленим кольором, звичним для шкіл, лікарень та притулків для божевільних, де він допомагає тримати в шорах тамтешніх пожильців, – вигиналася над їхніми головами і сходилася з внутрішньою перпендикулярною стінкою, яка, як це не дивно, була вкрита темно-брунатними гессенськими гобеленами. Долівка була встелена темно-зеленою ребристою гумою.

Форд підійшов до дуже товстої, ледь прозорої панелі в зовнішній стінці.

Вона складалася з кількох шарів, однак через неї можна було побачити тьмянний блиск дальніх зірок.

– Я гадаю, ми опинилися на борту якогось зорельота, – сказав він.

З віддаленого кінця коридора почулося глухе рівномірне гупання.

– А Тріліан? – знервовано запитав Артур. – А Зафод?

Форд стенив плечима.

– І сліду немає, – відповів він, – я вже шукав. Вони можуть опинитися будь-де. Незапрограмована система телепортації може закинути хтось куди на багато-багато світлових років. Судячи з того, як я себе почуваю, слід думати, за плечима ми залишили справді дуже великий шмат дороги.

– А як ти себе почуваєш?

– Погано.

– Як ти гадаєш, вони...

– Де вони зараз, як вони зараз, – ми не можемо відповісти на ці запитання і нічим не можемо зарадити. Роби, як я.

– Як саме?

– Не думай про це.

Артур так і саяк подумки прокрутив цю пораду і з жалем погодився, що вона таки розумна, згорнув її і відклав подалі. Він глибоко зітхнув.

– Кроки! – несподівано вигукнув Форд.

– Де?

– Та цей шум. Це глухе гупання. Хтось крокує. Послухай!

Артур прислухався. З глибини коридору до них доходило відлуння з невизначеної відстані. Це були приглушені звуки чийхось кроків і вони помітно гучнішали.

– Ходімо, – рішуче сказав Форд. Вони й пішли обидва – у протилежні боки.

– Не туди, – сказав Форд. – Звідси чути шум.

– От і ні, – відказав Артур, – кроки чути звідси.

– Зовсім ні, вони...

Вони обидва завмерли. Вони обидва повернулися. Вони обидва уважно прислухалися. Вони погодилися один з одним. І знову кинулися у протилежні боки.

Їх охопив жах.

Звуки кроків наближалися з обох боків.

Через кілька ярдів з лівого боку від їхнього коридору під прямим кутом до внутрішньої стіни відходив ще один прохід. Вони кинулися до нього і побігли вздовж цього коридору. Він був темний, нескінченно довгий і, здавалося, що чим далі вони просувалися вглиб, тим холоднішим ставало повітря. Ліворуч і праворуч відходили інші коридори, усі вони були темні і з кожного на них віяло холодом. На якусь мить вони зупинилися і стурбовано перезирнулися. Чим далі вони бігли коридором, тим виразніше чулися кроки.

Вони притиснулися до холодної стіни і перелякано прислухалися. Від холоднечі, темені й гупання безтілесних ніг їм стало моторошно. Форд здригнувся. Частково холод, але ще й від згадок про історії, які вряди-годи розповідала його люба матуся, коли він ще був зовсім маленьким бетельгейзейським хлопчиком і діставав Арктурианському Мегаконикові не вище кісточок. То були оповіді про населені химерами і привидами покинуті напризволяще командами мертві кораблі, що невгамовно снували глухими закутками віддаленого космосу; а ще оповіді про необережних мандрівників, яким траплялося зустрітися з такими кораблями і які ризикували піднятися на борт; оповіді про... І тут Форд згадав про брунатні гессенські гобелени у першому коридорі і взяв себе в руки. “Якби привидам і демонам спало на гадку прикрашати те, що залишилося від корабля, – подумав він, то він би поставив на кін яку завгодно суму, що вибрали б вони не гессенські гобелени”. Він вхопив Артура за руку.

– Повертаймося назад, туди, звідки прийшли, – твердо наказав він, і вони рушили назад.

А ще через мить, коли несподівано у полі зору прямо перед ними з’явилися власники гупаючих ніг, вони, наче переполохані ящірки, кинулися у найближчий перехід.

Ховаючись за виступом стіни, вони витріщили від здивування очі, коли повз них прогупали близько Двох десятків огрядних чоловіків і жінок у тренувальних костюмах. Вони так натужно хекали і хрипіли, що був би тут присутній лікар-кардіолог, йому б мову відібрало.

Форд провів їх поглядом.

– Бігуни! – прошипів він, коли кроки трохи затихли і тільки луна пішла коридорами.

– Бігуни? – пошепки перепитав Артур Дент.

– Бігуни, – стенив плечима Форд Префект.

Коридор, у якому вони заховалися, відрізнявся від інших. Він був короткий і закінчувався великими сталевими дверима. Форд оглянув їх, знайшов механізм, яким вони відчинялися, і штовхнув двері.

Найперше на очі їм потрапило щось, що нагадувало труну.

Потім на очі їм потрапили ще чотири тисячі дев’ятого дев’ятого предметів, які теж видалися трунами.

РОЗДІЛ 23

Склеп мав низьку стелю, освітлювався ледве-ледве і був величезних розмірів. У протилежному кінці, на відстані близько трьохсот ярдів виднілися ще одні двері у формі арки і вели вони до цілком схожої камери зі схожим вмістом.

Ступивши на долівку склепу, Форд Префект тихо присвиснув.

– Ну й дива, – сказав він.

– Чому з цими покійниками так носяться? – запитав Артур, нервово ступаючи за Фордом.

– Хтозна, – відповів Форд. – Давай подивимося, га?

При ближчому огляді труни більше нагадували саркофаги. Їм вони сягали по пояс, і на перший погляд здавалося, що вони виготовлені з білого мармуру чи з матеріалу, який майже не відрізнявся від нього, хоча насправді і не був білим мармуром. Зверху саркофаги були напівпрозорими і можна було розгледіти розмиті риси їхніх покійних і вірогідно щиро оплаканих мешканців.

Вони були гуманоїдами і очевидно усі прижиттєві турботи на якомусь з світів, звідки вони були родом, уже залишилися у них позаду. Інших думок не виникало. Між саркофагами поволі перекочувалися хвилі важкого, масного на вигляд білого газу, і Артур спершу подумав був, що це для того, щоб створити у склепі відповідний настрій, але потім збагнув, що від холоду з нього защеміли ноги. На дотик саркофаги теж були дуже холодні.

Зненацька Форд присів перед одним із них. Зі свого ранця він витяг кінець рушника і став щось затято терти.

– Поглянь, тут якась табличка, – пояснив він Артурові. – Вона вкрита інеєм.

Він відчистив табличку від інею і уважно розглянув вибиті на ній літери.

Як на Артура, то це були відбитки лапок павука, який влив у себе надто багато того, що могли б випивати у вільний вечір павуки, однак Форд одразу впізнав один із стародавніх різновидів галактичної говірки.

– Тут написано: “Флот Голгафрінчамського Ковчега, зореліт Б, сьомий відсік, стерилізатор телефонів другого класу” і серійний номер.

– Стерилізатор телефонів? – перепитав Артур. – Мертвий стерилізатор телефонів?

– Та ще й який.

– Але що він тут робить?

Форд пильно подивився через прозоре віко на істоту, що лежала всередині.

– Нічого особливого, – відповів він і раптом у нього на обличчі промайнула одна з його посмішок, після якої люди думали, що він напередодні перепрацював і йому пора як слід відпочити.

Він поспішив до іншого саркофага. Кілька секунд посовав рушником і оголосив:

– Це мертвий перукар. Ось так!

У наступному саркофазі своє останнє пристановище знайшов рахівник рекламної фірми; у ще одному – продавець уживаних автомобілів третього класу.

Несподівано увагу Форда привернув оглядовий люк у долівці, і він присів, щоб відчинити його, розганяючи руками хмари холодного газу, які загрожували накрити його з головою.

У Артура майнула думка.

– Якщо це просто домовини, – сказав він, – то чому їх зберігати в охолодженому стані?

– Або, краще сказати, навіщо їх взагалі зберігати? – кинув Форд, піднімаючи кришку люка. Газ полився в отвір. – А й справді, навіщо йти на такі витрати зусиль та коштів і возити космосом п'ять тисяч тіл?

– Десять тисяч, – сказав Артур, показуючи на арку у протилежному кінці, де ледь виднілася наступна камера.

Форд засунув голову до отвору у долівці. Його голова знову з'явилася на поверхні.

– П'ятнадцять тисяч, – сказав він. – Там внизу їх теж до біса.

– П'ятнадцять мільйонів, – промовив якийсь голос.

– Це багато, – відказав Форд, – дуже багато.

– Поволі поверніться обличчям до мене, – гостро скомандував голос, – і руки догори.

Один зайвий рух, і я пошматую вас на дрібненькі кавалки.

– Привіт, – тільки й спромігся вимовити Форд, поволі розвертаючись, піднімаючи руки догори і утримуючись від зайвих рухів.

– Чому, – зітхнув Артур, – чому завжди нас так непривітно зустрічають?

У дверях, якими вони пробралися до склепу, вимальовувався силует чоловіка, що так непривітно поставився до їхньої появи. Його невдоволення частково вчувалося у лайливому і зверхньому тоні його голосу, а частково читалося в лютomu погляді, з яким він направив у їхній бік дуло довгої срібної рушниці моделі “Тут тобі й смерть”. Очевидно людину, яка проектувала цю рушницю, чітко попередили не ходити кругом та навколо.

“Зроби так, щоб від одного її вигляду було страшно, – наказали їй. – Зроби так, щоб одразу усім було зрозуміло, з якого боку рушниці небезпечно, а з якого – ні. Зроби так, щоб той, хто опинився з небезпечного боку, був абсолютно переконаний, що він справді потрапив у халепу. Якщо для цього доведеться додати якісь гострі виступи чи зубці або наставити на ньому чорних цяток, то нехай так і буде. Це не така рушниця, яку можна повісити над каміном чи залишити у підставці для парасольок.

Вона призначена для того, щоб ходити з нею напереваги і вганяти людей у жалюгідний стан”.

Форд і Артур сумно втупилися на рушницю.

Чоловік з рушницею відійшов від дверей і обійшов непроханих гостей півколом. Коли він вийшов на світло, вони розгледіли його чорну із золотим уніформу, гудзики на якій були такими відполірованими і сяяли так сліпучо, що будь-який водій зустрічного автомобіля неодмінно розлютився б і поблимав йому фарами.

Він показав дулом на двері.

– Виходьте, – наказав він. Люди, в руках у яких така грізна зброя, не мають потреби вдаватися ще й до слів. Форд і Артур вийшли, зразу ж за ними рушив страшний бік рушниці моделі “Тут тобі й смерть” і блискучі гудзики.

Завертаючи до центрального коридора, вони зіткнулися з групою з двадцяти чотирьох бігунів, які встигли побувати у душовій і змінити одяг.

Вони проминули їх і зникли у дверях склепу. Артур оглянувся і провів їх здивованим поглядом.

– Рухайся! – гаркнув їхній конвоїр.

Артур пішов уперед.

Форд стеноу плечима і рушив теж.

А у склепі бігуни підійшли до двадцяти чотирьох порожніх саркофагів біля бічної стіни, відчинили їх, позалізали всередину і занурилися в міцний двадцятичотиригодинний сон без всіляких сновидінь.

РОЗДІЛ 24

- Е-е, капітане...
- Так, Номере Перший?
- У мене тут рапорт від Номера Другого.
- О, лишенько...

У верхній частині зорельоту з капітанського містка Капітан споглядав нескінченні обшири космосу з ледь помітним роздратуванням. З місця під широким кулястим куполом, де він спочивав, перед ним і над ним відкривалася неосяжна картина небозводу, посеред якого мандрували і вони, – і ця картина помітно збідніла за час подорожі. Повернувшись і кинувши погляд назад, понад об'ємним завширшки з дві милі корпусом корабля, він міг би побачити набагато щільніше скупчення зірок, які тягнулися за кораблем мало не суцільним шлейфом. Так виглядав центр Галактики, звідкіля почалася їхня мандрівка.

А летіли вони вже купу літ із шаленою швидкістю. Зараз він уже й не пригадає, з якою саме. Здається, вона наближалася до швидкості чогось там або ж була втричі більшою ніж це щось, як там його. Однаково, аж дух перехоплює. Він втупився в яскравий небосхил за кормою корабля, наче намагаючись щось відшукати там очима. Так повторювалося кожних кілька хвилин, але він ніколи так і не побачив того, чого шукав поглядом.

Втім, він і не дуже переймався. Науковці свого часу дуже наполягали, що усе відбуватиметься – комар носа не підточить – за умови, якщо ніхто не панікуватиме і кожен виконуватиме свою роботу належним чином.

Він не панікував. Як на нього, то усе йшло прекрасно. Він торкнувся спини великою намиленою губкою. І тут згадав, що почувався щойно трохи роздратованим через щось. Але про що ж ішлося? Легеньке покашлювання привернуло його увагу до того, що його перший помічник все ще стоїть поруч із ним.

Хороший хлопець цей Номер Перший. Скажімо, не найкращий, та й має клопіт із зав'язуванням шнурків на черевиках, проте з нього цілком путній помічник. Капітан не був з тих, хто дозволить собі жартома копнути когось, хто саме намагається зав'язати шнурки на черевиках, дарма, що це забирає у нього доволі часу. Не те, що цей відразливий Номер Другий, що снує по всьому кораблі, натирає до блиску гудзики і щогодини претється доповідати: “Корабель продовжує летіти, капітане”, “Ми дотримуємося курсу, капітане”, “Рівень кисню в нормі, капітане”. “Та облиште”, – незмінно відповідав капітан. Ага, ось воно, саме це його й роздратувало. Він подивився на Номера Першого.

- Так, капітане, він щось там кричав про полонених...

Капітан обміркував почуте. Скидалося на нісенітницю, але він ніколи не ставав на перепоні своїм підлеглим.

- Що ж, можливо якийсь час він почуватиметься щасливим, – сказав він. – Йому завжди бракувало полонених.

Форд Префект і Артур Дент чвалали безконечно довгими коридорами корабля. Номер Другий гордо простував за ними, кидаючи вряди-годи застереження про зайві рухи чи спроби щось вимудрувати. Здавалося, вони вже минули принаймні мільйон все тих же гессенських гобеленів. Нарешті вони добралися до великих сталевих дверей, які відсунулися, коли Номер Другий прокричав якусь команду.

Вони зайшли.

Форда Префекта і Артура Дента зовсім не вразив сферичний купол п'ятдесяти футів у діаметрі над капітанським містком, через який можна було спостерігати яскраве зоряне поле – не він був найпримітнішою особливістю рубки управління: для тих, котрі мали нагоду пообідати у ресторані на краю Всесвіту, такі дива були банальними. Не стала для них дивовижею і гора приладів, нагромаджених під вигнутою стіною. Як на Артура, то він звик саме до такого традиційного зображення внутрішнього вигляду космічних кораблів у кінофільмах. А Фордові зореліт видався ну геть застарілим: це тільки підтвердило його

підозри, що з демонстраційного корабля “Небезпечної зони” вони потрапили принаймні на мільйон, якщо не на два мільйони років ближче до свого власного часу.

А отетеріли вони, побачивши ванну.

Ванна стояла на шестифутовому п’єдесталі з грубо обтесаної брили діаманту чистої води і відзначалася такою помпезністю у стилі бароко, яку можна зустріти хіба що у Максімегалонському музеї витворів хворої уяви.

Замість того, щоб у північну пору добропристойно поховати у невідомій могилі кишкоподібні хитросплетіння водопровідних труб, їх оздобили золотим листом; а крани і пристосування для душу своїм виглядом примусили б здригнутися навіть готичну горгулью.

Височіючи у центрі капітанського містка зорельота, ванна була тут зовсім не на своєму місці, і Номер Другий підходив до неї з насупленим обличчям людини, яку зовсім непотрібно переконувати у цьому.

– Насмілююсь доповісти, капітане, – гаркнув він крізь зціплені зуби: дуже важкий трюк, але у нього було досить часу для самовдосконалення.

Над краєм потворної ванни з’явилося широке добродушне обличчя і така ж добродушно-пухкенька рука у мильній піні.

– А, це ви, Номере Другий, – сказав капітан, привітно помахуючи губкою, – як вам ведеться?

Номер Другий витягнувся струною що було сили, наче намагаючись перевершити самого себе.

– Я привів двох полонених, яких виявив у морозильній камері номер сім, сер! – продзвякав він.

Артур і Форд збентежено прокашлялися.

– Е-е... добридень, – привіталися вони.

Капітан відповів їм сяючою посмішкою. Отож Номер Другий справді захопив двох бранців. “Молодець, – подумав капітан, – приємно, що хлопчина займається тим, до чого найбільш вдатний”.

– О, привіт вам, – сказав він їм. – Вибачайте, що я не підводжуся. Я тут ванну приймаю нашвидкоруч. Що ж, усім джиган тонікс. Зазирни-но до холодильника, Номере Перший.

– Слухаюсь, сер.

Дивна річ, та ще й така, що ніхто не знає, наскільки серйозно потрібно до неї ставитися, але справа в тому, що приблизно 85 відсотків відомих світів Галактики, примітивні вони чи високорозвинені, винайшли напій, який називається джиган тонікс, або джи-Н-Н-Т-Н-ікс, або ж джинонд-о-нікс, і ще тисячі інших різновидів однієї і тієї ж фонетичної конструкції. Самі напої дуже відрізняються один від одного: від сіволвіанського “чінантомнігзу”, який є звичайнісінькою водою, що її подають підігрітою до температури ледь вищої за кімнатну, до гаграканського “джин-ентоніксу”, який і бика за просто звалить з ніг. І окрім того, що їхні назви звучать подібно, ці напої об’єднує та особливість, що усі вони були винайдені й отримали свої назви ще до того, як ті світи, з яких вони походять, вийшли на контакт з іншими космічними цивілізаціями.

Який висновок можна зробити з цього факту? Він існує сам по собі, окремо від інших явищ. Що ж стосується всіляких теорій структурної лінгвістики, то він не вкладається в жодну з них. І все-таки постійно нагадує про себе. Сивочолі лінгвісти лютяться, коли молоді структурні лінгвісти беруться за цю проблему. Молодих структурних лінгвістів вона неабияк збуджує, і ті просиджують ночі за столом, переконані, що наблизилися до чогось особливо важливого, і, врешті-решт, самі передчасно перетворюються на старих структурних лінгвістів, дратуючись на саму згадку про молоде покоління. Структурна лінгвістика – наука сумна і невесела, а її адепти ніколи не жили в мирі між собою і багато з них проводять надто багато вечорів, намагаючись втопити свої проблеми у їжі з водою. Номер Другий стояв перед ванною капітана і тремтів від розчарування.

– Невже ви не хочете допитати полонених, сер? – застогнав він.

Капітан спантеличено видивився на нього.

– На якого біси мені це робити? – запитав він.

– Щоб отримати від них інформацію, сер! Щоб дізнатися, чому вони тут з'явилися!

– О, ні, ні, ні, – сказав капітан. – Я гадаю, вони просто завітали на келишок джиган тоніксу, правда?

– Але ж, сер, вони мої бранці! Я повинен допитати їх.

Капітан поглянув на них з сумнівом в очах.

– Ну, гаразд, – сказав він, – якщо тобі так хочеться. Запитай, чого б вони бажали випити.

В очах Номера Другого з'явилися лиховісні вогники. Він поволі підійшов до Форда Префекта і Артура Дента.

– Ну що, мерзотники, – загарчав він, – заброди... – тицьнув Фордові під ребра свою рушницю системи “Тут тобі й смерть”.

– Не дратуйся, Номере Другий, – спокійним тоном зробив зауваження капітан.

– Чого бажаєте випити? – заверещав Номер Другий.

– Як на мене, то непогано було б скуштувати джиган тоніксу, – відповів Форд. – А ти, Артуре? Артур розгублено заблимав очима.

– Що? Ну, я... так, – відповів він.

– З льодом чи без?! – проревів Номер Другий.

– О, з льодом, якщо можна, – сказав Форд.

– А лимон?!!

– Так, будь ласка, – відповів Форд, – а чи немає у вас часом маленьких тістечок? Знаєте, такі з сиром?

– Тут я задаю запитання!!! – визвірівся Номер Другий.

Він ледь не луснув від люті.

– Гм, Номере Другий... – м'яко втрутився капітан.

– Слухаю, сер!

– Трохи охолонь, добре? Будь хорошим хлопчиком. Я ж приймаю ванну, щоб розслабитися.

Очі у Номера Другого звужилися і перетворилися на, як їх називають представники Громил, Убивць і К., на колючі щілини. Як бачиться, основне тут полягає в тому, щоб справити на опонента враження, що ви або загубили окуляри, або ось-ось не втримаетесь і вас з ніг звалить сон. Але й досі залишається незрозумілим, чому такий вираз обличчя викликає переляк. Він наблизився до капітана, він (Номер Другий) міцно стиснув губи.

І знову ж таки, цікаво було б дізнатися, чому такий вигляд говорить про бойовні наміри. Якщо, мандруючи джунглями Траалю, вам би трапилося наткнутися на легендарну Хижу Блощицю, то у вас були б усі підстави дякувати небу, що щелепи її пащеки міцно стиснуті, а не, як це буває набагато частіше, широко відкриті, демонструючи густі заслинені ікла.

– Якщо мені буде дозволено нагадати, сер, – засичав Номер Другий до капітана, – то ви не виходите з цієї ванни уже три роки поспіль! – Випустивши свою останню стрілу, Номер Другий розвернувся на п'ятах і гордо попрямував у кут, щоб там перед дзеркалом повправлятися кидати пронизливі погляди.

Капітан зручніше вмовстився у ванні і несміливо усміхнувся Фордові Префекту.

– Знаєте, при такій праці, як моя, доводиться дбати про відпочинок, – сказав він.

Форд поволі опустил руки. Жодної реакції. Артур теж опустил руки.

Ступаючи поволі і обережно, Форд наблизився до п'єдесталу, на якому стояла ванна. Він торкнувся до нього рукою.

– Красива річ, – збрехав він.

Хотів би він знати, чи можна усміхнутися. Поволі і обережно він усміхнувся. Небезпеки не було.

– Гм... – звернувся він до капітана.

– Так? – сказав капітан.

– Мені цікаво, – сказав Форд, – чи можна мені поцікавитися, у чому насправді полягає ваша робота?

Чиясь рука лягла йому на плече. Він різко повернувся.

То був перший помічник капітана.

– Ваші напої, – сказав він.

– О, спасибі, – подякував Форд. Він і Артур взяли до рук чарки. Артур зробив маленький ковток і був здивований, коли виявилось, що напій на смак нагадує віскі з содовою.

– Тобто я хочу сказати, що я не міг не помітити, – сказав Форд, потягуючи з чарки і собі, – трупи. У морозильній камері.

– Трупи? – перепитав здивований капітан.

Форд помовчав і замислився. Ніколи не приймай нічого на віру, подумав він. Чи може бути так, що капітан навіть не підозрює, що у нього на борту п'ятнадцять мільйонів трупів?

Капітан привітно закивав йому. Крім того Фордові здалося, що той бавиться гумовою качечкою.

Форд роззирнувся навколо. Номер Другий час від часу зиркав на нього в дзеркало: його очі ні на мить не зупинялися. А перший офіцер просто стояв собі поруч, тримаючи в руках тацю з напоями і великодушно усміхався.

– Ви сказали трупи? – ще раз перепитав капітан.

Форд облизав губи.

– Так, – сказав він, – я маю на увазі усіх тих мертвих стерилізаторів телефонів і бухгалтерів, які, як вам відомо, знаходяться внизу, у морозильній камері.

Капітан здивовано подивився на нього. Потім він закинув голову і засміявся.

– О, та вони не мертві, – сказав він, – Боже мій, ні, ні, вони просто заморожені. Колись вони оживуть.

Форд зробив те, що з ним трапляється дуже рідко. Він закліпав очима від здивування.

Артур, здається, уже виходив із стану остовпіння.

– Тобто там у вас повний відсік морожених перукарів? – запитав він.

– Авжеж, – відповів капітан. – Їх там мільйони. Перукарі, втомлені життям телевізійні продюсери, страхувальні агенти, працівники відділу кадрів, охоронці, відповідальні за підтримку зв'язків із громадськістю, консультанти з питань менеджменту і ще безліч різних професій. Ми збираємося колонізувати якусь планету. Форд ледь-ледь похитнувся.

– Дух захоплює, правда? – сказав капітан.

– Як? Невже з цими людьми? – здивувався Артур.

– Ах, ви мене тільки правильно зрозумійте, – сказав капітан. – Наш зореліт тільки один з багатьох кораблів Флоту Ковчег. Наш корабель – це Ковчег Б, розумієте? Вибачте, ви б не могли напустити трохи гарячої води для мене?

Артур виконав його прохання, і у ванні завирував водоспад пінистої рожевої води. Капітан зітхнув від задоволення.

– Велике спасибі, мій дорогий друже. Пригощайтесь, будь ласка, напоями.

Форд перехилив у себе келишка, узяв пляшку з таці першого помічника і знову наповнив чарку по вінця.

– А що таке, – запитав він, – корабель Б і що таке Ковчег?

– А ось усе це, – відповів капітан, весело розбризкуючи гумовою качечкою навколо себе пінисту воду.

– Так, – мовив Форд, – але ж...

– Гаразд, щоб ви знали, сталося ось що, – сказав капітан. – Наша планета, зоряна система, з якої ми вирушили, була, так би мовити, приречена.

– Приречена?

– О, саме так. Отож усім і спало на думку: спакуємо усе населення на гігантські зорельоти і рушимо до якоїсь іншої планети. Переповівши усю історію кількома словами, він відкинувся у ванні і задоволено застогнав.

– Ви маєте на увазі менш приречену планету? – спробував підказати Артур.

– Що ви сказали, дорогий друже?

– Менш приречену планету. На якій ви збиралися оселитися.

– Так, збираємося на ній оселитися. Отож, розумієте, вирішили збудувати три кораблі, три космічні Ковчеги, і... Я вам ще не набрид своїми розповідями?

– Ні, ні, – переконливо сказав Форд, – вони захоплюючі.

– А це дуже приємно, – вголос розмірковував капітан, – коли вряди-годи є з ким перекинутися кількома словами.

Номер Другий окинув пронизливим поглядом приміщення і його неспокійні очі знову прикипіли до дзеркала, наче пара мух, яких на хвилю зігнали з улюбленого шматка тухлого м'яса місячної давнини.

– Біда таких тривалих мандрівок, як наша, – продовжував капітан, – у тому, що врешті-решт ви починаєте дуже багато розмовляти з самим собою, що дуже нудно, бо в половині випадків вам відомо, що казатимете далі.

– Тільки у половині випадків? – здивувався Артур.

Капітан замислився на якусь мить.

– Так, на мою думку, приблизно у половині випадків. Так чи інакше... ой, а де ж мило? – він помацав рукою навколо себе і нарешті виловив слизький брусок.

– Угу, отож так або інакше, – продовжував він, – ідея полягала в тому, що на першому кораблі, на кораблі А, у подорож вирушать усі видатні керівники, науковці, знані митці, тобто усі, у кого є якісь досягнення. А на третьому кораблі, на кораблі В, вирушать усі, хто виконує якусь конкретну роботу, те чи се, а на кораблі Б – це вже ми – полетять усі інші, тобто, як би це краще сказати, посередники.

На його обличчі засяяла щаслива усмішка.

– І нас відправили першими, – закінчив він і став наспівувати під ніс мелодію під плюскіт води у ванні.

Ця простенька мелодія для ванни, яку спеціально для капітана написав один з найвідоміших на його планеті авторів чисельних шлягерів (зараз він спав у тридцять шостому відсіку на відстані приблизно дев'ястсот ярдів від капітанського містка) нагодилися якраз до речі, щоб заповнити напружену тишу. Форд і Артур переступали з ноги на ногу і з усіх сил намагалися не зустрічатися поглядами.

– Гм... – обізвався за хвилю Артур, – а що ж було негаразд з вашою планетою?

– Ну, вона була приречена, як я і сказав раніше, – відповів капітан. – Здається, вона мала впасти на сонце, чи щось таке. А може, це місяць мав зіткнутися з нею. Щось схоже на це. Хоч як там було, але перед нами постала жахлива перспектива.

– Авжеж, – несподівано обізвався перший помічник каштана, – я гадаю, що планету чекало вторгнення велетенського рою двадцятифутових хижих бджіл. Хіба не так?

Номер Другий різко повернувся до них. Його очі виблискували пронизливими блискавками, що досягається тільки в результаті тривалих тренувань, яким він віддавав весь свій вільний час.

– Мені говорили зовсім інше! – зашипів він. – Мій командир сказав мені, що планета перебувала у безпосередній загрозі, що її проковтне велетенський зоряний козеріг-мутант!

– Та невже... – сказав Форд Префект.

– Саме так! Велетенська істота родом із самого пекла, з подібними до мечів гострими іклами завдовжки десять тисяч миль, з подихом, від якого закипають океани, з клешнями, які можуть вирвати з корінням цілі континенти, з тисячами очей, які горять наче сонця, із заслиненими щелепами завширшки мільйон миль. Така потвора, яку ви ніколи... ніколи...

– І вони постаралися відправити усіх вас першими, так? – поцікавився Артур.

– Авжеж, саме так, – сказав капітан, – усі говорили, і це було дуже гарно з їхнього боку, що дуже важливо для підтримання духу знати, що вони прибудуть на планету, де можна буде зробити гарну зачіску і де телефони стерильно чисті.

– Еге ж, – погодився Форд, – як на мене, це дуже важливо. А як інші зорельоти, гм... вони полетіли вслід за нами, так?

Капітан не поспішав з відповіддю. Він розвернувся у ванні і кинув погляд понад велетенським корпусом корабля у бік яскравого центру Галактики. Він примружився, заглядаючи у безмежну пустоту.

– Що ж, досить дивно, що ви запитуєте про це, – сказав він і, повернувшись до Форда Префекта, дозволив собі ледь нахмурити брови, – бо, що особливо цікаво, за останні п'ять років, відколи ми вирушили в дорогу, не отримали від них ані знаку... Однак вони повинні бути десь позаду нас.

Він знову кинув погляд у безмежний космос.

Форд теж уважно подивився на екран і наморщив чоло.

– Якщо тільки, звичайно, – обережно промовив він, – їх не проковтнув козеріг...

– А, так... – відповів капітан. У його голосі почулися нотки сумнівів, – козеріг... – Його погляд бездумно ковзнув по нагромадженню приладів і комп'ютерів, які вишикувалися вздовж стін капітанського містка. Вони невинно підморгували йому у відповідь. Він втупився поглядом у зорі, але жодна з них не стала відповідати йому. Він перевів погляд на своїх першого і другого помічників, але ті, здавалося, занурилися у власні думки. Нарешті повернувся обличчям до Форда Префекта, який підняв брови у німому запитанні.

– Ви знаєте, досить дивна річ, – нарешті вимовив капітан, – але зараз, коли я розповів вам цю історію... Номере Перший, вам вона не здається дивною?

Номере Перший пробурмотів щось собі під ніс.

– Що ж, – сказав Форд. – Я бачу, що при бажанні вам є про що побалакати. Отож дякуємо за випивку, і якщо б ви могли, скажімо, підкинути нас до найближчої найзручнішої для вас планети...

– Знаєте, з цим трішечки важкувато, – сказав капітан, – бо нам визначили траєкторію ще до того, як ми вирушили з Голгафрінчама, я гадаю, не в останню чергу через те, що у мене не все гаразд із розрахунками...

– Ви хочете сказати, що ми застрягли на вашому кораблі надовго? – вигукнув Форд, несподівано втративши весь свій спокій через цю плутанину. – Коли ви повинні дістатися до планети, яку маєте намір колонізувати?

– О, ми вже майже на місці, – сказав капітан. – У будь-яку мить. Мені дійсно мабуть пора вибиратися з ванни. Хоча я не розумію, чому відмовлятися від неї, якщо вона мені подобається?

– То ми дійсно приземлимося через хвилину? – запитав Артур.

– Ну, не зовсім приземлимося, бо приземлятися – то не зовсім те... е-е...

– Ви на що натякаєте? – роздратовано запитав його Форд.

– Розумієте, – сказав капітан, обережно підбираючи слова, – наскільки я пам'ятаю, мені здається, що запрограмовано падіння на планету.

– Падіння? – Форд і Артур вигукнули разом.

– О, так, – сказав капітан, – так, здається, планувалося. Говорили про якусь дуже серйозну причину, та, на жаль, ніяк не можу згадати, про яку. Йшлося про... е-е...

Форд не втримався і вибухнув.

– Та ви ж просто вантаж нікому не потрібних пришепелуватих бевзів! – закричав він.

– Ось воно, саме так, – засяяв капітан, – це було причиною.

РОЗДІЛ 25

У “Путівнику по Галактиці для космотуристів” про планету Голгафрінчам говориться: Це планета з древньою і таємничою історією, багата легендами, багряна, а деколи і зелена від пролитої крові тих, хто у давно забуті часи намагався завоювати її; планета випалених сонцем пустельних пейзажів, солодкого і задушливого повітря, насиченого випарами пахучих джерел, які збігають струмками між гарячими, запорошеними скелями і годують вологою темні, мускусні лишайники, цілі галявини яких розкинулися в низинах; земля, яку обробляють у поті чола, земля затруєної свідомості, особливо у тих, хто вживає лишайники у їжу; а ще земля затишних і затьмарених думок тих, котрі наважилися зректися лишайників, знайти для себе дерево і сидіти в його тіні; а також земля кричі, крові і героїзму; земля плоті і духу. Така її історія.

А найзагадковішими постатями давньої і дивної історії планети, без сумніву, вважалися поети Великого Гурту з Аріуму. Ці Гуртові поети мешкали зазвичай на віддалених гірських перевалах, де вони терпляче очікували на невеликі групи необережних мандрівників, ставали гуртом навколо них і закидали прочан камінням.

А коли ті починали лементувати, запитуючи, чому б поетам не забратися геть і не написати кілька поем замість того, щоб калічити людей камінням, поети несподівано припиняли напад і виконували один з дев'ятсот дев'яносто чотирьох великих вассіліанських Пісенних Циклів. Ці пісні вирізнялися особливою милозвучністю, а ще більше своєю тривалістю, і усі вони майже не відрізнялися сюжетом.

У першій частині кожної пісні говорилося про те, як з міста Вассіліан на чотирьох конях якимось рушили у світ п'ятеро мудрих князів. Князі, які звичайно ж хоробрі, шляхетні і розумні, подорожують у далеких чужинських краях, стають на герць з велетнями-людоджерами, вивчають екзотичні філософії, чаюють з таємничими божками, рятують красивих чудовиськ від хижих принцес і врешті-решт проголошують, що здобули освіту, і таким чином їхні блукання світами завершені.

Друга, і набагато довша частина кожної пісні переповідає їхні суперечки про те, котрий з них повинен пішки повернутися додому. Усе це відбувалося у далекому минулому планети. Втім, саме один з нащадків цих ексцентричних поетів вигадав легенди про приреченість планети у майбутньому, що дало можливість народові Голгафрінчама позбутися ні до чого не придатної третини своїх одноплемінників. Інші дві третини міцно трималися домівки і жили повнокровним, багатим і щасливим життям, аж доки їх усіх несподівано скосила небезпечна хвороба, що передавалася через брудні телефони.

РОЗДІЛ 26

Тієї ночі зореліт гримнувся на цілком непримітну зелено-блакитну планету, яка кружляла навколо невеликого жовтого, забутого усіма сонця у не позначений на карті глушині занедбаного закутку Західного спірального відгалуження Галактики.

Протягом годин, які передували приземленню, Форд Префект люто, але зовсім даремно змагався з приладами за розблокування панелі управління корабля, щоб змінити задану траєкторію польоту. Невдовзі він зрозумів, що корабель запрограмували так, щоб він допровадив вантаж до нової домівки коли й у не зовсім комфортабельних умовах, зате цілком безпечно, а потім зіпсувався до такої міри, що уже не залишиться жодної надії його полагодити.

Зниження в щільних шарах атмосфери супроводжувалося скрипом, спалахами і привело до майже повної втрати зовнішніх пристроїв і захисної оболонки, а остаточне безславне його падіння усім корпусом у похмуру болотисту драговину залишило команді лише кілька передсвітанкових годин на оживлення і вивантаження замороженого і нікому непотрібного вантажу, бо корабель майже одразу почав просідати, поволі підводячи носа свого велетенського корпусу над застиглим багном. Спалахи метеоритів раз або двічі за ніч вихоплювали з темряви обриси зорельоту – це згоряли в небі залишки його приземлення.

Коли засірів світанок, він непристойно забулькав і навіки потонув у смердючих глибинах.

А коли вранці піднялося сонце, у його імлистому світлі відкрилася широка рівнина, на якій роїлося від перукарів, прес-секретарів, опитувачів громадської думки і решти сіромах, які, заламуючи руки і ремствуючи, відчайдушно хапалися за усе, що потрапить під руку, аби вибратися на сухе.

Якби сонце не було таким невразливим, воно б напевно одразу знову сховалося за небосхилом, але воно і далі піднімалося над горизонтом, і невдовзі під його теплим промінням ці безсилі створіння стали борсатися трохи жвавіше.

Багацько з них, що й не дивно, щезли в трясовині ще вночі, ще кілька мільйонів засмоктала багнюка разом з кораблем, однак тих, що вижили, залишалося не менш кількох сотень тисяч, і вони розповзалися по околицях – кожен з них шукав кілька квадратних футів тверді, на якій можна простягнутися і віддихатися після жаків і випробувань ночі. Дві постаті не зупиняючись простували далі.

З верхівки сусіднього пагорба Форд Префект і Артур Дент оглядали жахливу картину, часткою якої їм стати зовсім не хотілося.

– Кепські їхні справи, – промимрив Артур.

Форд поводив палицею по землі й стенов плечима.

– Треба сказати, вони знайшли дуже цікавий розв'язок проблеми, – сказав він.

– І чому це люди ніяк не навчаться жити разом у мирі і гармонії? – сказав Артур.

Форд голосно і нещиро засміявся.

– Сорок два! – вигукнув він, злостиво посміхнувшись. – Ні, не сходиться. Не звертай уваги.

Артур глипнув на нього, як на божевільного, і не спостерігши нічого, щоб свідчило про протилежне, усвідомив, що можна зовсім безпідставно допустити, що той справді з'їхав з глузду.

– Як ти гадаєш, що буде з ними усіма? – запитав він за хвилину.

– У безконечному Всесвіті може трапитися все що завгодно, – сказав Форд. – Вони можуть навіть вижити. Дивно, але так воно і є.

В його очах загорілися допитливі іскорки, коли він оглядав навколишні пейзажі. Потім він знову перевів погляд на картину страждань, яка відкривалася внизу.

– Я гадаю, якийсь час вони протримаються, – сказав він.

Артур пильно подивився на нього.

– Чому ти так кажеш? – запитав він.

Форд стенив плечима.

– Просто здогад, – сказав він, і вираз його обличчя свідчив, що він більше не хоче відповідати на запитання.

– Поглянь, – несподівано озвався він.

Артур простежив, куди той показував пальцем. Внизу по рівнині серед цього мурашника, який розповзався в різні боки, рухалась якась постать, а краще сказати, накульгувала і ледь повзла. Здавалося, вона щось несе на плечі. Ця людина падала і підводилась, знову падала і знову підводилась.

Здавалося, що цей чолов'яга, наче п'яний, розмахує чимось, привертаючи їхню увагу. Через кілька хвилин він припинив свої зусилля і звалився з ніг як підкошений.

Артур так і не зміг збагнути, що це йому нагадує.

– Кінокамера, – сказав Форд. – Бідолаха знімає історичний момент.

– Ну, я не знаю, як ти, – знову через хвилину озвався Форд, – але з мене уже досить.

Деякий час він сидів мовчки.

Через хвилину Артурові здалося, що його слова потребують пояснення.

– Гм, коли ти кажеш, що з тебе уже досить, то що саме ти маєш на увазі? – запитав він.

– Хороше запитання, – сказав Форд. – Не можу знайти нічого, крім мовчанки.

Обернувшись через плече, Артур побачив, що той крутить ручки на маленькій чорній скриньці. Форд уже встиг пояснити Артурові, що ця скринька – Субефірний сенсоматик, але у відповідь на пояснення Артур просто неухважно кивнув головою і не став прислухатися. Для нього Всесвіт все ще ділився на дві частини – Земля і все інше. Якщо Земля була знищена для того, щоб покласти на її місці гіперпросторову магістраль, то це означало, що його погляд на речі став дещо перекошений, однак Артур чіплявся розумом навіть за цю перекошеність, яка залишалася останньою ниткою, що зв'язувала його з домівкою. А Субефірний сенсоматик певно належав до категорії “усе інше”.

– Як з козла молока, – сказав Форд, струшуючи приймач.

“Молоко, – подумав Артур, апатично споглядаючи первісну природу навколо себе, – я б віддав усе на світі за склянку молока з Землі”.

– Чи ти можеш повірити, – з відчаєм сказав Форд, – що в радіусі кількох світлових років навколо цієї забутої Богом діри немає жодних сигналів? Ти чуєш, що я кажу?

– Що? – запитав Артур.

– Ми попали у халепу, – сказав Форд.

– Та невже? – сказав Артур.

Для нього це була вже дуже давня новина.

– Доки ми нічого не спіймаємо цим приймачем, – сказав Форд, – наші шанси вибратися з цієї планети дорівнюватимуть нулеві. Можливо, магнітне поле планети утворює химерний ефект стоячої хвилі. В такому випадку ми повинні ходити і ходити, поки не знайдемо район впевненого прийому. Ходімо?

Він підхопив свої манатки і попростував далі.

Артур глянув на підніжжя пагорба. Чоловікові з кінокамерою вдалося звестися на ноги саме вчасно, щоб зняти свого колегу, який безсило простягнувся долі.

Артур вирвав травинку і подався вслід за Фордом.

РОЗДІЛ 27

– Я сподіваюся, ви добре пообідали? – запитав Зарнівуп у Зафода і Тріліан, коли ті матеріалізувалися на капітанському містку зорельота “Золоте серце” і лежали відсапуючись на долівці. Зафод розтулив кілька очей і сердито вступився в нього.

– Це знову ти, – презирливо пирхнув він. Він звівся на ноги і пішов шукати стільця, щоб упасти на нього і розслабитися. На очі йому потрапив один стілець – він упав на нього і розслабився. – Я ввів у комп’ютер Координати неймовірності, які відповідають меті нашої мандрівки, – сказав Зарнівуп. – Незабаром ми будемо на місці. А тим часом ви можете відпочити і підготуватися до зустрічі.

Зафод не відповів нічого. Він знову підвівся, маршовим кроком підійшов до шафки, з якої видобув пляшку старого Джанкс спіриту. Рідина забулькала у горлі.

– А коли це буде зроблено, – розлючено сказав Зафод, – то й по всьому, так? І я буду вільний робити те, що в біса мені заманеться, лежатиму на пляжі і таке інше?

– Це залежить від того, що нам дасть зустріч, – сказав Зарнівуп.

– Зафод, хто цей чоловік? – з тремтінням у голосі запитала Тріліан, насилу зводячись на ноги. – Що він тут робить? Чому він на нашому кораблі?

– Він – дурень з дурнів, – пояснив Зафод, – який хоче познайомитися з людиною, яка править Всесвітом.

– Ось воно що, – сказала Тріліан, узявши пляшку у Зафода і пригощаючись з неї, – отже, він кар’єрист.

РОЗДІЛ 28

Найбільша проблема – а радше одна з найбільших проблем, бо таких існує кілька – серед інших значних проблем, пов'язаних з керівництвом людьми, полягає в тому, щоб знайти когось, хто ними керуватиме; або либонь у тому, щоб знайти того, хто настільки вдатен, щоб люди дозволили йому керувати собою.

Підсумовуючи: загальновідомо, що ті люди, які напевно хочуть керувати людьми, в силу самого цього факту найменш придатні для цього.

Підсумовуючи сказане вище: у жодному випадку не можна дозволяти виконувати обов'язки президента кожному, хто здатний пролізти на цю посаду. Підсумовуючи усі попередні висновки: з людьми завжди клопітно. І таким чином ми прийшли ось до якої ситуації: ціла низка президентів Галактики настільки насолоджувалися втіхами влади і постійним базіканням про свою безмежну владу, що їм дуже рідко вдавалося помічати, що насправді від них нічого не залежить.

Але десть у тіні за їхніми спинами... Хто ж ця особа? Хто може бути правителем, якщо до влади не можна допускати усіх, котрі прагнуть цього, без винятку?

РОЗДІЛ 29

На невеликій непримітній планеті, що витала десь посеред космосу і ніде зокрема – тобто справді ніде, бо цього місця ніяк не розшукати, оскільки воно захищене потужним полем неймовірності, від якого мають ключі тільки шестеро осіб в усій Галактиці, – йшов дощ.

Лило як з відра, і вже не перший день. Поверхня моря під невпинним бомбардуванням дощових крапель перетворилася на туман. Вода стікала по деревах, вона перетворила на суцільну багнюку невеликий проміжок порослого чагарником морського берега.

Дощ барабанив і витанцьовував на іржавому бляшаному даху невеличкої халупи, яка стояла посередині цієї зарослої чагарником гущавини. Дощ цілком розмив вузьку стежинку, що вела від халупи до берега моря, і розсунув купки красивих мушель, які там хтось наскладав.

Всередині хижі майже нічого не було чутно – усе заглушував стук дощу по даху. Та на це майже не зважали її мешканці, чия увага була прикута до іншого.

Один з них високий незграбний чоловік з жорстким кольору сіна волоссям, яке намокло, бо дах протікав. На ньому висів поношений одяг, він горбився, а очі, дарма що розтулені здавалися заплющеними.

Обстава хижі складалася з просидженого крісла, старого обшарпаного столу, старого матрацу, кількох подушок і невеликої, але теплої грубки.

Ще один мешканець – старий кіт, який немало побачив на своєму віку, зараз саме перебував у центрі уваги чоловіка. Його незугарне тіло схилилося над твариною.

– Киць, киць, киць, – промовляв він, – ням, ням, ням... киця хоче рибки? Ласий шматочок рибки... киці хочеться рибки?

Здавалося, що кіт вагається. Поблажливо він торкнувся лапкою шматка риби, що його тримав чоловік, а потім його увагу відвернув пил на долівці.

– Киця не їстиме рибки, киця схудне і помре з голоду, так я гадаю, – сказав чоловік.

В його голос вкралися нотки сумніву.

– Мені здається, саме так і буде, – сказав він, – але хіба я можу знати напевно?

Він знову підсунув шмат риби.

– Подумай, кицю, – сказав він, – з'їж рибу... або не їж її. Гадаю, краще, якщо я не буду наполягати, – зітхнув він.

– Я гадаю, риба смачна. Але коли я пригадую, що дощ мокрий, то думаю, хто я такий, щоб нав'язувати своє судження?

Він залишив рибу для кота на долівці і знову сів у крісло.

– Ага, мені здається, я бачу, як ти її їси, – нарешті промовив він, коли кіт вичерпав можливості порозважуватися купкою пилу і накинувся на рибу.

– Мені подобається, коли я бачу, як ти їси рибу, – сказав чоловік, – бо, на мою думку, ти загинеш з голоду, якщо не їстимеш.

Він узяв зі столу аркуш паперу і огризок олівця. Одне він тримав у правій руці, інше – у лівій, і спробував експериментувати. Йому було цікаво, яким чином вони можуть взаємодіяти. Спочатку він потримав олівець під аркушем, потім над аркушем і поруч з ним. Він спробував замотати олівець у папір, тер по аркушу тупим кінцем олівця, потім спробував гострим. На папері з'явилася риска, і він втішився своєму відкриттю, як і кожного дня.

Він взяв зі столу ще один аркуш. На ньому був кросворд. Він деякий час розглядав його, заповнив кілька клітинок і втратив будь-який інтерес.

Він спробував посидіти на одній руці і його заінтригувало те, що він відчув вагу власного тіла.

– Риба з'являється здалеку, – сказав він, – зрештою, так мені кажуть. Або я просто уявляю, що мені розповідають про це. Коли тут з'являються люди, чи, може, коли вони

з'являються у моїй свідомості, прибуваючи сюди у шістьох чорних лискучих кораблях, чи з'являються вони також і у твоїй свідомості? Що бачиш ти, кицю?

Він поглянув на кота, який набагато уважніше тягнувся кігтями до риби, ніж прислухався до цих розумувань.

– А коли вони мене запитують, чи чуєш їх і ти? Що означають для тебе їхні голоси? Можливо, ти гадаєш, що це вони співають для тебе пісень, – він обмірковував сказане вголос і помітив помилку у своєму припущенні.

– Можливо, вони справді співають для тебе пісень, – а я думаю, що вони мене запитують.

Він знову помовчав. Часом він мовчав по декілька днів, просто щоб переконатися, на що це схоже.

– Як ти гадаєш, сьогодні вони з'являлися? – сказав він. – Бо мені здається, що так. На долівці грязюка, на столі сигарети і віскі, на тарілці риба для тебе, а у моїй свідомості згадки про них. Я знаю, що це не надто переконливі свідчення, але усі свідчення обумовлені обставинами”. І поглянь, що вони ще мені залишили.

Він простягнув руку і одну за одною взяв зі столу кілька речей.

– Кросворди, словники і калькулятор.

Годину він бавився калькулятором, а тим часом кіт заснув. Дощ за стінами хижі не припинявся. Зрештою він відклав калькулятор.

– Гадаю, я маю рацію, вважаючи, що вони мене запитують, – сказав він. – Здійснити таку тривалу подорож і залишити ці речі тільки заради того, щоб заспівати для тебе пісень, було б досить дивною поведінкою. Або ж мені просто так здається. Та, Бог його зна, Бог його зна.

Він узяв зі столу сигарету і припалив її від скіпки з губки. Глибоко втягнув дим і випростався у кріслі.

– Здається, сьогодні я бачив у небі ще один корабель, – сказав він. – Великий і білий. Я ще ніколи не бачив білих і великих зорельотів. Тільки шість чорних. І шість зелених. Та ще інших, які говорять, що прилетіли з дуже далеких країв. Білих кораблів ніколи не було. Можливо, за певних обставин шість невеликих чорних кораблів можуть видаватися одним білим. Можливо, мені б не зашкодила чарка віскі. Так, схоже на те.

Він підвівся, знайшов чарку, яка лежала на долівці поруч з матрацом.

Він відміряв віскі з пляшки і знову сів.

– Можливо, якісь інші люди хочуть зустрітися зі мною, – сказав він.

Зореліт “Золоте серце” стояв за сто ярдів від хижі і по ньому барабанив дощ.

Прочинився люк і з нього вийшли три постаті, вони втягнули голови в плечі, ховаючи обличчя від дощу.

– Он там? – Тріліан перекричала шум дощу.

– Так, – відповів Зарнівуп.

– У тій халупі?

– Так.

– Дива, та й годі.

– Але ж це така глушина, – сказала Тріліан. – Ми напевно заблукали.

Хіба можна правити Всесвітом з такої халупи?

Вони кинулися крізь зливу і добігли до дверей уже зовсім мокрі. Вони постукали у двері. Вони тремтіли.

Двері відчинилися.

– До мене? – спитав чоловік.

– Е, пробачте, – сказав Зарнівуп, – але у мене є підстави вважати...

– Це ви правите Всесвітом? – перебив його Зафод.

Чоловік усміхнувся йому.

– Я намагаюся цього не робити, – сказав він. – Ви змокли?

Зафод ошелешено подивився на нього.

– Змокли? – вигукнув він. – Хіба не видно, що ми змокли?

– Це я так бачу, – пояснив чоловік, – але ви, може, відчуваєте себе зовсім інакше. Якщо ви вважаєте, що у теплому приміщенні ви підсохнете, то краще заходьте.

Вони зайшли.

Вони опинилися у маленькій хижі і стали роззиратися навколо – Зарнівуп з огидою, Тріліан з інтересом, Зафод із вдовolenням на обличчі.

– Агов, є... – сказав Зафод, – як вас звати?

Чоловік підозріло подивився на них.

– Я не знаю. А що, у мене повинно бути ім'я? Як на мене, то дивно давати ім'я клункові невиразних сенсорних відчуттів.

Він запропонував Тріліан сісти в крісло. Сам він притулився на більші крісла, Зарнівуп сперся ліктями на стіл, а Зафод простягнувся на матраці.

– Ось тобі й маєш! – вигукнув Зафод. – Ложе владаря! – своїм вигуком він сполохав kota.

– Послухайте, – сказав Зарнівуп, – я повинен задати вам декілька запитань.

– Гаразд, – люб'язно відповів чоловік, – якщо хочете, можете заспівати моєму котові.

– А йому це сподобається? – запитав Зафод.

– Ви краще у нього запитайте, – відповів чоловік.

– А він розмовляє? – здивувався Зафод.

– Я не пам'ятаю, щоб він коли-небудь розмовляв, – відповів чоловік, – але на мою пам'ять не можна покладатися.

Зарнівуп видобув з кишені якісь нотатки.

– Гаразд, – сказав він, – це ж ви правите Всесвітом, чи не так?

– Звідки мені знати, – відповів чоловік.

Зарнівуп зробив позначку на папері.

– Скільки часу ви цим займаєтеся?

– А, – кивнув чоловік, – це питання стосується минулого, правда?

Зарнівуп спантеличено витріщився на нього. Він сподівався зовсім іншого.

– Так, – відповів він.

– Звідки я можу знати, – сказав чоловік, – що минуле це не фікція, яка виникає внаслідок розбіжностей між моїми теперішніми фізичними відчуттями і станом моєї свідомості?

Зарнівуп не зводив з нього очей. Над його вимоклим одягом почала підніматися пара.

– Ви на усі запитання отак відповідаєте? – поцікавився він.

Чоловік не забарився з відповіддю.

– Я говорю те, що, на мою думку, варто сказати, коли я вважаю, що чую, як люди щось кажуть. Більше нічого не можу додати.

Зафод розреготався.

– За це й вип'ємо, – сказав він і видобув пляшку Джанкс спіріту.

Він скочив на рівні ноги і простягнув пляшку правителю Всесвіту, який із задоволенням узяв її.

– Чудово, великий правителю, – сказав Зафод, – так і кажіть, як воно є.

– Ні, зачекайте, – сказав Зарнівуп. – Адже до вас прилітають люди, правда? На зорельотах...

– Гадаю, що так, – відповів чоловік і передав пляшку Тріліан.

– І вони просять вас, – продовжував Зарнівуп, – ухвалювати для них якісь рішення? Про життя людей, про планети, про економіку, про війни, про усе, що діється у Всесвіті?

– Де, де? – запитав чоловік. – Що ви маєте на увазі?

– Там! – вигукнув Зарнівуп, вказуючи на двері.

– Але як ви можете знати, що там щось є за дверима? – ввічливо запитав чоловік. – Вони ж зачинені. По даху гримотів дощ. В середині хижі було тепло.

– Але ж ви знаєте, що за ними весь Всесвіт! – закричав Зарнівуп. – Ви не маєте права хитрувати і уникати відповідальності, стверджуючи, що у вас її немає.

Правитель Всесвіту надовго замислився, а Зарнівуп тим часом тремтів від люті.

– Ви дуже впевнені в істинності ваших фактів, – нарешті відповів він. – Я б не міг довіряти мисленню людини, яка приймає існування Всесвіту – якщо такий і існує – на віру.

Зарнівуп все ще тремтів, але не проронив ані слова.

– Я можу вирішувати тільки у моєму власному Всесвіті, – спокійно вів далі чоловік. – Мій Всесвіт – це мої очі і вуха. Усе інше – не більше, як здогад.

– Невже ви ні у що не вірите?

Чоловік стенив плечима і підняв з долівки кота.

– Я не розумію, про що ви говорите, – сказав він.

– Невже ви не розумієте, що рішення, які ви приймаєте тут, у цій халупі, впливають на життя і долю мільйонів людей. Це ж зовсім неправильно!

– Я не знаю. Я ніколи не зустрічав людей, про яких ви говорите. І ви, наскільки я розумію, теж ні. Вони існують тільки у словах, які ми чуємо. Це ж безглуздзя говорити, що ви знаєте, що діється з іншими людьми. Якщо вони існують, то тільки їм про це і відомо. Кожен з них має свій власний Всесвіт завдяки очам і вухам.

Тріліан сказала:

– Гадаю, мені краще вийти на хвилю.

Вона вийшла з хижі і стала під дощем.

– Ви вірите в те, що існують інші люди? – наполягав Зарнівуп.

– Це спірне питання. Хто його зна.

– Я погляну, що там із Тріліан, – сказав Зафод і вислизнув за двері.

Надворі він сказав їй:

– Гадаю, Всесвіт у надійних руках, чи не так?

– У дуже надійних, – відповіла Тріліан.

Вони зникли за завісою дощу.

А в халупі Зарнівуп продовжував наступ.

– Та неville ви не розумієте, що від одного вашого слова залежить життя і смерть людей?

Правитель Всесвіту мовчав, доки можна було. А коли він почув приглушені звуки корабельного двигуна, то заговорив, щоб приглушити їх.

– Це мене зовсім не стосується, – сказав він, – я не маю справи з іншими людьми. Бачить Бог, я не жорстокий.

– Ага! – вигукнув Зарнівуп. – Ви сказали “Бачить Бог”. То ви все-таки у щось вірите!

– Мій кіт, – спокійно відповів чоловік, підняв кота на руки і погладив його. – Я так його називаю. Я гарно до нього ставлюся.

– Гаразд, – погодився Зарнівуп, однак все одно наполягав на своєму.

– Звідкіля вам відомо, що він існує? З чого ви взяли, що він знає про ваше добре ставлення і що йому до вподоби те, що він вважає вашою добротою?

– Зовсім ні, – відповів з усмішкою чоловік. – Цього я не знаю. Мені просто приємно поводитися певним чином з тим, що видається мені котом. Хіба ви чините інакше? Будь ласка, облиште. Мені здається, я втомився.

Зарнівуп важко зітхнув від безнадії і оглянувся навколо.

– А де ці двоє? – запитав він зненацька.

– Які двоє? – запитав повелитель Всесвіту, знову вмоцнюючись у крісло і наповнюючи чарку віскі.

– Бібльброкс і дівчина! Вони щойно були тут!

– Не пригадую. Минуле – це фікція, яка виникає внаслідок...

– Та годі вам, – урвав його Зарнівуп і вибіг на дощ. Корабель зник.

Дощ продовжував розмішувати багнюку. Там, де до цього стояв корабель, не залишилося ані сліду. Він закричав у дощ. Він повернувся і помчав назад до хижі, але виявилося, що вона зачинена.

Правитель Всесвіту трохи подрімав у кріслі. Потім він знову побавився олівцем і папером і дуже втішився, коли зробив відкриття, що олівець залишає по собі сліди на папері. За дверима хтось продовжував галасувати, але він не був певний, був це справжній шум чи уявний. Весь наступний тиждень він розмовляв зі столом — хотів побачити, як той реагуватиме.

РОЗДІЛ 30

Тієї ночі на небі загорілися зорі, сліпучо яскраві і чисті. Форд і Артур подолали більше миль, ніж могли порахувати, і зрештою зупинилися на відпочинок. Ніч була прохолодна і запашна, повітря було чисте, а Субефірний сенсоматик незмінно мовчав.

Над світом повисла чудова тиша, магічний спокій, який поєднувався з пахощами лісів, тихим скрекотом комах і яскравим блиском зірок, – усе це заспокоювало їхній занепалий дух. Навіть Форд Префект, який на власні очі бачив стільки світів, що не зміг би їх усі перелічити за цілий день, став подумувати, чи, бува, ця планета не найкраща за усі, бачені ним. Протягом дня вони бачили безліч пологих і зелених пагорбів, які змінювалися видолінками, порослими густими соковитими травами, дикими духмяними квітами, високими, з густими кронами деревами; вгорі на них пригрівало сонце, легенький вітрець навівав приємну прохолоду, а Форд Префект перевіряв Субефірний сенсоматик через усе довші й довші інтервали, а затяте мовчання приймача все менше турбувало його. Здавалося, що ця планета припала йому до душі.

Хоч нічне повітря було холодне, вони спали міцно і вигідно проти неба, і прокинулися через кілька годин, коли випала легка роса, з почуттям свіжості й голоду. Ще у ресторані “Тисяча шляхів” Форд сховав до ранця кілька булочок і тепер вони ними поснідали.

Досі вони мандрували навмання, однак зараз рушили строго на схід, усвідомивши, що якщо вже збираються дослідити цю планету, то їм слід чітко уявляти, звідкіля і куди вони йдуть.

Ще до обідньої пори вони отримали перші свідчення того, що планета, на якій вони опинилися, не є безлюдною: серед дерев майнуло обличчя – за ними стежили. Обличчя зникло, як тільки вони його помітили, але у них обох склалося враження, що ця істота – гуманоїд, якому цікаво подивитися на них, але зовсім не страшно. Через півгодини вони помітили ще одне таке обличчя, а за десять хвилин ще одне.

Через хвилину після цього вони вийшли на широкую галявину і поставали наче вкопані.

Перед ними посеред галявини стояв гурт із двох десятків чоловіків і жінок. Мовчки і непорушно вони чекали наближення Форда і Артура. За деякими з жінок ховалися дітлахи, а позаду цієї групи у безладі стояли невеличкі і ветхі житла, виготовлені з гілля та глини.

Форд і Артур затамували подих.

Найвищий з чоловіків мав не більше п'яти футів росту, усі вони трохи горбилися, у них були довгуваті руки, низькі чола і яскраво-світлі очі, які уважно вивчали чужинців.

Форд і Артур полегшено відітхнули, побачивши, що ті не мають зброї і не збираються підходити ближче.

Якийсь час обидва гурти просто розглядали один одного і ніхто не ворухився. Поява чужинців, здавалося, занепокоїла аборигенів, і хоча вони не виявляли жодних ознак агресивності, було цілком очевидно, що запрошення від них теж не діждешся.

Нічого не сталося.

У наступні дві з лишком хвилини теж нічого не сталося. Через дві хвилини з лишком Форд вирішив, що настав час, аби щось сталося.

— Привіт, — сказав він.

Жінки трохи міцніше притисли до себе дітей.

З боку чоловіків не помічалось жодного помітного руху, однак їхні постаті однозначно свідчили, що Фордове вітання їм не до душі – їх воно не дуже обурювало, але все ж не подобалося.

Один з чоловіків, що стояв трохи попереду решти одноплемінників і тому цілком міг бути їхнім вождем, виступив наперед. На вигляд він був зовсім спокійний, майже безтурботний.

– Уггхххрууггхххрррр ух ух рүх үүргх, – потиху сказав він.

Це була несподіванка для Артура. Він настільки звик, навіть не замислюючись, отримувати негайний переклад усього, що говорилося навколо нього з допомогою рибки-перекладача, схованої у вусі, що вже давно навіть не згадував про це, і тільки зараз пригадав про рибку, бо та, як видавалося, більше не допомагала. Якись невиразні тіні думок промайнули в глибині свідомості, але не було нічого, за що можна було вхопитися. Він припустив, і, як з'ясувалося, цілком правильно, що у цих людей щойно з'явилися тільки перші елементи мови і тому рибка-перекладач була безсила допомогти. Він глянув на Форда, який був безконечно досвідченішим у таких справах.

– Я думаю, – сказав Форд кутиком рота, – що він запитує нас, чи не могли б ми обійти його селище стороною.

Через хвилину жест людиноподібної істоти підтвердив його здогад.

– Руургтгххх урргтгх; ургх ургх рруурруух уг, – вів далі тубілець.

– Суть справи у тому, – сказав Форд, – що, наскільки я розумію, ми можемо продовжувати свою мандрівку в будь-який бік, але усі вони будуть дуже задоволені, якщо ми обійдемо їхнє селище стороною і не заходитимемо в нього.

– То що будемо робити?

– Гадаю, варто задовольнити їхнє прохання, – відповів Форд. Поволі і обережно вони обійшли галявину. Здається, це сподобалося тубільцям – вони закивали їм услід, проводжаючи поглядами, і взялися до своїх справ.

Форд і Артур продовжували мандрівку лісом. Через кілька сотень ярдів від галявини вони натрапили на невеличку купку фруктів, яка лежала у них на шляху. Тут були ягоди, які виглядали ну зовсім як малина і суниці, а також м'ясисті фрукти, що дуже нагадували груші.

Досі вони намагалися обминати фрукти і ягоди, які потрапляли їм на очі, хоча дерева і кущі просто рясніли ними.

– Поміркуй, – говорив Форд Префект, – фрукти і ягоди на чужих планетах або їстівні або отруйні. Отож за них братися треба аж тоді, коли без них все одно доведеться помирати з голоду. Отак і треба чинити. Щоб вижити, космо туристам краще вже їсти солонину. В цьому весь секрет.

Вони стояли над купкою і розглядали її з підозрою. Вона виглядала такою апетитною, що їх аж засудомило з голоду.

– Погляньмо на це ось як... – сказав Форд, – е-е...

– Як?

– Я намагаюся розібратися в ситуації і знайти привід все-таки скуштувати цих фруктів, – сказав він.

Гладенькі і м'ясисті боки фруктів, що нагадували груші, аж світилися на сонці. А малина і суниці були такі відбірні і стиглі, що Артур не міг згадати, чи йому колись щось схоже потрапляло на очі навіть у рекламі морозива.

– Чому б не скуштувати їх, а вже потім подумати? – запитав він.

– Можливо, саме цього вони від нас сподіваються.

– Гаразд, а якщо поглянути на це з іншого боку...

– Твоя пропозиція непогана.

– Фрукти поклали тут для нас. Вони або їстівні, або отруйні, або вони хочуть нас нагодувати, або отруїти. Якщо вони отруйні і ми не їстимемо їх, вони попросту доконають нас у якийсь інший спосіб. Якщо не їстимемо, то програємо так чи інакше.

– Мені подобається хід твоїх думок, – сказав Форд. – Давай скуштуємо по одній.

Артур несміливо підняв з купки один фрукт, що нагадував грушу.

– Я часто згадував оповідку про райський сад, – сказав Форд.

– Гм?

– Едемський сад, дерева, яблука. Ти пригадуєш?

– Звичайно, пригадую.

– Ваш Бог посадив яблуню посередині саду і каже: “Робіть, що хочете, хлопці... ага, тільки не чіпайте яблук”. Вони, на тобі маєш, з'їдають яблуко, а він вискакує з-за кущів і

кричить: “Ось я вас і впіймав!” Але не було б великої різниці, якби вони і не стали чіпати того яблука.

– Чому б не було?

– Тому що, коли маєш справу з кимсь, у кого розумових здібностей вистачає лишень на те, щоб залишити на тротуарі капелюха з цеглиною всередині, то будь певен, що рано чи пізно вони своє візьмуть і на чомусь таки підловлять тебе.

– Про що ти говориш?

– Не зважай. Краще їж фрукти.

– А знаєш, ці місця чимось скидаються на сади Едему.

– Їж фрукти.

– Дійсно, тут дуже схоже на Едем.

Артур вп’явся зубами у фрукт, який нагадував грушу.

– Це ж груша, – сказав він.

Через деякий час, коли вони добряче під’їли, Форд Префект обернувся і гукнув.

– Дякуємо. Велике спасибі, – крикнув він, – ви дуже люб’язні.

І вони продовжили свою подорож.

Протягом наступних п’ятдесяти миль на схід вони і надалі час від часу знаходили на шляху дари, і хоча двічі чи тричі помічали між деревами аборигена, але прямих контактів більше не траплялося. Вони погодилися один з одним, що їм до вподоби плем’я людей, які чітко дають зрозуміти, що вони вдячні просто за те, що їх залишають у спокої.

Через п’ятдесят миль фрукти вже не з’являлися, бо тут починалося море.

Поспішати їм було нікуди. Отож вони збудували пліт і перебралися через море. Воно було порівняно спокійним, завширшки лише шістдесят миль, і морська прогулянка виявилася цілком приємною. Висадилися вони у місцевості, яка була принаймні такою ж гарною, як та, звідкіля вони прибули.

Коротше кажучи, хоч як це смішно, жилося їм вельми легко і привільно, принаймні доки їм не бракувало сил долати тягар безцільності своїх мандрів та ізоляції – вони вирішили ігнорувати його. Коли тяга до товариства стане надто великою, вони знатимуть, як задовольнити її, але наразі вони були вдоволені, що між ними і голгафрінчанами залишилися сотні миль.

Проте Форд Префект знову став частіше вмикати Субефірний сенсоматик.

І тільки одного разу він впіймав сигнал, але той був такий слабкий і доходив з такої неймовірної відстані, що Форд похнюпився ще більше, ніж від тиші у ефірі, яку після цього вже ніщо не порушувало.

Їм заманулося повернути на північ. Через кілька тижнів вони дісталися до ще одного моря, збудували ще одного плота і продовжили мандрівку водою. На цей раз їм було важче, клімат ставав холоднішим. Артур підозрював, що у Форда Префекта проявляються мазохістичні схильності: подорож ставала все важчою, і це додавало Фордові почуття мети, якої йому інакше дуже не вистачало. Він невтомно поривався вперед.

Мандрівка на північ привела їх у гористу, до запаморочення красиву і захоплюючу місцевість. Картина вкритих снігом вершин з гострими виступами скель, які тягнулися аж до небокраю, заповонила їхні почуття. Їх став пробирати холод.

Вони позагорталися у шкури та хутра тварин, що їх Форд Префект зловив способом, якого колись навчили двоє колишніх монахів з Праліту, власників левітаційного санаторію на Гуніанських пагорбах.

У Галактиці цих колишніх монахів з Праліту аж кишить і усі вони непогано заробляють, оскільки прийоми контролю над свідомістю, яких навчають у цьому релігійному ордені у якості благочестивої науки, і справді дивовижні.

І особливо багато монахів покидають орден одразу ж після засвоєння цієї благочестивої науки, саме перед тим, як дати обітницю зачинитися на усе життя у невеличкій металевій камері.

Прийом Форда полягав, здається, лише в тому, щоб стояти деякий час нерухомо і усміхатися.

Потім з-поміж дерев виходить тварина – скажімо, олень – і уважно приглядається до нього. А Форд і далі усміхається до неї, його очі світяться м'яким блиском, і він наче випромінює глибоку, всесвітню любов, яка може охопити весь світ. Навколишня місцевість потопає у невимовно мирному і байдужому спокої, потоки якого поширюються навколо цього хитруна. Олень поволі підступає все ближче і ближче, аж доки підійде майже впритул. І тоді Форд Префект простягає руки і скручує тварині карк.

Феромональний контроль – так цю техніку називав Форд: “Слід лише знати, як генерувати потрібний запах”.

РОЗДІЛ 31

Через кілька днів після висадки на цю гористу землю вони вийшли на величне і монументальне узбережжя, яке простягалось перед ними по діагоналі з південного заходу на північний схід: глибокі карколомні ущелини, стрімкі, гостроверхі, вкриті льодом вершини. Це були фіорди. Два наступні дні, втративши мову від навколишньої краси, вони дерлися і повзли скелями та льодовиками.

– Артуре! – несподівано закричав Форд.

Це сталося післяобідньої пори наступного дня. Артур осідлав високу скелю і спостерігав, як внизу з гримотом море б'ється об кам'янистий берег.

– Артуре! – знову заволав Форд.

Артур повернувся в той бік, звідки лунав голос Форда, приглушений поривами вітру.

Перед тим Форд пішов оглянути льодовик. Там його і знайшов Артур.

Форд стояв навшпиньки перед суцільною брилою блакитного льоду. Він згоряв від нетерпіння і раз по раз зиркав догори, шукаючи очима Артура.

– Поглянь, – сказав він, – подивись сюди!

Артур виконав наказ. І побачив суцільну стіну блакитного льоду.

– Бачу, – сказав він, – це льодовик. Я вже оглядав його.

– Ні, – заперечив Форд, – ти дивився на нього, але нічого не бачив. Придивися краще.

Форд показував пальцем усередину брили льоду.

Артур примружився – він не побачив нічого, крім невиразних тіней.

– Відступи назад, – наполягав Форд, – а тепер поглянь знову.

Артур відступив на кілька кроків і подивився знову.

– Нічого, не бачу, – сказав він і стенув плечима. – А власне, що я повинен побачити? І тут він дійсно дещо побачив.

– Ти бачиш?

Так, він бачив.

Його рот вже було відкрився, щоб вимовити щось, але мозок вирішив, що у нього поки що бракує слів, і він знову закрив рота. Затим, мозок взявся за розв'язок проблеми, про яку доповіли йому широко відкриті очі, але разом із тим залишив напризволяще рот, який негайно відкрився знову.

Беручи під контроль відвислу щелепу, мозок випустив з поля зору ліву руку, яка стала безцільно погойдуватися. Кілька секунд мозок намагався привести до ладу ліву руку, не забуваючи про рот, і одночасно силкувався думати про те, що було поховане в товщі льоду. Ось напевно чому ноги підкосилися і Артур, не промовивши ні слова, гепнувся на землю.

Це коротке замикання у психіці викликали тіні в товщі льоду на відстані приблизно вісімнадцять футів від поверхні. Якщо поглянути під певним кутом, вони перетворювалися на обриси літер чужинської абетки. Кожна літера досягала трьох футів у висоту. А для тих, хто, як, скажімо, Артур, не вміють читати магратейською мовою, у товщі льоду над літерами виднівся ще й профіль людини.

Це було обличчя старшої людини, худорляве і витончене, втомлене турботами, але не суворе.

Це обличчя належало людині, яка свого часу отримала нагороду за проектування узбережжя, на якому, як їм аж тепер стало зрозуміло, вони і опинилися.

РОЗДІЛ 32

Почулося тоненьке жалібне виття. Завивання лінуло між деревами і лякало білок. Деякі обурені птахи знялися і полетіли геть. Звуки пронизували узлісся – виття переходило в рипіння і деренчання і вражало слух.

Капітан, однак, поблажливо спостерігав за потугами самотнього дударя.

Ніщо не могло вивести його з рівноваги. І дійсно, відколи він пережив втрату своєї розкішної ванни під час неприємної пригоди у трясовині кілька місяців тому, він почав сприймати своє теперішнє життя, як цілком підхоже для себе. У скелі, яка височіла над узліссям, видовбали заглиблення і у ньому він насолоджувався життям цілими днями, – помічники раз по раз доливали свіжої води. Треба сказати, що вода була не особливо тепла, бо ще не знайшли способу нагрівати її. Але нічого. З часом усе влаштується. А поки що розвідувальні загони нищипорили у навколишній місцевості в пошуках гарячого джерела: бажано, щоб воно виявилось на красивій галявині у лісі, а якщо поруч знайдуть ще й поклади мила, то кращого не можна й побажати. Тим, котрі казали, що, на їхню думку, в природі не існує покладів мила, капітан дозволив собі зробити зауваження, що це тому, мабуть, що ніхто їх не шукав дуже уважно. З такою ймовірністю, хоч і неохоче, але погодилися.

Ні, життя було справді приємне, і найкраще у ньому було те, що коли врешті-решт відшукають гаряче джерело, до того ж у комплекті з лісовою галявиною, і коли в належний час над пагорбами почуються відлуння радісних вигуків про те, що знайдено поклади мила і вже добувають до п'ятисот запашних брусків щодня, то воно стане ще приємнішим. Дуже важливо, аби було на що сподіватися.

Дудки зойкали, хрипіли, скрипіли, голосили й завивали. Від цих звуків росла уже й так відчутна насолода капітана на думку, що в будь-яку хвилю концерт припиниться. Цього він теж сподівався з нетерпінням.

“Що мене ще тішить? – подумки запитав себе капітан. – Багато чого: червоно-золоте вбрання осінніх дерев; мирне клацання ножиць за кілька футів від його ванни, де пара перукарів вдосконалювала свої здібності на головах художнього директора та його помічника, які тим часом дрімали; відблиски сонячних променів на шести лискучих телефонах, які стояли поряд на краю його видовбаних у скелі ванни. Що може бути краще від телефону, який не дзвонить без упину (взагалі мовчить), як не шість телефонів, які не дзвонять без упину (взагалі мовчать). Але найприємніше було дослухатися до веселого гомону сотень людей, які поволі сходилися на узлісся навколо нього, щоб побувати на післяобідньому засіданні комітету”.

Капітан грайливо натиснув на дзюб свого гумового каченяти. Післяобідні засідання комітету були його улюбленою розвагою.

За натовпом, що сходився на галявину, спостерігала ще одна пара очей. Високо в кроні дерева на краю лісу ховався Форд Префект, який недавно повернувся з далеких країв. Після шестимісячної мандрівки він виглядав стрункішим і здоровішим, його очі світилися блиском, на плечах він носив куртку з оленьчої шкіри; густою бородою і засмаглим обличчям він скидався на учасника рок-групи.

Він і Артур уже тиждень спостерігали за голгафрінчанами, і Форд вважав, що пора втрутитися і трохи їх розворушити.

Узлісся заповнювалося людьми. Сотні чоловіків і жінок тинялися по галявині, перебалакувалися, жували фрукти, грали в карти і взагалі непогано відпочивали. Їхні тренувальні костюми забруднилися і навіть де-не-де порвалися, зате у всіх були бездоганні зачіски. Форд здивувався, коли помітив, що багато з них напхком напхали свої тренувальні костюми листям. Він питав себе, чи це часом не утеплення на зиму, яка наближалася. Очі у Форда звузилися. Не могли ж вони усі одразу несподівано зацікавитися ботанікою.

Голос капітана перебив його роздуми і гомін на галявині.

– Ну, що, – сказав він. – Я б хотів закликати наші збори до порядку. Ніхто не проти? – він добродушно усміхнувся. – Зараз розпочнемо. Коли усі ви будете готові.

Розмови поступово згасли, і на узліссі запанувала тиша. Тільки один дудар не вмовкав. Здавалося, що він повністю заглибився у якийсь свій особистий світ музики, у світ дикий і безлюдний. Деякі люди, що стояли з ним поруч, кинули йому кілька листків. Якщо у цьому і був якийсь сенс, то Форд Префект його не збагнув.

Невеличкий гурт людей оточив капітана, і один з них очевидно приготувався заговорити. Він підвівся, відкашлявся, звів погляд понад головами тих, які зібралися навколо, наче даючи натовпу знак, що за хвилину буде з ними.

Звичайно, це привернуло увагу натовпу, всі прикипіли до нього поглядом.

Настала тиша, і Форд вирішив, що для нього це найкраща пора з'явитися на сцені. Промовець ось-ось мав заговорити.

Форд стрибнув з дерева.

– Усім привіт, – сказав він.

Усі як один повернулися в його бік.

– О, мій любий друже, – вигукнув капітан, – чи не маєте ви часом сірників? Або запальнички? Чи чогось подібного?

– Ні, – відповів Форд, трішечки збитий з пантелику. Він сподівався не такої зустрічі. Він вирішив, що буде краще застосувати наступальну тактику.

– Ні, не маю, – повторив він. – Сірників я не маю. Натомість у мене є новини для вас...

– Шкода, – урвав його капітан, – у нас вони, на жаль, скінчилися. Уже кілька тижнів не можна прийняти теплу ванну.

Форд не дозволив заговорити собі зуби.

– У мене є для вас новина, – продовжував він, – про відкриття, яке може вас зацікавити.

– А його внесли до порядку денного? – втрутився чоловік, якого Форд перебив.

Губи Форда розтягнулися у широкий усмішці рок-музиканта.

– Та ви що, – розвів він руками.

– Атож, мені шкода, – роздратовано відповів чоловік, – але як консультант з проблем з багаторічним стажем я вимушений наполягати на важливості дотримуватися порядку, заведеного комітетом.

Форд пошукав очима підтримки у натовпу.

– У нього не всі дома, ви ж розумієте, – сказав він. – Це – доісторична планета.

– Звертайтеся до президії! – вигукнув консультант з проблем управління.

– Де ви бачите президію? – здивувався Форд і показав рукою на заглиблення у скелі.

Консультант з питань управління вирішив, що в такій ситуації наразі дуже доречно проявити обурення.

– Що ж, назовемо це президією, – сказав він.

– Чому б не назвати це просто скелею? – запитав Форд.

– Та ви ж, очевидно, не маєте ніякого уявлення, – сказав консультант, відмовляючись від обуреного тону на користь хорошої старомодної зверхності, – про сучасну методику ведення засідань.

– А ви не маєте ніякого уявлення про те, де опинилися, – відрізав Форд.

Дівчина зі скрипучим голосом підхопилася на ноги і продемонструвала свої голосові здібності.

– Заткніться обидва, – сказала вона, – я хочу внести пропозицію.

– Як ви її будете вносити? На власних плечах? – захихотів якийсь перукар.

– До порядку, до порядку! – продзвякав консультант із проблем управління.

– Гарзд, – сказав Форд, – подивимося, на що ви здатні. – Він сів, аби переконатися, як довго зможе стримувати своє роздратування.

Капітан гмукнув, показуючи своїм виглядом, що бажає примирення.

– Я хочу закликати усіх до порядку, – миролюбно промовив він, – п’ятсот сімдесят третє засідання колонізаційного комітету Фінтлвудлівкса...

Десять секунд, подумки підрахував Форд, підхоплюючись на ноги.

– Це ж несерйозно, – вигукнув він. – П’ятсот сімдесят третє засідання, а ви ще навіть вогню не добули!

– Якщо б ви не полінувалися, – сказала дівчина з деренчливим голосом, – і поглянули в картку з порядком денним...

– На камінь з порядком денним, – радісно процвірінькав перукар.

– Дякую, про це ж і я вам казав щойно, – буркнув Форд.

– ... то... ви б... побачили, – наголошувало дівчисько на кожному слові, – що сьогодні ми слухатимемо звіт підкомітету перукарів у справі добування вогню.

– О... е-е... – застогнав перукар, ніяково зиркаючи з-під лоба, що повсюди в Галактиці зрозуміли б не інакше, як: “Е, а може, відкласти до наступного вівторка?”

– Гаразд, – сказав Форд, повертаючись до нього. – То що ви вже зробили? І що ви збираєтеся робити далі? Що ви думаєте про добування вогню?

– Ну, не знаю, – зам’явся перукар. – Вони мені тільки й дали, що кілька патичків...

– І що ж ви з ними робили?

Перукар знервовано понишпорив за пазухою, видобув з тренувального костюма і передав Фордові плоди своєї праці.

Форд підняв їх над головою, щоб побачили усі присутні.

– Щипці для завивки, – сказав він.

Натовп заплодував.

– Не біда, – сказав Форд, – Рим не одразу спалили.

Натовп не мав найменшої уяви, про що він говорить, але присутнім все одно сподобалося. Вони заплодували.

– Ви, як я погляну, абсолютно наївна людина, – сказала дівчина. – Якби ви так само, як я, усе життя займалися маркетингом, то вам було б відомо, що перш ніж створити будь-який новий товар, необхідно провести ретельне дослідження. Ми повинні дізнатися, чого люди сподіваються від вогню, як вони ставляться до нього, які асоціації він викликає у них.

Натовп прислухався, затамувавши подих. Від Форда очікували чогось незвичного.

– Запхайте собі це дослідження туди, де сонце не світить, – сказав він.

– От, от. І про це ми повинні дізнатися теж, – наполягала на своєму дівчина. – Необхідно передбачити усі способи його застосування.

– Та невже? – звернувся Форд до натовпу.

– Так! – закричало кілька голосів.

– Ні! – радісно озвалися інші.

Їм було все одно, але вони отримували задоволення від вистави.

– А колесо, – пригадав капітан, – як там з тим колесом, рибко? Як на мене, це дуже цікавий проект.

– Авжеж, – відповіла фахівець з маркетингу, – але у нас виникли деякі труднощі.

– Труднощі – скрикнув Форд. – Труднощі? Ви кажете, труднощі? Це ж найпростіший пристрій у цілому Всесвіті!

Дівчина зміряла його презирливим поглядом.

– Гаразд, містере всезнайко, – сказала вона, – якщо ви такий розумаха, то чи не скажете ви нам, у який колір його пофарбувати?

Натовп заревів, засвистів, застогнав. “Один нуль на користь наших”, – подумали у юрбі. Форд стенув плечима і знову сів.

– О Боже, – простогнав він, – невже ви ще нічого не зробили?

Наче у відповідь на його запитання почувся несподіваний галас на краю галявини. Натовп не вірив своїм очам: стільки розваг за один раз! На середину стройовим кроком вийшов гурт людей числом близько дюжини, одягнених у залишки уніформ Голгафрінчанського третього полку. Половина з них ще мали при собі пістолети системи

“Тут тобі й смерть”, а решта озброїлися списками. Ті зачіпалися один за один під час ходьби. Усі вони засмагли, стали стрункими і надзвичайно потюпалися та забрюхалися. Колона зупинилася і прибулі виструнчилися.

– Капітане! – гукнув Номер Другий – бо він був командиром загону. – Дозвольте доповісти, сер!

– Так, Номере Другий, радий вас бачити і все таке. Знайшли гарячі джерела? – запитав капітан з безнадією в голосі.

– Ні, сер!

– Так я й думав.

Номер Другий пробрався через натовп і відсалютував перед ванною.

– Ми відкрили ще один континент!

– Коли ж ви встигли?

– Він лежить за морем... – сказав Номер Другий і багатозначно примружив очі, – на схід від нас!

– Он як.

Номер Другий повернувся обличчям до юрби. Він підняв над головою зброю. Натовп захвилювався: зараз станеться щось цікаве.

– Ми оголосили цьому континентові війну!

Дикі і безтямні вигуки почулися з усіх сторін узлісся – це перевершило усі сподівання.

– Хвилиночку, – намагався перекричати усіх Форд Префект. – Зачекайте хвилину!

Він скочив на ноги і попрохав тиші. За якийсь час він домігся її, або принаймні того, що можна було назвати тишею за таких обставин. А обставини були такими: дудар став тут же компонувати національний гімн.

– А що, нам без цього свистуна не обійтися ніяк? – обурився Форд.

– Авжеж, – сказав капітан, – ми надали йому стипендію.

Форд було уже вирішив подискутувати на цю тему, але зважив, що так можна збожеволіти. Натомість він підібрав із землі замашний камінь і шпурнув його у дударя. Потім повернувся до Номеру Другого.

– Отож війна?

– Так! – Номер Другий презирливо зміряв поглядом Форда.

– Із сусіднім континентом?

– Так! Тотальна війна! Щоб покінчити з усіма війнами раз і назавжди!

– Але ж там ще навіть жодної живої душі немає!

“Ти ба, цікаво завернув”, – подумали у натовпі.

Номер Другий залишався незворушним. Цьому допомагали його очі, які нагадували пару комарів, що наче навмисне зависли на висоті трьох дюймів над його носом і не зважали ні на що, – ні на помаху рук, ні на ляпачку, ні на скручену трубочкою замашну газету.

– Я знаю, – сказав він, – але одного чудового дня там хтось з’явиться! Тому ми висунули необмежений у часі ультиматум.

– Що?

– І підірвали кілька військових укріплень.

Капітан перехилився з ванни.

– Про які військові укріплення ви говорите, Номере Другий? – здивувався він.

Якусь мить той вагався, що відповісти.

– Так, сер, потенційні військові укріплення. Ну... дерева.

Його нерішучість одразу ж минулася – його очі горіли, наче метали блискавки в присутніх.

– Крім того, – ревно вів він, – ми допитали газель!

Він хвацько ляснув долонею по пістолету “Тут тобі й смерть”, що висів у нього збоку на ремені, і гордо відійшов під несамовиті вигуки присутніх – глядачі були в екстазі. Не

ступив він і кількох кроків, як його підхопили і понесли над натовпом у своєрідному колі пошани навколо скелі.

Форд сидів і від нічого робити перебирав камінці.

– Ну, а що ви ще встигли зробити? – поцікавився він, коли вщух гамір привітань.

– Ми дали поштовх розвитку культури, – сказало дівча, фахівець з маркетингу.

– Та невже? – здивувався Форд.

– Так. Один з наших кінорежисерів уже знімає захоплюючий фільм про печерних людей.

– Вони не печерні люди.

– На вигляд вони зовсім як печерні люди.

– Хіба вони живуть у печерах?

– Ну...

– Вони живуть у халупах.

– Можливо, зараз вони просто ремонтують свої печери, – озвався з юрби якийсь жартун. Форд подивився на нього сердито.

– Дуже смішно, – сказав він, – а ви не помітили, що вони вимирають?

На зворотному шляху Форд і Артур натрапили на два безлюдні поселення та багато тіл аборигенів у лісах, – вони відповзали туди, щоб там померти.

Ті, що ще не вмерли, здавалися тяжкохворими і апатичними, наче вражені якоюсь психічною, а не тілесною недугою. Вони незграбно рухалися з виразом безконечного суму на обличчі. У них забрали їхнє майбутнє.

– Вони вимирають! – із притиском повторив Форд. – Ви розумієте, що це означає?

– Е-е... то, може, ми не будемо продавати їм страхові поліси? – знову озвався жартівник.

Форд залишив цей жарт поза увагою.

– Невже ви не можете зрозуміти, – сказав він, – що вони почали помирати одразу після того, як тут з'явилися ми!

– В кінострічці це справді дуже гарно відображено, – сказала фахівець з маркетингу, – і додає їй тої пікантності, яка властива дійсно геніальному документальному кіно. Кінорежисер з головою поринув у роботу.

– Ще б пак, – промимрив Форд.

– Мені здається, – сказала дівчина, звертаючись до капітана, який уже клював носом, – що наступний фільм він не хоче зняти про вас, капітане.

– О, справді? – стрепенувся той. – Це з біса приємно.

– Знаєте, він дуже поважно підходить до справи, хоче показати, як то важко командирові нести тягар відповідальності й самотності. Капітан гмукнув, розмірковуючи.

– Знаєте, я б не наголошував на такому аспекті, – нарешті сказав він. – Хіба можна бути самотнім з гумовою качечкою?

Він підняв іграшку над головою і юрба схвально загула.

Весь цей час консультант з проблем управління сидів і затято мовчав, стискаючи пальцями скроні, і усім своїм виглядом демонстрував, що він чекає своєї черги і чекатиме хоч би й цілісінький день, якщо це буде необхідно.

Але тут йому спало на думку, що, зрештою, не варто чекати цілий день.

Краще він просто вдаватиме, що за останні півгодини нічого не відбулося.

Він звівся на ноги і сказав:

– Нам би хоч хвилинку, щоб поговорити про фінансову політику...

– Фінансова політика! – вигукнув Форд. – Фінансова політика!

Консультант з проблем управління зміряв його таким поглядом, який заледве чи вдалося б повторити навіть окуневі з його вибалушеними очима.

– Фінансова політика... – повторив він. – Саме так я і сказав.

– А звідкіля у вас візьмуться гроші, – запитав Форд, – якщо жоден з вас нічогосінько не виробляє? Ви ж повинні розуміти, що гроші на деревах не ростуть.

– Якщо ви дозволите мені продовжити...

Форд пригнічено кивнув головою.

– Спасибі. Оскільки пару тижнів тому ми вирішили визнати листя дерев законним платіжним засобом, то, звичайно, невдовзі усі ми стали напрочуд багатими.

Форд вдивлявся у натовп і не вірив своїм очам – люди у відповідь на останні слова схвально кивали головами, перемовлялися і жадібно намацували руками жмутки листя, напхот напхані в тренувальні костюми.

– Однак поза тим, – продовжував консультант з проблем управління, – ми зіткнулися з невеличкою інфляційною проблемою, яка пояснюється високим рівнем доступності листя. А це означає, що, згідно з моїми підрахунками, теперішній обмінний курс становить приблизно три листяні ліси за один арахісовий горішок з давніх корабельних запасів.

У юрбі стривожено зашепотіли. Помахом руки консультант втихомирив ремство.

– Отож, щоб позбутися цієї проблеми, – розповідав він далі, – і відновити вартість листка, ми готуємося провести незабаром кампанію знищення зайвого листя, або по-науковому кампанію дефоліації і е-е... спалити усі ліси. Я надіюся, ви погодитеся зі мною, що за теперішніх обставин це єдиний розумний крок.

Секунду чи й усі дві юрба почувалася невпевненою щодо запропонованого методу, доки хтось не сказав, на скільки це підвищить вартість листків у їхніх кишнях. Тут залунали вдоволені вигуки, а консультанта з проблем управління вшанували овацією – аплодували стоячи. Присутні на засіданні бухгалтери одразу ж взялися підраховувати прибутки, які їм дістануться восени.

– Ви усі божевільні, – поставив діагноз Форд Префект.

– Ви повні ідіоти, – додав він.

– Ви зграя тупоголових придурків, – підсумував він.

Громадська думка стала повертатися проти нього. Те, що почалося як чудова розвага зараз, на думку натовпу, зійшло на відверті образи, а що образливі слова в основному адресувалися юрбі, то присутнім було цього аж задосить.

Відчувши, куди віє вітер, фахівець з маркетингу рішуче повернулася до Форда.

– Напевно, було б доречно, – вимогливим тоном сказала вона, – поцікавитися, чим займалися усі ці місяці ви? Ви і ваш колега, що постійно пхає свого носа до чужих справ, – куди ви зникли в день висадки?

– Ми подорожували, – пояснив Форд. – Ми намагалися хоч щось дізнатися про цю планету.

– Он як, – уїдливо сказала дівчина, – як на мене, це не дуже корисне заняття.

– Не дуже? Гаразд, є у мене одна новина для тебе, крихітко. Ми довідалися, яке майбутнє чекає цю планету.

Форд зачекав хвилю, поки усі втямлять сенс його заяви. Але вона не викликала ніякого зацікавлення. Вони взагалі не розуміли, про що він розводиться.

Він провадив:

– Віднині і надалі, щоб ви не робили, ніщо не буде варте ані ламаного шеляга. Випалюйте ліси, чи що, але це не матиме ані найменшого значення. Ваша майбутня історія уже відбулася. У вашому розпорядженні два мільйони років, і не більше. Після закінчення цього терміну ваше поріддя загине, зникне, і слава Богу. Запам'ятайте: два мільйони років!

З юрби почулися роздратовані вигуки. Такі багатії, якими вони несподівано поробилися, не зобов'язані вислуховувати всілякі нісенітниці. Щоправда, можна впхати йому на чай один чи два листки, і нехай забирається звідсіля.

Але хвилюватися їм не довелося. Форд уже протискався до краю галявини і затримався тільки для того, щоб співчутливо похитати головою, коли побачив, що Номер Другий вже веде прицільний вогонь по найближчих деревах зі своєї зброї.

Він ще раз повернувся.

– Два мільйони років! – крикнув він на прощання і засміявся.

– Добре, – сказав капітан, погідно усміхаючись, – все одно часу вистачить, щоб кілька разів прийняти ванну. Чи не подав би мені хтось губку? Я щойно впустив її, вона впала за ванну.

РОЗДІЛ 33

Артур Дент чекав Форда за милою від галявини в гущавині лісу і надто заглибився у свої заняття, щоб помітити, як той надходить. А займався він досить дивною справою і виглядало це ось як: на широкому гладкому камені він чимось гострим надряпав великий квадрат, розділив його на сто шістдесят дев'ять менших квадратів – по тринадцять з кожного боку.

Потім він назбирав купку маленьких плескатих камінців і на кожному з них нашкрябав літери. Навколо великого каменя сиділо кілька похмурих аборигенів, які залишилися живими і яким Артур Дент намагався втовкмачити втілену в цих камінцях цікаву концепцію.

Поки що вагомих успіхів він не досяг. Його учні намагалися по черзі то спробувати камінці на зуб, то закопувати їх або жбурляти в гущавину. Та нарешті Артурові вдалося переконати одного з них покласти кілька камінців на розкреслену площину. Але це було ще скромнішим досягненням, ніж напередодні. Поряд із швидким занепадом духу в очі кидався занепад і розумових здібностей цих сіромах.

Артур зробив спробу підбадьорити їх і сам поклав кілька літер на квадрати, а потім спонукав їх, щоб вони теж доклали кілька камінців.

Однак усе йшло ні в тин ні в ворота.

Форд причаївся за сусіднім деревом і спостерігав.

– Ні, – сказав Артур одному з аборигенів, на якого накотила депресія і який змішав усі літери, – за літеру Н десять очок, але вони потроюються, і... ось дивися, я ж пояснював тобі правила... ні, ні, будь ласка, облиш цю кістку... Гаразд, давайте знову спочатку. Але цього разу постарайся зосередитися.

Форд вийшов зі сховку і сперся ліктем на дерево, а підборіддям на долоню.

– Що ти робиш, Артуре? – запитав він потиху.

Артур стрепенувся і підняв на нього очі. Ні з того ні з сього він відчув, що його заняття може здатися дурнуватим. Але він пам'ятав, що коли був дитиною, ця гра дивовижно подіяла на нього. Але у ті часи усе було інакше. Чи краще сказати: буде інакше.

– Я намагаюся навчити печерних людей грати в скребл, – пояснив він.

– Це не печерні люди, – сказав Форд.

– На вигляд вони, як печерні люди.

Форд не став сперечатися.

– Розумію, – сказав він.

– Ця робота не з легких, – втомлено сказав Артур. – Вони тільки знають, що хрюкати, але ніяк не складуть цього слова з літер.

Він важко зітхнув і випростався.

– Чого ти хочеш цим досягти? – запитав Форд.

– Ми повинні заохотити їх до розвитку! Вони повинні розвиватися! – гнівно вигукнув Артур.

Цим вигуком він хотів полегшити душу і звільнитися від гнітючого відчуття, що займається дурницями. Але даремно. Він скочив на ноги.

– Ти уявляєш, яким стане світ, якщо у ньому житимуть нащадки цих... кретинів, з якими ми прибули сюди? – сказав він.

– Ти запитуєш, чи я уявляю? – запитав Форд, піднімаючи брови. – Нічого не треба уявляти. Ми вже все бачили на власні очі.

– Але ж... – Артур безпорадно розвів руками.

– Ми вже все бачили особисто, – сказав Форд, – і тут нічого не вдієш.

Артур спересердя зафутболив камінець.

– Ти розповів їм про наше відкриття? – запитав він.

– Гммм? – не зрозумів Форд.

– Про Норвегію, – пояснив Артур. – Про автограф Слартібартфаста у льодовику. Ти їм розповів?

– А навіщо? – запитав Форд. – Це для них не матиме жодного сенсу.

– Не матиме? – вигукнув Артур. – Як це не матиме? Ти ж чудово розумієш, що це означає, що ця планета – Земля! Це моя домівка! Я тут народився!

– Народився?

– Гаразд, я тут народжуся.

– Саме так, через два мільйони років. Чому ти їм про це сам не хочеш розповісти? Піди і скажи їм: “Ви вже вибачайте, але я тільки хотів вам сказати, що через два мільйони років я народжуся тут недалеко, за кілька миль звідси”. Знаєш, що ти почуєш у відповідь? Вони заженуть тебе на дерево і розкладуть під ним вогнище.

Артур сумно похнюпився.

– Сприймай усе так, як воно є, – порадив Форд. – Твої предки – це придурки, там на галявині, а не ці бідолахи.

Він підійшов до того місця, де мавпоподібні байдуже перебирали кам’яні літери. Він похитав головою.

– Залиш у спокої скребл, Артуре, – сказав він, – ця гра не врятує людське поріддя, бо її утворять не ці нещасні. Людство сидить зараз навколо скелі за тим пагорбом і збирається знімати документальну стрічку про себе.

Артур наморщив чоло.

– Повинні ж ми щось зробити, – сказав він.

Відчай охопив Артура, коли він усвідомив, що йому судилося навечно залишатися тут, на Землі, на Землі, яка втратила своє майбутнє у жахливій катастрофі по волі чужинців, а тепер могла втратити ще й своє минуле.

– Ні, – заперечив Форд, – ми нічого не вдіємо. Це не змінює історії Землі. Історія Землі і була такою. Подобається тобі чи ні, але олгафрінчани – це твої предки. Через два мільйони років їх знищать вогони. Історія ніколи не змінюється, події складаються до купи і тримаються разом, як фрагменти картинки-загадки. Отака ця штука, життя. Весело, правда?

Він підняв літеру Н і пожбурих її у зарості вовчої ягоди, де вона впала на голову молодому зайцеві. Нажаханий заєць вискочив зі свого сховку і щодуху помчав, не розбираючи шляху. Тут його і підстерегла лисиця. Вона з’їла свою здобич, але вдавилася заячою кісточкою і здохла на березі потічка.

Потім її змила вода.

У наступні тижні Форд Префект погамував свою гордість і вступив у дружні стосунки з дівчиною, яка працювала у відділі кадрів якоїсь компанії на Голгафрінчамі. Він дуже засумував, коли та несподівано відійшла до праотців. Напившись з озерця води, отруєної трупом лисиці. Єдина мораль, яку можна вивести з цієї історії, полягає у тому, що не можна жбурляти літери Н у кущі вовчої ягоди, та на жаль бувають обставини, коли цього не уникнути.

Як і решта справді вирішальних явищ життя, цей ланцюжок подій залишився поза увагою Форда Префекта і Артура Дента. Вони з сумом спостерігали, як один з аборигенів похмуро совав туди-сюди інші літери.

– Печерний сіромаха, – сказав Артур вголос.

– Вони не...

– Що ти кажеш?

– Та ні, це я так, – сказав Форд.

Дикун ревнув і стукнув кулаком по каменю.

– Даремно ми стільки часу на них витратили, правда? – сказав Артур.

– Ух ух ургх-хрю, – промимрив абориген і знову стукнув по каменю.

– Телефонні стерилізатори обігнали їх у розвитку.

– Ургх гру хру грух! – наполягав абориген і продовжував стукати по каменю.

– Чому він стукає по каменю? – здивувався Артур.

– Можливо, він бажає, щоб ти знову зіграв з ним у скребл, – висунув припущення Форд. – Він показує рукою на літери.

– Напевно знову склав своє вршжгргвюлвіюгв, бідолаха. Я сто разів повторював йому, що в слові йршжгргвюлвіюгв тільки одна літера “ж”.

Абориген знову стукнув по каменю.

Вони нахилилися над його спиною.

Очі полізли їм на лоба.

Серед безладно поскладаних літер сім камінців утворювали слова.

Вони повторили їх літера за літерою.

Ось які це були слова:

“Сорок два”.

– Гррррюгх гух гух, – пояснив абориген.

Він розсердився і знову перемішав літери, а потім пішов бавитися під сусідніми деревами у гурті своїх колег.

Артур і Форд провели його поглядом. Потім презирнулися.

– Я бачив ці слова чи мені тільки здалося? – запитали вони один одного.

– Так, – відповіли обидва.

– Сорок два, – промовив Артур.

– Сорок два – повторив Форд.

Артур підбіг до аборигенів.

– Що ви хочете нам сказати? – закричав він. – Що це означає?

Один з них перекинувся на спину, подригав у повітрі ногами, знову перевернувся і заснув.

Інший вискочив на дерево і став кидати в Форда каштанами. Якщо вони і хотіли щось сказати, то зробили це вже раніше.

– Ти знаєш, що це означає, – сказав Форд.

– Не зовсім.

– Сорок два – це запропонована Глибокомудром відповідь на Одвічне Запитання.

– Розумію.

– А Земля – це комп’ютер, який спроектував і збудував Глибокомудр для того, щоб знайти запитання на Одвічну Відповідь.

– Нас запевняють, що це так.

– А органічне життя – частина комп’ютерних матриць.

– Якщо вірити твоїм словам.

– Я кажу правду. А це означає, що аборигени, ці мавпоподібні, є невід’ємною частиною комп’ютерної програми, а ми з тобою і голгафрінчани – ні.

– Однак печерні люди вимирають, а їхнє місце очевидно займуть голгафрінчани.

– Саме так. Отож ти розумієш, що це означає.

– Що?

– Відкрий очі, – порадив Форд Префект.

Артур озирнувся навколо себе.

– Планета потрапила в біду, – сказав він.

Форд глибоко замислився.

– І все-таки з цього щось повинно вийти, – нарешті сказав він, – адже Марвін сказав, що у хвилях, які випромінює твій мозок, він бачив зашифроване запитання.

– Але ж...

– Можливо, помилкове або просто перекручене. Воно може стати для нас розгадкою, якщо б нам вдалося його з’ясувати. Однак я не бачу такої можливості.

Вони якийсь час сиділи, повісивши носа. Артур смикав травинки, але зрештою, дійшов висновку, що не може глибоко зосередитися на цій справі.

Трава не могла допомогти йому нічим, дерева теж нічого не могли підказати, хвилеподібні пагорби котилися у далечінь, а майбутнє здавалося тунелем, який доведеться долати на чотирьох.

Форд побавився своїм Субефірним сенсоматиком. Той мовчав. Він зітхнув і відклав його.

Артур підняв із землі камінь з його саморобного набору для гри у скребл. Це була літера Н. Він зітхнув і поставив її у квадрат. Поруч уже стояла літера О. Разом НО. Поруч з ними він поклав ще кілька літер. Трапилося так, що це були Г, І та В. Як це не дивно, але слово, у яке вони склалися, повністю відображало його теперішнє ставлення до ситуації. Якийсь час він не зводив зі слова очей.

Адже він підібрав літери не навмисно. Поволі його мозок набирав обертів.

– Форде, – несподівано озвався він, – послухай, якщо це Запитання записане в хвилях, які випромінює мій мозок, але я цього не усвідомлюю, то, може, воно таїться десь у підсвідомості?

– Гадаю, що так.

– Повинен же існувати якийсь спосіб, щоб витягнути його на поверхню!

– Ти гадаєш?

– Так, впроваджуючи елемент випадковості, на який накладається інформація з підсвідомості.

– Як ти це уявляєш собі?

– Скажімо, можна вибирати літери наосліп з торбинки.

Форд підхопився на ноги.

– Геніально! – вигукнув він, витягнув з ранця рушник і, зав’язавши кілька вузликів, перетворив його на торбинку.

– Чисте божевілля, – сказав він, – абсолютне безглуздя. Але ми спробуємо, бо це геніальне безглуздя. Ну, давай, берися до роботи.

Сонце шанобливо сховалося за хмару. На землю впало кілька сумних крапель дощу.

Вони зібрали докупити усі літери і вкинули їх до торбини. Потім старанно перемішали.

– Гаразд, – скомандував Форд, – а тепер заплющуй очі і діставай по одній. Ну ж бо, швидше.

Артур заплющив очі і просунув руку у імпровізовану торбинку, наповнену камінцями з нашкрябаними на них літерами. Він повернувши їх пальцями, два з них витягнув і передав Фордові. Той поклав їх перед собою на землю.

– Щ, – оголосив Форд, – літери Щ і О... Що!

Він заморгав.

– Мені здається, виходить! – сказав він.

Артур дістав ще три.

– О, Т, Р... ОТР. А може, й не виходить нічого, – розчаровано сказав Форд.

– Ось тобі ще три.

– И, М, А... ОТРИМА... Боюся, що це не тримається купи.

Артур дістав з торбинки ще три камінці. Форд прилаштував їх також.

– Є, М, О, отримаємо... Отримаємо! – радісно заволав Форд. – Виходить.

Важко повірити, але все-таки виходить!

– Ось ще! – Артур став гарячково один за одним добувати камінці.

– Я, К, Щ, О, – вслух називав літери Форд, – П, О, М, Н, О, Ж, И, Т, И... що отримаємо, якщо помножити... Ш, І, С, Т, Ь... шість... Н, А... на... шість на... Що отримаємо, якщо помножити шість на... Д, Е, В, Я, Т, Ь... шість на дев’ять... – він замовк. – Ну ж бо, далі.

– Це все, – відповів Артур, – це все, що було.

Він був у замішанні.

Він знову заглянув до зав’язаного вузлика, але там більше не залишилося літер.

– Хочеш сказати, що це й усе? – запитав Форд.

– Виглядає на те.

- Шість на дев'ять. Сорок два.
- Авжеж. Це все, що було.

РОЗДІЛ 34

Сонце вийшло з-за хмар і усміхнулося до них. Заспівала пташка. Теплий вітерець подув між деревами і захитав голівками квітів, разносячи їхні пахощі, над головами продзижчала комаха. Вона летіла робити те, що зазвичай роблять комахи пополудні. Між деревами почулися голоси, а через кілька секунд з гущавини вийшли дві дівчини, які зупинилися як укопані, помітивши Форда Префекта і Артура Дента, які, здавалося, качаються по землі від болю, але насправді корчилися від беззвучного сміху.

– Ні, не йдіть, зачекайте, – Фордові вдалося промовити між приступами сміху. – Зараз ми будемо до ваших послуг.

– Що сталося? – запитала одна з дівчат.

Вона була вища і стрункіша, ніж її приятелька. На планеті Голгафрінчам вона була молодшим працівником відділу кадрів, але їй не дуже подобалася ця робота.

Форд взяв себе в руки.

– Вибачте, – сказав він, – і привіт. Ми тут з товаришем розмірковували про сенс життя. Досить-таки легковажна справа.

– А, це ви, – впізнала його дівчина, – сьогодні пополудні ви таку виставу влаштували. Спочатку було навіть весело, але потім ви трохи переперчили.

– Справді? Зрештою, так усе й було.

– І чому так повелися? – запитала друга дівчина. Вона була нижчого зросту з кругленьким личком. На планеті Голгафрінчам вона працювала керівником художнього відділу у невеликій рекламній компанії. Хоча тут доводилося миритися з нестатками, але щовечора вона дуже міцно засинала з почуттям вдячності за те, що, прокинувшись уранці, вона може зіткнутися з чим завгодно, але тільки не ще з однією сотнею обридливих фотографій з тюбиками зубної пасти на них.

– Чому? А просто так. Можете мені повірити, – весело відповів Форд Префект. – Приєднуйтеся до нас. Мене звати Форд, а це – Артур. Ми якраз збиралися побайдкувати, але це може зачекати. Дівчата запитально подивилися на них.

– Мене звати Агда, – сказала висока дівчина, – а її – Мелла.

– Привіт, Агда, привіт, Мелла, – сказав Форд.

– А ти ніколи не розмовляєш? – запитала Артура Мелла.

– Чому ж ні, – усміхнувся Артур, – але не так багато, як Форд.

– Це добре.

Вони трохи помовчали.

– А що ти мав на увазі, – запитала Агда, – коли говорив щось про два мільйони років? Я ніяк не могла второпати, про що ти говориш.

– А, це? – сказав Форд. – То просто дурниця.

– Йдеться тільки про те, що ця планета буде знищена для будівництва гіперпросторової магістралі, – стенувши плечима, сказав Артур. – Але до цього ще два мільйони років, та й, зрештою, що можна вимагати від вогонів.

– Хто такі вогони? – запитала Мелла.

– Та ти їх все одно не знаєш.

– Звідкіля ви це взяли?

– Та не беріть у голову. Це щось схоже на сновидіння з минулого або з майбутнього, – Артур усміхнувся і відвернувся.

– А вам не здається дивним, що ви постійно говорите про якісь безглузді речі? – запитала Агда.

– Послухайте, вам краще забути про це, – сказав Форд, – забути про все. Усе це дурниці. Погляньте навколо, який чудовий день. Втішайтесь ним. Насолоджуйтесь сонцем, зеленню пагорбів, річкою у долині, багряними лісами.

– Навіть якщо це тільки сон, – сказала Мелла, – то жахливо знищувати планету, щоб побудувати якусь там магістраль.

– О, мені траплялося чути ще страшніші історії, – Сказав Форд. – Я читав про одну планету у сьомому вимірі, яку використовували як кульку для гри на більярді у міжгалактичному барі. Її загнали в чорну діру. Загибло десять мільярдів людей.

– Це ж божевілля, – вигукнула Мелла.

– Так, до того ж це принесло гравцеві тільки тридцять очок.

Агда і Мелла презирнулися.

– Слухайте, – сказала Агда, – сьогодні увечері після засідання комітету буде вечірка. Можете піти з нами, якщо ви не проти.

– Гаразд, – відповів Форд.

– Із задоволенням, – докинув Артур.

Через кілька годин Артур і Мелла сиділи поруч і спостерігали, як над темно-золотими верхівками дерев піднімається місяць.

– Оця історія про знищення планети... – почала Мелла.

– Так, через два мільйони років.

– Ти говорив так, наче ти й справді думаєш, що це правда.

– Так. Я справді думаю, що це так. Бо я був на місці подій.

Вона похитала головою у замішанні.

– Ти дуже дивний, – сказала вона.

– Ні, я звичайнісінький, – відповів Артур. – Просто зі мною сталися дуже дивні пригоди. Можна сказати, що цей світ настільки дивний для мене, що я сам собі видаюся чужинцем у ньому.

– А інша планета, про яку розповідав твій товариш, та, яку закинули у чорну діру?

– А, про неї я нічого не знаю. Нагадує оповідання, вичитане з книжки. Звучить, наче історія з книжки.

– З якої книжки?

Артур подумав.

– “Путівник по Галактиці для космотуристів”, – зрештою сказав він.

– А що це за книжка?

– Це книжка, яку я сьогодні ввечері викинув у річку. Не думаю, що вона мені ще колись знадобиться, – відказав Артур Дент.

***